

Ubóstwo w Polsce w latach 2021 i 2022

Poverty in Poland in 2021 and 2022

Ubóstwo w Polsce w latach 2021 i 2022

Poverty in Poland in 2021 and 2022

Opracowanie merytoryczne

Content-related works

Główny Urząd Statystyczny, Departament Badań Społecznych i Rynku Pracy
Statistics Poland, Social Surveys and Labour Market Department

Pod kierunkiem

Supervised by

Anna Bieñkuńska

Zespół autorski

Editorial team

Anna Bieñkuńska, Arkadiusz Góralczyk

Współpraca

Cooperation

Główny Urząd Statystyczny, Departament Badań Społecznych i Rynku Pracy
Statistics Poland, Social Surveys and Labour Market Department

Piotr Łysoń, Paweł Ciecieląg

Urząd Statystyczny w Łodzi
Statistical Office in Łódź

Izabela Jachowicz, Tomasz Piasecki

Opracowanie graficzne

Graphics

Aleksandra Paprocka i Paweł Luty

Skład publikacji

Typesetting

Marzena Jędrzejewska

ISBN 978-83-67087-92-6

Publikacja dostępna na stronie internetowej

Publication available on website

stat.gov.pl

Przy publikowaniu danych GUS prosimy o podanie źródła

When publishing Statistics Poland data — please indicate the source

Zakład Wydawnictw
Statystycznych

00-925 WARSZAWA, AL. NIEPODLEGŁOŚCI 208.

Informacje w sprawach sprzedaży publikacji GUS — tel. (22) 608 32 10, 608 38 10
Zam. 322/2023

Przedmowa

Przedkładamy Państwu kolejną edycję opracowania analitycznego poświęconego ubóstwu ekonomiczemu w Polsce. Dane zaprezentowane w niniejszym opracowaniu pochodzą zarówno z Badania budżetów gospodarstw domowych jak i Europejskiego badania dochodów i warunków życia ludności (EU-SILC). Obejmują one okres 2021–2022, choć zaprezentowane analizy porównawcze odnoszą się częściowo także do lat wcześniejszych, w celu uchwycenia ogólnych kierunków zmian w zasięgach ubóstwa ekonomicznego i niedostatku w szerszej perspektywie czasowej.

Ze względu na złożony i wieloaspektowy charakter ubóstwa stosuje się wiele miar odzwierciedlających sytuację osób doświadczających różnych form destrywacji. W niniejszej publikacji skupiono przede wszystkim uwagę (choć nie tylko) na podstawowych miarach ubóstwa opartych na kryteriach wydatkowych (bazujących na wynikach Badania budżetów gospodarstw domowych) i dochodowych (dotyczy wykorzystania wyników badania EU-SILC). Uwzględniono także aspekty destrywacji materialnej i społecznej. Tytułem uzupełnienia, oprócz miar o charakterze obiektywnym zaprezentowano również dane dotyczące subiektywnej oceny sytuacji materialnej.

Pierwszy rozdział przedstawia analizę danych dotyczących trzech różnych rodzajów ubóstwa ekonomicznego, tj. skrajnego, wydatkowego relatywnego i ustawowego. Opisane zostały definicje granic tych rodzajów ubóstwa oraz ich zasięgi w latach 2010–2022. Skoncentrowano się przy tym na pokazaniu zróżnicowania zasięgów ubóstwa ekonomicznego wg wybranych cech społeczno-demograficznych za lata 2021–2022.

W drugim rozdziale niniejszej publikacji znajdują Państwo porównanie dwóch ważnych miar diagnostycznych przydatnych w polityce społecznej w Polsce, a mianowicie wskaźnika ubóstwa skrajnego i wskaźnika niedostatku. Pozwala to na lepsze zrozumienie istoty tych miar, z uwypukleniem ich podobieństw i różnic znaczeniowych. Przedstawiono porównawczo kierunki zmiany zasięgów ubóstwa skrajnego i niedostatku w latach 2010–2022 dla całej badanej populacji osób w gospodarstwach domowych w Polsce. Omówione zostały zróżnicowania zasięgów ubóstwa skrajnego i niedostatku oraz ich zmiany w latach 2021–2022.

W trzecim rozdziale, przedstawiając sytuację Polski na tle innych krajów UE wykorzystywano wskaźnik zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Omówiono składowe mierniki tego wskaźnika i ich interpretację. Każdy z tych mierników składowych diagnozuje ważną część rzeczywistości społecznej oddającej skalę niepożądanych zjawisk takich jak ubóstwo dochodowe, niską intensywność pracy czy destrywację materialną i społeczną.

W czwartym rozdziale przedstawiono terytorialne zróżnicowanie ubóstwa dochodowego i subiektywnych ocen sytuacji materialnej w Polsce.

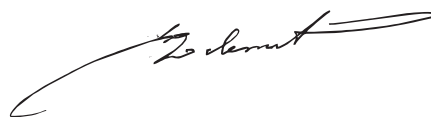
Składamy serdeczne podziękowania Respondentom i Ankieterom biorącym udział w prowadzonych przez GUS badaniach, a także wszystkim Osobom zaangażowanym w przygotowanie niniejszej publikacji. Mamy nadzieję, że prezentowane opracowanie okaże się cennym źródłem wiedzy na temat zjawiska ubóstwa i wykluczenia społecznego.

Dyrektor Departamentu
Badań Społecznych
i Rynku Pracy GUS

dr Piotr Łysoń

Prezes
Głównego Urzędu Statystycznego

dr Dominik Rozkrut

Preface

We submit to you the next edition of the publication on economic poverty in Poland. The data presented in this paper come from both the Household Budget Survey and the European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC). The data cover the years 2021-2022, although the comparative analyses presented here partly also refer to earlier years, which allows us to show the general directions of changes in the extent of economic poverty and deprivation in the longer period of time.

Due to the complex and multidimensional nature of poverty, many measures are used to reflect the situation of people experiencing different forms of deprivation. This publication focuses primarily (but not exclusively) on measures of poverty based on expenditure criteria (relying on the results of the Household Budget Survey) and income criteria (using the results of the EU-SILC). Aspects of material and social deprivation are also included. Data on the subjective assessment of material situation were also presented as complementary to indicators of an objective nature.

The first chapter presents an analysis of data on three different types of economic poverty, i.e. extreme poverty, expenditure relative poverty and legal poverty. The definitions of the thresholds of these types of poverty and their extents for the period 2010-2022 are described, while the focus is on showing the differentiation of economic poverty extents by selected socio-demographic characteristics for the period 2021-2022.

In the second chapter of this publication you will find a comparison of two important measures for diagnostic purposes useful for social policy in Poland, namely the extreme poverty rate and the privation rate. This allows for a better understanding of the essence of these measures, highlighting their similarities and differences in meaning. A comparative presentation is made of the directions of change in the incidence of extreme poverty and deprivation between 2010 and 2022 for the entire surveyed population of people in households in Poland. Differences in the extent of extreme poverty and privation and their changes in 2021-2022 are discussed.

In the third chapter, presenting the situation of Poland in comparison with other EU countries, the indicator at risk of poverty and social exclusion was used. The component measures of this indicator and their interpretation were discussed. Each of these component measures diagnoses an important part of social reality reflecting the scale of undesirable phenomena such as income poverty, low work intensity or material and social deprivation.

The fourth chapter presents the territorial diversification of income poverty and subjective assessments of the material situation in Poland.

We would like to express our sincere thanks to the Respondents and Interviewers taking part in the research conducted by the Statistics Poland, as well as all the Individuals involved in the preparation of this publication. We hope that the presented report will be a valuable source of knowledge on the phenomenon of poverty and social exclusion.

Director
of Social Surveys
and Labour Market Department

Piotr Łysoń, Ph.D.

President
of Statistics Poland

Dominik Rozkrut, Ph.D.

Warsaw, December 2023

Spis treści

Contents

Przedmowa	3
Preface	4
Spis treści	5
Contents	5
Spis tablic	7
List of tables	7
Spis wykresów	11
List of charts	11
Spis map i schematów	14
List of maps and schemes	14
Rozdział 1. Ubóstwo ekonomiczne w Polsce na podstawie Badania budżetów gospodarstw domowych	15
Chapter 1. Economic poverty in Poland based on the Household Budget Surveys	15
1.1. Różne miary ubóstwa ekonomicznego	15
1.1. Various measures of economic poverty	15
1.2. Zasięgi ubóstwa ekonomicznego w Polsce w latach 2010–2022	19
1.2. Economic poverty rates in Poland in 2010–2022	19
1.3. Zróżnicowanie zasięgu ubóstwa ekonomicznego	20
1.3. Diversity of economic poverty rate	20
Aneks tabelaryczny do rozdziału 1	36
Tabular annex of chapter 1	36
Rozdział 2. Niedostatek a ubóstwo skrajne w Polsce na podstawie Badania budżetów gospodarstw domowych	45
Chapter 2. Privation vs. extreme poverty in Poland based on the Household Budget Survey	45
2.1. Minimum egzystencji i minimum socjalne jako punkty wyjścia do określenia sfery ubóstwa skrajnego oraz sfery niedostatku	45
2.1. Subsistence minimum and social minimum as starting points for defining sphere of extreme poverty and sphere of deprivation	45
2.2. Zmiany zasięgu ubóstwa skrajnego i niedostatku w latach 2010–2022	49
2.2. Changes in extreme poverty and privation rates in 2010–2022	49
2.3. Zróżnicowanie i zmiany zasięgu ubóstwa skrajnego i niedostatku w latach 2021–2022 według wybranych cech społeczno-demograficznych – najważniejsze wnioski	50
2.3. Diversity and changes of extreme poverty rates and privation rates in 2021–2022 by selected socio-demographic characteristics – key conclusions	50
Aneks tabelaryczny do rozdziału 2	58
Tabular annex of chapter 2	58
Rozdział 3. Zagrożenie ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w Polsce i w Unii Europejskiej na podstawie badania EU-SILC	65
Chapter 3 .At risk of poverty or social exclusion in Poland and European Union based on the EU-SILC	65
3.1. Przyjęte miary i ich interpretacja	65
3.1. Adopted measures and their interpretation	65

3.2. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym	67
3.2. At-risk-of-poverty or social exclusion rate	67
3.3. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem	69
3.3. At-risk-of-poverty rate	69
3.4. Wskaźnik pogłębionej deprivacji materialnej i społecznej	71
3.4. Severe material and social deprivation rate	71
3.5. Wskaźnik bardzo niskiej intensywności pracy	73
3.5. Very low work intensity rate	73
3.6. Uzupełniające miary ubóstwa	75
3.6. Supplementary poverty measures	75
Rozdział 4. Terytorialne zróżnicowanie relatywnego ubóstwa dochodowego i subiektywnej oceny sytuacji materialnej w Polsce na podstawie badania EU-SILC 2019 i 2022	81
Chapter 4. Territorial diversity of relative income poverty and subjective assessment of the material situation in Poland based on the EU-SILC 2019 and 2022	81
4.1. Przyjęte miary i ich interpretacja	81
4.1. Adopted measures and their interpretation	81
4.2. Terytorialny rozkład wskaźnika ubóstwa dochodowego i wskaźnika stresu ekonomicznego	82
4.2. Territorial distribution of income poverty and economic stress rates	82

Spis tablic

List of tables

Tablica 1.1. Granice ubóstwa dla gospodarstw 1-osobowych (zł)	36
Table 1.1. Poverty thresholds for 1-person households (PLN)	36
Tablica 1.2. Granice ubóstwa dla gospodarstw 4-osobowych (2 osoby dorosłe i 2 dzieci do 14 roku życia) (zł)	37
Table 1.2. Poverty thresholds for 4-person households (2 adults and 2 children up to 14 years) (PLN)	37
Tablica 1.3. Wskaźniki zasięgu ubóstwa według grup społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych (% osób w gospodarstwach domowych)	37
Table 1.3. Poverty rates by socio-economic groups of households (% of people in households)	37
Tablica 1.4. Wskaźniki zasięgu ubóstwa według poziomu wykształcenia osoby odniesienia gospodarstwa domowego (% osób w gospodarstwach domowych)	38
Table 1.4. Poverty rates by education level of reference person of household (% of people in households)	38
Tablica 1.5. Wskaźniki zasięgu ubóstwa według typów gospodarstw domowych (% osób w gospodarstwach domowych)	39
Table 1.5. Poverty rates by household types (% of people in households)	39
Tablica 1.6. Wskaźniki zasięgu ubóstwa w gospodarstwach domowych z osobami w wieku 0–17 lat (% osób w gospodarstwach domowych)	40
Table 1.6. Poverty rates in households with the children aged 0–17 (% of people in households) ...	40
Tablica 1.7. Wskaźniki zasięgu ubóstwa według wieku (% osób w gospodarstwach domowych)	40
Table 1.7. Poverty rates by age (% of people in households)	40
Tablica 1.8. Wskaźniki zasięgu ubóstwa w gospodarstwach domowych według obecności osób z orzeczeniem o niepełnosprawności (% osób w gospodarstwach domowych)	41
Table 1.8. Poverty rates in households by presence of people with legally confirmed disabilities (% of people in households)	41
Tablica 1.9. Wskaźniki zasięgu ubóstwa według klasy miejscowości zamieszkania (% osób w gospodarstwach domowych)	42
Table 1.9. Poverty rates by class of place of residence (% of people in households)	42
Tablica 1.10. Wskaźniki zasięgu ubóstwa według makroregionów (% osób w gospodarstwach domowych)	43
Table 1.10. Poverty rates by macroregions (% of people in households)	43
Tablica 1.11. Głębokość ubóstwa (%)	43
Table 1.11. Poverty death (%)	43
Tablica 2.1. Minimum egzystencji i minimum socjalne w latach 2021 i 2022 dla 1- osobowego gospodarstwa pracowniczego (na podstawie danych średniorocznych IPSS)	46
Table 2.1. Minimum subsistence and social minimum in 2021 and 2022 for a one-person employess household (compiled on the basis IPSS average data)	46
Tablica 2.2. Kwartalne granice ubóstwa skrajnego i sfery niedostatku dla gospodarstw jednoosobowych w latach 2021–2022 (zł)	48
Table 2.2. Quarterly thresholds of extreme poverty and of privation for single-person households in 2021–2022 (PLN)	48

Tablica 2.3. Granice sfery niedostatku dla wybranych typów gospodarstw domowych (zł)	58
Table 2.3. Privation thresholds for selected types of households (PLN)	58
Tablica 2.4. Zasięgi sfery niedostatku według grup społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych (% osób w gospodarstwach domowych)	58
Table 2.4. Privation rates by household types (% of people in households)	58
Tablica 2.5. Zasięgi sfery niedostatku według poziomu wykształcenia osoby odniesienia gospodarstwa domowego (% osób w gospodarstwach domowych)	59
Table 2.5. Privation rates by education level of reference person of household (% of people in ho- useholds)	59
Tablica 2.6. Zasięgi sfery niedostatku według typów gospodarstwa domowego (% osób w gospodar- stwach domowych)	59
Table 2.6. Privation rates by household types (% of people in households)	59
Tablica 2.7. Zasięgi sfery niedostatku w gospodarstwach domowych z osobami w wieku 0–17 lata (% osób w gospodarstwach domowych)	60
Table 2.7. Privation rates in households with the persons aged 0–17 (% of people in households) ..	60
Tablica 2.8. Zasięgi sfery niedostatku według wieku (% osób w gospodarstwach domowych)	60
Table 2.8. Privation rates in households by age (% of people in households)	60
Tablica 2.9. Zasięgi sfery niedostatku w gospodarstwach domowych według obecności osób z orze- czeniem o niepełnosprawności (% osób w gospodarstwach domowych)	61
Table 2.9. Privation rates in households by presence of people with legally confirmed disabilities (% of people in households)	61
Tablica 2.10. Zasięgi sfery niedostatku według klasy miejscowości zamieszkania (% osób w gospodar- stwach domowych)	62
Table 2.10. Privation rates in households by class of place of residence (% of people in house- holds)	62
Tablica 2.11. Wskaźniki zasięgu sfery niedostatku według makroregionów (% osób w gospodarstwach domowych)	63
Table 2.11. Privation rates by macroregions (% of people in households)	63
Tablica 2.12. Głębokość sfery niedostatku (%)	63
Table 2.12. Privation depth (%)	63
Tablica 3.1. Rozkład populacji według liczby lat spędzonych w ubóstwie relatywnym w okresie czterech lat (Polska,% osób w gospodarstwach domowych)	75
Table 3.1. Distribution of population by number of years spent in relative poverty within a four-year period (Poland,% of people in households)	75
Tablica 3.2. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem trwałym w Polsce według wieku (% osób w gospodar- stwach domowych)	76
Table 3.2. Persistent at-risk-of-poverty rate in Poland by age (% people in households)	76
Tablica 3.3. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem wg realnej wartości progu ubóstwa z 2019 r. („ubóstwo zakotwiczone w czasie”) według wieku (% osób w gospodarstwach domowych)	77
Table 3.3. At-risk-of-poverty rate in Poland anchored at a fixed moment in time (2019) by age (% of people in households)	77
Tablica 3.4. Wskaźniki zagrożenia ubóstwem (z i bez transferów społecznych) według grup wieku (Polska,% osób w gospodarstwach domowych)	78
Table 3.4. At-risk-of-poverty rates (after and before social transfers) by age group (Poland, % of people in households)	78

Tablica 4.1. Subiektywna ocena możliwości „związania końca z końcem” oraz wskaźnik subiektywnego stresu ekonomicznego w Polsce na podstawie badania EU-SILC 2019 oraz 2022 (% osób w gospodarstwach domowych)	82
Table 4.1. Subjective assessments of ability 'to make ends meet' and economic stress indicator in Poland based on EU-SILC 2019 and 2022 (% of people in households)	82
Tablica 4.2. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem oraz wskaźnik stresu ekonomicznego w Polsce według klasy miejscowości zamieszkania na podstawie EU-SILC 2019 i 2022 (% osób w gospodarstwach domowych)	83
Table 4.2. At-risk of poverty rate and economic stress indicator by class of place of residence, based on EU-SILC 2019 and 2022 (% of people in households)	83
Tablica 4.3. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem oraz wskaźnik stresu ekonomicznego według województw na podstawie EU-SILC 2019 i 2022 (% osób w gospodarstwach domowych)	86
Table 4.3. At-risk of poverty rate and economic stress indicator by voivodships, based on EU-SILC 2019 and 2022 (% of people in households)	86

Spis wykresów

List of charts

Wykres 1.1. Granice (progi) ubóstwa dla gospodarstw jednoosobowych w latach 2010–2022 (zł)	17
Chart 1.1. Poverty thresholds for 1-person households in 2010–2022 (PLN)	17
Wykres 1.2. Granice (progi) ubóstwa dla gospodarstw 4-osobowych (2 osoby dorosłe + 2 dzieci do lat 14) w latach 2010–2022	18
Chart 1.2. Poverty thresholds for 4-person households (2 adults and 2 children up to 14 years) in 2010–2022) (PLN)	18
Wykres 1.3. Zasięg ubóstwa w Polsce w latach 2010–2022 według przyjętych w danym roku granic ubóstwa (% osób w gospodarstwach domowych)	20
Chart 1.3. Poverty rates in 2010–2022 according to poverty thresholds adopted in a given year (% of people in households)	20
Wykres 1.4. Zasięg ubóstwa skrajnego według grup społeczno-ekonomicznych (% osób w gospodarstwach domowych)	21
Chart 1.4. Extreme poverty rate by socio-economic groups (% of people in households)	21
Wykres 1.5. Zasięg ubóstwa relatywnego według grup społeczno-ekonomicznych (% osób w gospodarstwach domowych)	22
Chart 1.5. Relative poverty rate by socio-economic groups (% of people in households)	22
Wykres 1.6. Zasięg ubóstwa ustawowego według grup społeczno-ekonomicznych (% osób w gospodarstwach domowych)	22
Chart 1.6. 'Legal' poverty rate by socio-economic groups (% of people in households)	22
Wykres 1.7. Zasięg ubóstwa skrajnego według poziomu wykształcenia osoby odniesienia gospodarstwa domowego (% osób w gospodarstwach domowych)	23
Chart 1.7. Extreme poverty rate by education level of reference person of household (% of people in households)	23
Wykres 1.8. Zasięg ubóstwa relatywnego według poziomu wykształcenia osoby odniesienia gospodarstwa domowego (% osób w gospodarstwach domowych)	24
Chart 1.8. Relative poverty rate by education level of reference person of household (% of people in households)	24
Wykres 1.9. Zasięg ubóstwa ustawowego według poziomu wykształcenia osoby odniesienia gospodarstwa domowego (% osób w gospodarstwach domowych)	24
Chart 1.9. 'Legal' poverty rate by education level of reference person of household (% of people in households)	24
Wykres 1.10. Zasięg ubóstwa skrajnego według typu gospodarstwa domowego (% osób w gospodarstwach domowych)	25
Chart 1.10. Extreme poverty rate by household type (% of people in households)	25
Wykres 1.11. Zasięg ubóstwa relatywnego według typu gospodarstwa domowego (% osób w gospodarstwach domowych)	26
Chart 1.11. Relative poverty rate by household type (% of people in households)	26
Wykres 1.12. Zasięg ubóstwa ustawowego według typu gospodarstwa domowego (% osób w gospodarstwach domowych)	27
Chart 1.12. 'Legal' poverty rate by household type (% of people in households)	27

Wykres 1.13. Zasięg ubóstwa skrajnego w gospodarstwach domowych z osobami w wieku 0–17 lat (% osób w gospodarstwach domowych)	27
Chart 1.13. Extreme poverty rate in households with persons aged 0–17 (% of people in households)	27
Wykres 1.14. Zasięg ubóstwa relatywnego w gospodarstwach domowych z osobami w wieku 0–17 lat (% osób w gospodarstwach domowych)	28
Chart 1.14. Relative poverty rate in households with persons aged 0–17 (% of people in households)	28
Wykres 1.15. Zasięg ubóstwa ustawowego w gospodarstwach domowych z osobami w wieku 0–17 lat (% osób w gospodarstwach domowych)	28
Chart 1.15. 'Legal' poverty rate in households with persons aged 0–17 (% of people in households)	28
Wykres 1.16. Zasięg ubóstwa skrajnego według wieku (% osób w gospodarstwach domowych).	29
Chart 1.16. Extreme poverty rate by age (% of people in households)	29
Wykres 1.17. Zasięg ubóstwa relatywnego według wieku (% osób w gospodarstwach domowych))	29
Chart 1.17. Relative poverty rate by age (% of people in households)	29
Wykres 1.18. Zasięg ubóstwa ustawowego według wieku osób (% osób w gospodarstwach domowych)	30
Chart 1.18. 'Legal' poverty rate by age (% of people in households)	30
Wykres 1.19. Zasięg ubóstwa skrajnego według obecności osób z orzeczeniem o niepełnosprawności (% osób w gospodarstwach domowych)	30
Chart 1.19. Extreme poverty rate by presence of people with legally confirmed disabilities on a household (% of people in households)	30
Wykres 1.20. Zasięg ubóstwa relatywnego według obecności osób z orzeczeniem o niepełnosprawności (% osób w gospodarstwach domowych)	31
Chart 1.20. Relative poverty rate by presence of people with legally confirmed disabilities on a household (% of people in households)	31
Wykres 1.21. Zasięg ubóstwa ustawowego według obecności osób z orzeczeniem o niepełnosprawności (% osób w gospodarstwach domowych)	31
Chart 1.21. 'Legal' poverty rate by presence of people with legally confirmed disabilities on a household (% of people in households)	31
Wykres 1.22. Zasięg ubóstwa skrajnego według klasy miejscowości zamieszkania (% osób w gospodarstwach domowych)	32
Chart 1.22. Extreme poverty rate by class of place of residence (% of people in households)	32
Wykres 1.23. Zasięg ubóstwa relatywnego według klasy miejscowości zamieszkania (% osób w gospodarstwach domowych)	33
Chart 1.23. Relative poverty rate by class of place of residence (% of people in households)	33
Wykres 1.24. Zasięg ubóstwa ustawowego według klasy miejscowości zamieszkania (% osób w gospodarstwach domowych)	24
Chart 1.24. 'Legal' poverty rate by class of place of residence (% of people in households)	24
Wykres 1.25. Zasięg ubóstwa skrajnego według makroregionów (% osób w gospodarstwach domowych)	35
Chart 1.25. Extreme poverty rates by macroregions (% of people in households)	35

Wykres 1.26. Zasięg ubóstwa relatywnego według makroregionów (% osób w gospodarstwach domowych)	35
Chart 1.26. Relative poverty rates by macroregions (% of people in households)	35
Wykres 1.27. Zasięg ubóstwa ustawowego według makroregionów (% osób w gospodarstwach domowych)	36
Chart 1.27. 'Legal' poverty rate by class of place of residence (% of people in households)	36
Wykres 2.1. Zasięg ubóstwa skrajnego oraz sfery niedostatku w Polsce w latach 2010–2022	49
Chart 2.1. Extreme poverty and privation rate in Poland in 2010-2022	49
Wykres 2.2. Zasięg ubóstwa skrajnego i sfery niedostatku według grup społeczno-ekonomicznych (% osób w gospodarstwach domowych)	51
Chart 2.2. Extreme poverty rate and privation rate by socio-economic groups (% of people in households)	51
Wykres 2.3. Zasięg ubóstwa skrajnego i sfery niedostatku według poziomu wykształcenia głowy gospodarstwa domowego (% osób w gospodarstwach domowych)	51
Chart 2.3. Extreme poverty rate and privation rate by education level of reference person of household (% of people in households)	51
Wykres 2.4. Zasięg ubóstwa skrajnego i sfery niedostatku według typu gospodarstwa domowego (% osób w gospodarstwach domowych)	52
Chart 2.4. Extreme poverty rate and privation rate by household type (% of people in households)	52
Wykres 2.5. Zasięg ubóstwa skrajnego i sfery niedostatku w gospodarstwach domowych z osobami w wieku 0–17 lata (% osób w gospodarstwach domowych)	53
Chart 2.5. Extreme poverty rate and privation rate in households with persons aged 0–17 (% of people in households)	53
Wykres 2.6. Zasięg ubóstwa skrajnego według wieku (% osób w gospodarstwach domowych)	53
Chart 2.6. Extreme poverty rate and privation rate by age (% of people in households)	53
Wykres 2.7. Zasięg ubóstwa skrajnego i sfery niedostatku według obecności osób z orzeczeniem o niepełnosprawności (% osób w gospodarstwach domowych)	54
Chart 2.7. Extreme poverty rate and privation rate by presence of people with legally confirmed disabilities on a household (% of people in households)	54
Wykres 2.8. Zasięg ubóstwa skrajnego i sfery niedostatku według klasy miejscowości zamieszkania (% osób w gospodarstwach domowych)	55
Chart 2.8. Extreme poverty rate and privation rate by class of place of residence (% of people in households)	55
Wykres 2.9. Zasięg ubóstwa skrajnego i sfery niedostatku według makroregionów (% osób w gospodarstwach domowych)	56
Chart 2.9. Extreme poverty rate and privation rate by macroregions (% of people in households)	56
Wykres 3.1. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym na podstawie badania EU-SILC 2015–2022 (% osób w gospodarstwach domowych)	67
Chart 3.1. At-risk-of-poverty or social exclusion rate based on EU-SILC 2015–2022 (% of people in households)	67

Wykres 3.2. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym na podstawie badania EU-SILC 2022 (% osób w gospodarstwach domowych)	68
Chart 3.2. At-risk-of-poverty or social exclusion rate based on EU-SILC 2022 (% of people in households)	68
Wykres 3.3. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym na podstawie badania EU-SILC 2015–2022 (% osób w gospodarstwach domowych)	69
Chart 3.3. At-risk-of-poverty rate based on survey EU-SILC 2015–2022 (% of people in households)	69
Wykres 3.4. Wskaźniki zagrożenia ubóstwem oraz granice ubóstwa na podstawie badania EU-SILC 2022	70
Chart 3.4. At-risk-of-poverty rates and at-risk-of-poverty thresholds based on EU-SILC 2022	70
Wykres 3.5. Wskaźnik pogłębionej deprivacji materialnej i społecznej na podstawie badania EU-SILC 2015–2022	71
Chart 3.5. Severe material and social deprivation rate based on EU-SILC 2015–2022	71
Wykres 3.6. Wskaźnik pogłębionej deprivacji materialnej i społecznej na podstawie badania EU-SILC 2022 (w % osób w gospodarstwach domowych)	72
Chart 3.6. Severe material and social deprivation rate based on EU-SILC 2022 (in % of people in households)	72
Wykres 3.7. Udział osób w wieku poniżej 65 lat żyjących w gospodarstwach domowych o bardzo niskiej intensywności pracy na podstawie badania EU-SILC 2015–2022 (w %)	73
Chart 3.7. Share of people aged less than 65 living in households with very low work intensity based on EU-SILC 2015–2022 (in %)	73
Wykres 3.8. Udział osób w wieku poniżej 65 lat żyjących w gospodarstwach domowych o bardzo niskiej intensywności pracy na podstawie badania EU-SILC 2022 (w %)	74
Chart 3.8. Share of people aged less than 65 living in households with very low work intensity, based on EU-SILC 2022 (in %)	74

Spis map i schematów

List of maps and schemes

Schemat 1. Wskaźniki monitorujące realizację celów uwzględnionych w Planie działania w ramach Europejskiego Filaru Praw Socjalnych w oparciu o dane z badania EU-SILC	65
Diagram 1. Indicators monitoring the achievement of the objectives of the European Pillar of Social Rights Action Plan based on EU-SILC data	65
Mapa 4.1. Wskaźnik stresu ekonomicznego oraz wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym (ARPR) (% osób w gospodarstwach domowych).	85
Map 4.1. Economic stress indicator and at-risk-of-poverty rate (ARPR) (% of people in households)	85

Rozdział 1

Chapter 1

Ubóstwo ekonomiczne w Polsce na podstawie Badania budżetów gospodarstw domowych

Economic poverty in Poland based on the Household Budget Survey

1.1. Różne miary ubóstwa ekonomicznego

1.1. Various measures of economic poverty

Od lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku GUS w sposób regularny publikuje dane dotyczące zasięgu ubóstwa ekonomicznego, szacowanego w oparciu o wyniki Badania budżetów gospodarstw domowych, przy zastosowaniu różnych granic (linii) ubóstwa. Uwzględnienie kilku, a nie jednej wybranej granicy wynika m.in. z faktu, iż żadna z granic nie została określona w Polsce jako granica urzędowa, a z metodologicznego punktu widzenia nie ma podstaw, aby bezspornie preferować którąś z nich. Każda ma bowiem pewne zalety i wady, i nieco odmienną interpretację.

Podstawą analiz ubóstwa ekonomicznego w Polsce są wyniki Badania budżetów domowych. W związku z tym, prezentowane dane dotyczą jedynie osób tworzących gospodarstwa domowe i nie uwzględniają całej populacji. Za syntetyczną miarę dobrobytu ekonomicznego gospodarstwa domowego przyjęto poziom wydatków (obejmujących również wartość artykułów otrzymanych bezpłatnie oraz wartość spożycia naturalnego i fundusz remontowy). Gospodarstwo domowe (a tym samym wszystkie osoby wchodzące w jego skład) zostaje uznane za ubogie jeżeli poziom jego wydatków jest niższy od wartości przyjętej za granicę ubóstwa. Prezentowanie w publikacji wskaźniki zasięgu ubóstwa (stopy ubóstwa) dotyczą osób i są danymi średniorocznymi.

W obliczeniach uwzględnione zostały trzy różne granice ubóstwa (nazywane także progami lub liniami ubóstwa): granica ubóstwa skrajnego, relatywnego oraz tzw. ustawowa granica ubóstwa.

Podstawę wyznaczania granicy ubóstwa skrajnego stanowi minimum egzystencji szacowane przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych (IPISS) i odnoszące się do wydatków gospodarstw domowych. Kategoria minimum egzystencji wyznacza bardzo niski poziom zaspokojenia potrzeb. Konsumpcja poniżej tego poziomu utrudnia przeżycie i stanowi zagrożenie dla psychofizycznego rozwoju człowieka¹.

¹ Ponieważ zasięg ubóstwa skrajnego obliczany jest dla całej populacji gospodarstw domowych, natomiast minimum egzystencji szacowane jest przez Instytut jedynie dla wybranych typów gospodarstw domowych (6 typów gospodarstw pracowników oraz 2 typów gospodarstw emerytów) przyjęto zasadę, że za punkt wyjścia ustalania granic ubóstwa skrajnego dla wszystkich grup społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych bierze się poziom minimum egzystencji obliczony dla jednoosobowego gospodarstwa pracowniczego, a następnie mnoży się tę wartość przez liczbę „osób ekwiwalentnych” w gospodarstwie domowym.

Przyjęcie tej reguły powoduje, że wartość granic ubóstwa skrajnego różni się (z wyjątkiem jednoosobowego gospodarstwa pracowniczego) od poziomu minimum egzystencji oszacowanego przez IPISS dla konkretnego typu gospodarstwa (na przykład 4-osobowego gospodarstwa pracowniczego złożonego z 2 osób dorosłych i dwójki dzieci).

Od początku, od kiedy obliczany jest zasięg ubóstwa skrajnego, stosowane są te same zasady metodologiczne, co pozwala na obserwację i porównania zmian w czasie. Zasady szacowania zasięgu ubóstwa skrajnego zostały wypracowane wspólnie przez GUS oraz Instytut Pracy i Spraw Socjalnych (przez Zespół pracujący w ramach projektu badawczego koordynowanego przez IPISS – „Polska Bieda”).

Szczegółowe informacje dotyczące zarówno metody szacowania jak i wartości minimum egzystencji są ogólnie dostępne na stronie IPISS: <https://www.ipiss.com.pl/?zaklady=minimum-socjalne-oraz-minimum-egzystencji>.

Zastosowanie relatywnej granicy ubóstwa na poziomie 50% kwoty, którą średnio w miesiącu wydają gospodarstwa domowe w Polsce umożliwia wyodrębnienie tych gospodarstw i osób, których poziom konsumpcji znacząco odbiega od poziomu przeciętnego.

Poziom ustawowej granicy ubóstwa odpowiada wartościom progów dochodowych, które zgodnie z obowiązującymi przepisami (tzn. ustawą z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej i stosownymi rozporządzeniami do niej) uprawniają do ubiegania się o świadczenie pieniężne z pomocy społecznej.

W przypadku ubóstwa skrajnego i relatywnego, w celu wyeliminowania wpływu, jaki na koszty utrzymania gospodarstw domowych wywiera ich struktura społeczno-demograficzna przy ustalaniu granic ubóstwa zastosowano tzw. oryginalną skalę ekwiwalentności OECD².

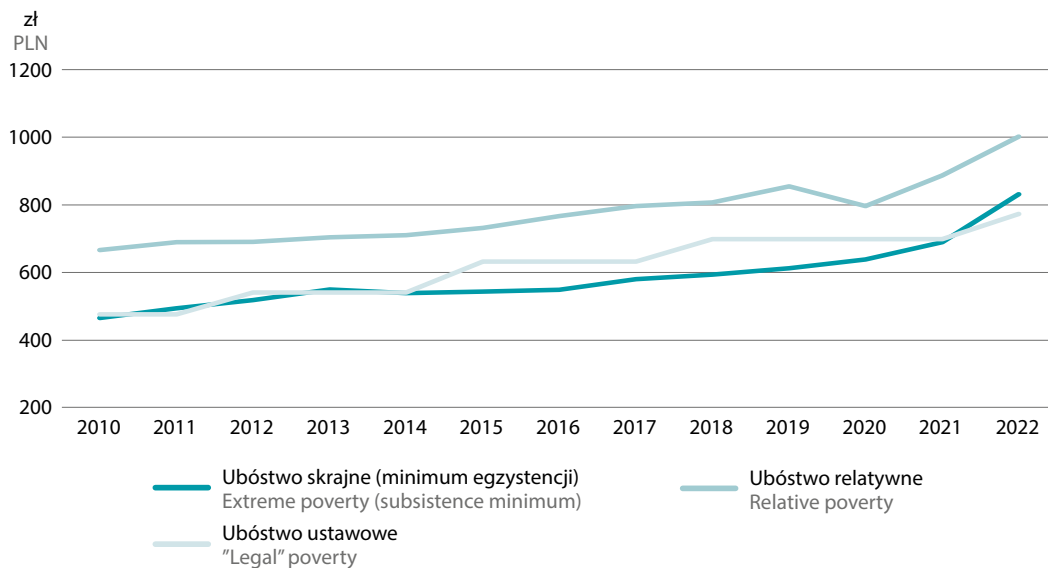
W przypadku ubóstwa ustawowego przy obliczaniu granic ubóstwa obowiązują dwie wielkości progowe: dla osoby samotnie gospodarującej (gospodarstwo jednoosobowe) oraz dla osoby w gospodarstwie wieloosobowym.

Przedstawione w niniejszym rozdziale dane dotyczą zasięgu ubóstwa według wszystkich wymienionych wyżej trzech progów ubóstwa, co oznacza, że ubóstwo w Polsce pokazane jest zarówno w ujęciu absolutnym (ubóstwo skrajne ustawowe), jak i względnym (ubóstwo relatywne). Konsekwencje dokonanego wyboru między pojmowaniem ubóstwa w sposób absolutny lub względny są bardzo ważne. W podejściu absolutnym zmiany norm dotyczących zaspokojenia potrzeb podstawowych następują raczej powoli i nawet niewielki ogólny wzrost dobrobytu (w tym dochodów) społeczeństwa w perspektywie krótkoterminowej może wpłynąć na ograniczenie zasięgu ubóstwa. Poprzez znaczący wzrost ekonomiczny czy politykę redystrybucji dochodów można doprowadzić do ograniczenia skali ubóstwa absolutnego. W podejściu względnym natomiast ubóstwo nie może zostać w praktyce całkowicie wyeliminowane. Nawet kiedy ma miejsce ogólny wzrost poziomu dochodów odsetek ubogich może pozostać taki sam. W podejściu względnym zmiany zasięgu ubóstwa stanowią odzwierciedlenie zmian rozkładu dochodów lub alternatywnie wydatków w zależności od przyjętej definicji. Spadek ubóstwa relatywnego następuje w wyniku zmniejszenia nierównomierności rozkładu dochodów lub wydatków. Może on nastąpić również w sytuacji pogorszenia się sytuacji materialnej społeczeństwa.

Na wykresach 1.1. i 1.2 przedstawiono wartości granic (progów) poszczególnych rodzajów ubóstwa ekonomicznego w IV kwartałach lat 2010–2022. Zwraca uwagę, że w ostatnich dwóch latach 2021–2022 wystąpiła relatywnie większa dynamika wzrostu wartości granic ubóstwa ekonomicznego niż w latach wcześniejszych (z uwagi na relatywnie dużą dynamikę wzrostu cen towarów i usług konsumpcyjnych (o czym szerzej w tym rozdziale i w Rozdziale 2). Po drugie, najrzadszym zmianom (co trzy-cztery lata) podlegały granice ubóstwa ustawowego, które są ustalane na podstawie decyzji o charakterze administracyjnym (o czym była mowa wyżej).

2 Według tej skali wagę 1 przypisuje się pierwszej osobie w gospodarstwie domowym w wieku 14 lat lub więcej; 0,7 – każdej następnej osobie w tym wieku; 0,5 – każdemu dziecku w wieku poniżej 14 lat. Oznacza to, że granica ubóstwa dla gospodarstwa 4-osobowego złożonego z dwóch osób dorosłych i dwojga dzieci w wieku poniżej 14 lat jest 2,7 razy wyższa niż dla gospodarstwa 1-osobowego.

Wykres 1.1. Granice (progi) ubóstwa^a dla gospodarstw 1-osobowych w latach 2010–2022 (zł)
 Chart 1.1. Poverty thresholds^a for 1-person households in 2010–2022 (PLN)

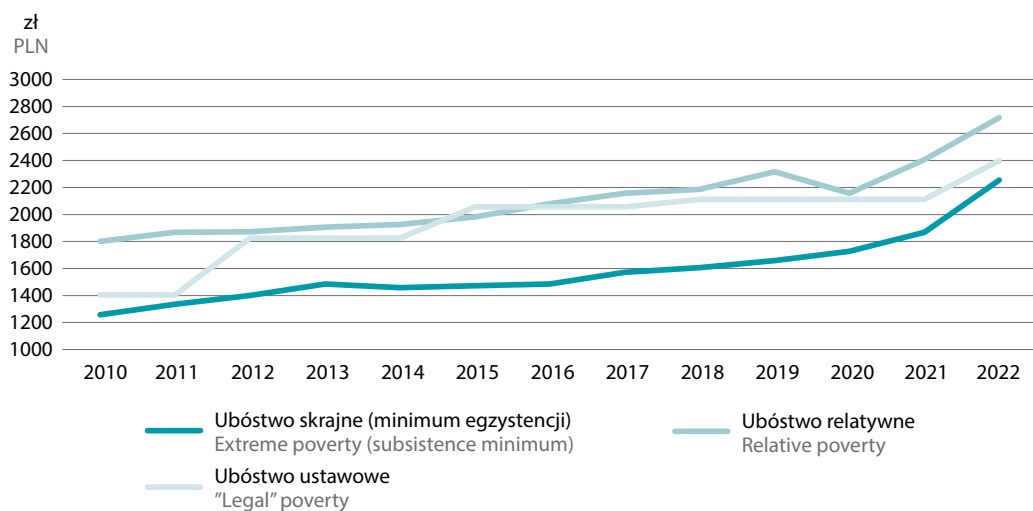

^a Średnio w miesiącu w IV kwartale.

a On average per month in the 4th quarter

Wykres 1.2. Granice (progi) ubóstwa^a dla gospodarstw 4-osobowych (2 osoby dorosłe + 2 dzieci do lat 14) w latach 2010–2022 (zł)

Chart 1.2. Poverty thresholds^a for 4-person households (2 adults and 2 children up to 14 years) in 2010–2022 (PLN)

^a Średnio w miesiącu w IV kwartale.

a On average per month in the 4th quarter

1.2. Zasięgi ubóstwa ekonomicznego w Polsce w latach 2010–2022³

1.2. Economic poverty rates in Poland in 2010–2022

Pomimo realnie gorszej sytuacji materialnej gospodarstw domowych w roku 2022 w stosunku do roku 2021⁴, spowodowanej m.in. wysoką inflacją⁵, nie zaobserwowano w tym czasie wyraźnych zmian rok do roku w zasięgach poszczególnych rodzajów ubóstwa ekonomicznego (skrajnego, relatywnego i „ustawowego”) wśród ogółu osób w gospodarstwach domowych w Polsce (Wykres 1.3). Utrzymały się one na takim samym (w przypadku ubóstwa skrajnego-ok. 5%) lub na podobnym poziomie (ubóstwo relatywne – ok. 12%, ubóstwo ustawowe – ok. 7%).

Zmiany w zasięgu ubóstwa ekonomicznego w Polsce latach 2010–2020 zależały zarówno od zmian sytuacji materialnej gospodarstw domowych jak również od wartości stosowanych progów.

Jeśli chodzi o ubóstwo skrajne, to w latach 2010–2015 jego zasięg wynosił ok. 6–7%, a od 2016 do 2022 roku łącznie – ok. 4–5%. Zaś stopa ubóstwa relatywnego w latach 2010–2015 kształtowała się na poziomie 16–17%. W latach 2016–2019 wartość wskaźnika ubóstwa relatywnego spadła do 13–14%. Od 2020 do 2022 roku w ubóstwie relatywnym żyło ok. 12% osób w gospodarstwach domowych. Widzimy więc, że zarówno w przypadku ubóstwa skrajnego jak relatywnego wyraźną cezurą odznaczył się rok 2016, co wiązało się z wprowadzeniem Programu Rodzina 500 Plus. W tym roku nastąpił dość wyraźny spadek zasięgu tych dwóch rodzajów ubóstwa ekonomicznego, głównie wśród dzieci (wśród osób w wieku 0–17 ubóstwo skrajne spadło z 9% w 2015 r. do 5–6% w kolejnych latach) i wśród rodzin wielodzietnych. Różnice te wynikają z przyjęcia nowego systemu wag uogólniających wyniki Badania budżetów gospodarstw domowych, na podstawie którego obliczane są wskaźniki zasięgu ubóstwa ekonomicznego. Nowy system wag oparty jest o wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021. (np. wśród gospodarstw domowych z co najmniej 3 osobami w wieku 0–17 lat zasięg ubóstwa skrajnego zmalał z prawie 17% w 2015 do niecałych 10% w 2016). Drugą cechą charakterystyczną właściwą dla przebiegu zmian w zasięgach ubóstwa skrajnego i relatywnego jest stabilizacja tych zasięgów w ostatnich trzech analizowanych latach wśród osób w gospodarstwach domowych w Polsce, mimo że lata 2020–2022 to okres naznaczony wysoką inflacją (w tym znaczącym wzrostem cen prądu, paliw stałych i ciepła oraz cen

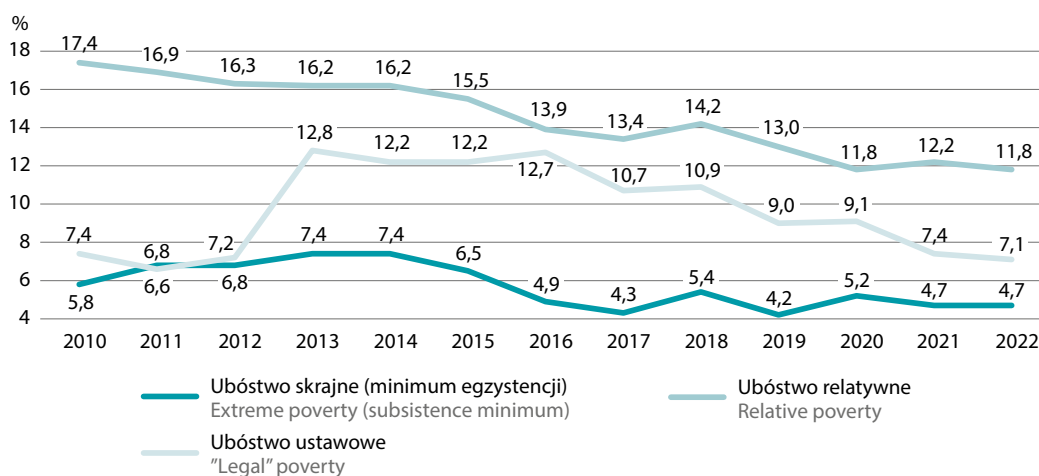
3 UWAGI:

- Prezentowane w niniejszej publikacji dane za 2021 r. różnią się od wartości publikowanych przed 29.06.2023 przez GUS. Różnice te wynikają z przyjęcia nowego systemu wag uogólniających wyniki Badania budżetów gospodarstw domowych, na podstawie którego obliczane są wskaźniki zasięgu ubóstwa ekonomicznego. Nowy system wag oparty jest o wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021.
 - Prezentowane dane oparte są na wynikach Badania budżetów gospodarstw domowych prowadzonego metodą reprezentacyjną. Podobnie jak w przypadku każdego innego badania reprezentacyjnego, dane z tego badania obciążone są błędami zarówno o charakterze nielosowym jak i losowym. Dlatego też, przy interpretacji danych, w tym przy analizie dynamiki zasięgów ubóstwa ekonomicznego, należy zachować ostrożność i brać pod uwagę m.in. wartości błędów standardowych przy formułowaniu wniosków. Zwłaszcza w przypadku niewielkich różnic wartości wskaźników zasięgu ubóstwa między analizowanymi latami, nie można jednoznacznie określić, czy wynikają one z rzeczywistej zmiany, czy są wynikiem błędu pomiarowego. Wartości błędów standardowych za lata 2021–2022 zostały zamieszczone w Aneksie do tego rozdziału.
 - Badanie budżetów gospodarstw domowych odnosi się do populacji osób w gospodarstwach domowych. Nie uwzględnia osób w gospodarstwach zbiorowych (np. internatach, bursach, klasztorach) oraz osób bezdomnych.
- 4 Z Badania budżetów gospodarstw domowych wynika, że przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę w gospodarstwach domowych osiągnęły w 2022 r. wartość 1475 zł i były wyższe realnie o 0,7% od wydatków z 2021 r. Wydatki na towary i usługi konsumpcyjne wyniosły 1420 zł i były wyższe realnie o 0,4% w stosunku do 2021 r. Poziom przeciętnego miesięcznego dochodu rozporządzalnego na osobę w zaokrągleniu do 1 zł w 2022 r. wyniósł 2250 zł i był realnie niższy o 2,6% od dochodu z 2021 r. W ślad za tym pogorszyły się także subiektywne oceny sytuacji materialnej gospodarstw domowych w prawie wszystkich grupach społeczno – ekonomicznych (z wyjątkiem rolników) – zob. szerz.: Informacja sygnałna Sytuacja gospodarstw domowych w 2022 r. w świetle Badania gospodarstw domowych (<https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/dochody-wydatki-i-warunki-zycia-ludnosci/sytuacja-gospodarstw-domowych-w-2022-r-w-swietle-badania-budzetow-gospodarstw-domowych,3,22.html>, dostęp: 10.11.2023) oraz Budżety gospodarstw domowych w 2022 r. (<https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/dochody-wydatki-i-warunki-zycia-ludnosci/budzety-gospodarstw-domowych-w-2022-roku,9,21.html> dostęp 10.11.2023 r.)
- 5 Ceny towarów i usług konsumpcyjnych w grudniu 2022 r. w porównaniu z analogicznym miesiącem 2021 roku wzrosły o 16,6% (przy wzroście cen towarów – o 17,6% i usług – o 13,4%), zob. szerz.: Informacja sygnałna Wskaźniki cen towarów i usług konsumpcyjnych w grudniu 2022 r. – <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ceny-handel/wskazniki-cen/wskazniki-cen-towarow-i-uslug-konsumpcyjnych-w-grudniu-2022-roku,2,134.html?pdf=1> dostęp 10.11.2023 r.)

żywności), pandemią COVID-19 czy wojną w Ukrainie. Może to oznaczać, że wpływ różnych czynników o charakterze społeczno-ekonomicznym może być odłożony w czasie a skutki negatywnych czynników mogą być, przynajmniej po części, niwelowane decyzjami o charakterze politycznym np. wprowadzaniem dodatku osłonowego, dodatku węglowego i elektrycznego, innych działań osłonowych, programów wsparcia czy bezpośrednim oddziaływaniem na ceny (np. obniżeniem podatku VAT na gaz, energię elektryczną i ciepło, mrożeniem ceny i stawek opłat za elektryczność, gaz). Trzeba też zaznaczyć, że oparcie szacunków ubóstwa ekonomicznego o poziom wydatków ma taką specyfikę, że konsumpcja bieżąca gospodarstw domowych może być finansowana nie tylko z bieżących dochodów ale w jakiejś części z posiadanych zasobów, oszczędności i pożyczek.

Wykres 1.3. Zasięg ubóstwa w Polsce w latach 2010–2022 według przyjętych w danym roku granic ubóstwa (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 1.3. Poverty rates in 2010–2022 according to poverty thresholds adopted in a given year (% of people in households)

Zasięg ubóstwa ustawowego od 2010 do 2012 wynosił ok. 7%. W 2013 roku stopa ubóstwa ustawowego wyraźnie wzrosła do ok. 13% i w latach 2013–2016 utrzymywała się na poziomie 12–13%. W kolejnych latach zasięg ubóstwa ustawowego był mniejszy i od roku 2021 kształtuje się na poziomie ok. 7%.

1.3. Zróżnicowanie zasięgu ubóstwa ekonomicznego

1.3. Diversity of economic poverty rate

Analiza zasięgów ubóstwa opartego o poziom wydatków wśród grup ludności wyodrębnionych według określonych cech społeczno-demograficznych wskazuje na wyraźne jego zróżnicowanie. Przy czym, społeczna mapa ubóstwa ekonomicznego od lat, co do istoty, nie zmienia się. Pokazuje wciąż te same grupy z jednej strony – najbardziej, a z drugiej – najmniej nim zagrożone.

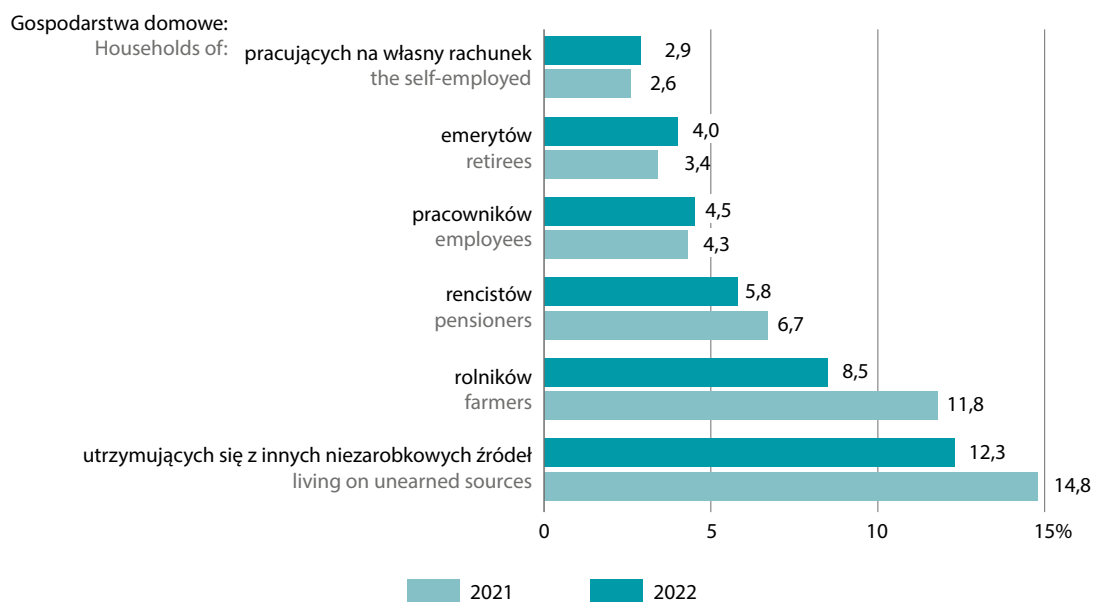
Trzeba też pamiętać, interpretując dane dotyczące zróżnicowania zasięgu ubóstwa ze względu na różne charakterystyki gospodarstw domowych, że w praktyce mamy do czynienia nie z jedną determinantą ubóstwa, ale ze współwystępowaniem wielu czynników jednocześnie, zarówno tych o charakterze indywidualnym (np. poziom wykształcenia, wiek, stan zdrowia), jak i tych wynikających z uwarunkowań o charakterze zewnętrznym, związanych np. z miejscem zamieszkania.

Jeśli jako kryterium weźmiemy pod uwagę główne źródło utrzymania gospodarstwa domowego, to w 2022 roku, podobnie jak we wcześniejszych latach, szczególnie narażone na ubóstwo skrajne były gospodarstwa domowe osób utrzymujących się głównie z tzw. niezarobkowych źródeł (ok. 12 % osób w 2022 r.), rolników (8,5% w 2022 r.) oraz rencistów (ok. 6% w 2022 r.). Najmniej narażone na ubóstwo skraj-

ne według tego kryterium były osoby z gospodarstw pracujących na własny rachunek (ok. 3% w 2022 r.). W przypadku ubóstwa relatywnego kolejność przedstawiała się podobnie. W 2022 roku, prawie 28 % osób z gospodarstw utrzymujących się z innych niezarobkowych źródeł doświadczała ubóstwa relatywnego, ok. 19% osób z gospodarstw rolniczych i ok. 15 % z gospodarstw rencistów. Tylko co około dziesiąta osoba z gospodarstw pracujących na własny rachunek (9,5%) i gospodarstw emeryckich (ok. 9%) doświadczała ubóstwa relatywnego. W przypadku ubóstwa ustawowego, największe zasięgi odnotowano wśród osób z gospodarstw domowych utrzymujących się z niezarobkowych źródeł (niecałe 21% w 2022 r.), a także wśród gospodarstw domowych rolników (ok. 12 % w 2022 r.). Dość wysoki zasięg ubóstwa ustawowego zaobserwowano także wśród pracowników i osób z gospodarstw domowych utrzymujących się z pracy na własny rachunek (obie grupy – ok. 7% w 2022 r.), zważywszy na stosunkowo małe zasięgi ubóstwa skrajnego i relatywnego tych dwóch grup w porównaniu z grupą rolników oraz grupą utrzymujących się z niezarobkowych źródeł. Zasięg ubóstwa ustawowego wśród rencistów wyniósł w 2022 r. – 6,5%. Najmniejszym zasięgiem ubóstwa ustawowego charakteryzowali się emeryci (4,5 % w 2022 r.).

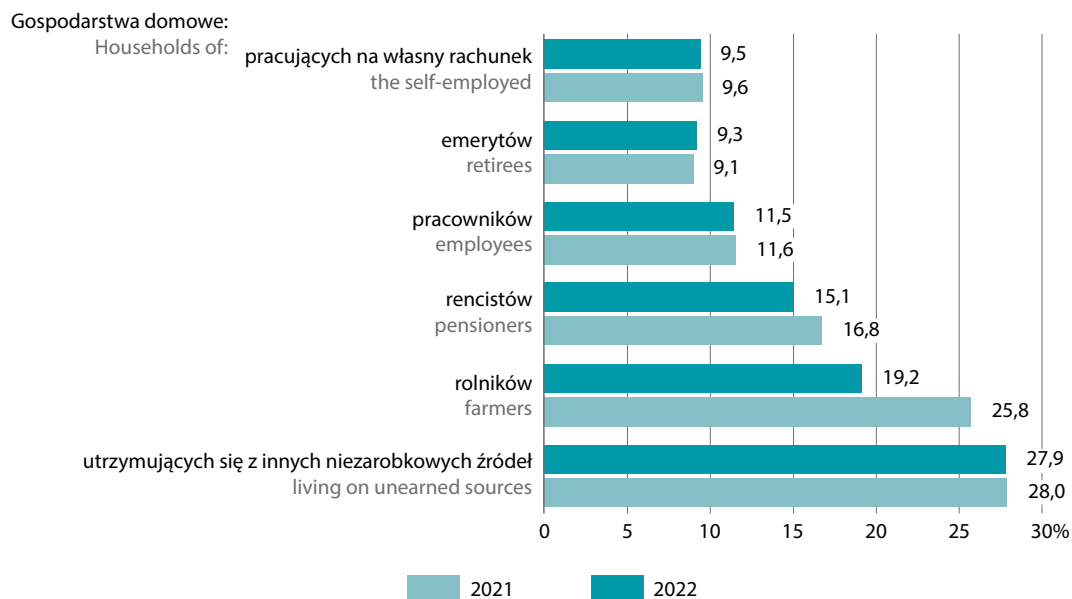
Wykres 1.4. Zasięg ubóstwa skrajnego według grup społeczno-ekonomicznych (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 1.4. Extreme poverty rate by socio-economic groups (% of people in households)

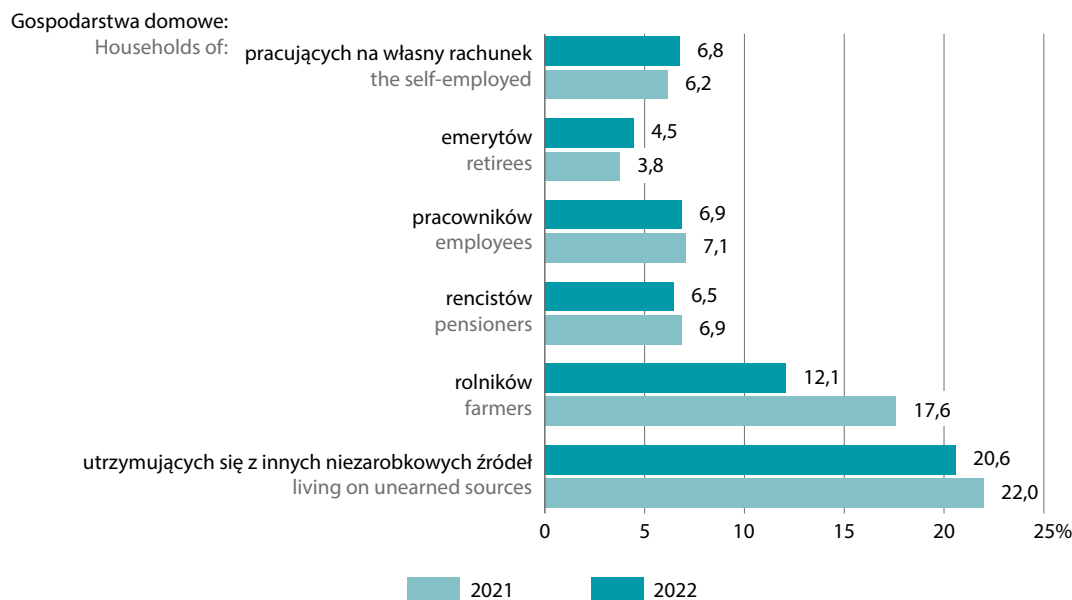
Wykres 1.5. Zasięg ubóstwa relatywnego według grup społeczno-ekonomicznych (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 1.5. Relative poverty rate by socio-economic groups (% of people in households)

Wykres 1.6. Zasięg ubóstwa ustawowego według grup społeczno-ekonomicznych (% osób w gospodarstwach domowych)

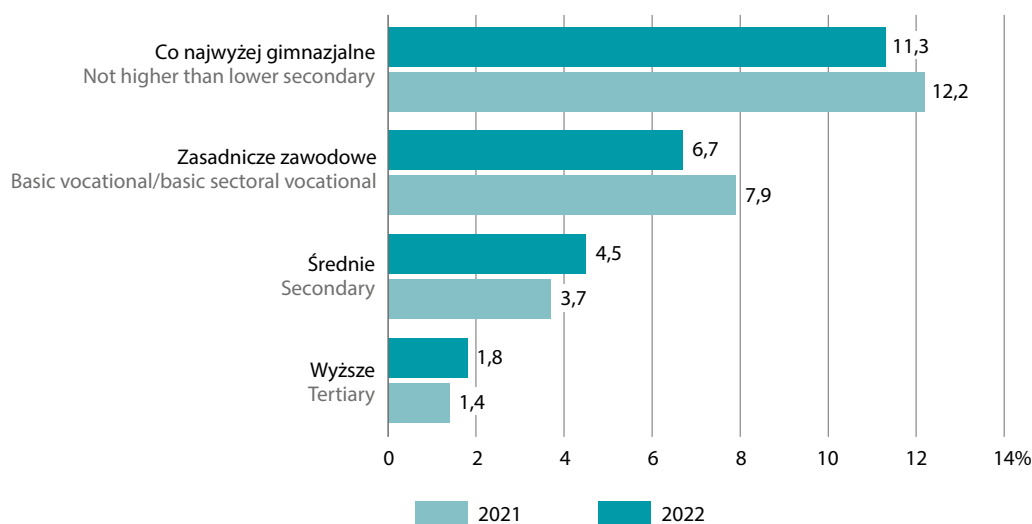
Chart 1.6. 'Legal' poverty rate by socio-economic groups (% of people in households)

Wykształcenie jest także cechą wyraźnie różnicującą doświadczanie ubóstwa ekonomicznego. Od wielu lat obserwujemy zależność, że czym wyższe wykształcenie tym mniejsze zagrożenie ubóstwem. W 2022 roku wśród osób z gospodarstw domowych, gdzie osoba odniesienia (głowa gospodarstwa domowego) legitymowała się wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym zasięg ubóstwa skrajnego wyniósł ponad 11 %, relatywnego (niecałe 25%), a tzw. ustawowego – ok. 15%. W przypadku wszystkich trzech rodzajów ubóstwa, wymienione wartości wskaźników były ponad dwukrotnie wyższe od przeciętnych dla Polski. Wyższymi od przeciętnych wartościami odsetków osób zagrożonych ubóstwem ekonomicznym, charakteryzowały się także osoby z gospodarstw, gdzie osoba odniesienia legitymowała się wykształceniem zawodowym / branżowym. Zaś najniższe odsetki odnotowano wśród gospodarstw domowych, w których osoba odniesienia posiadała wykształcenie wyższe (ubóstwo skrajne – ok. 2%, ubóstwo relatywne – ok. 5%, ubóstwo ustawowe – ok. 3%).

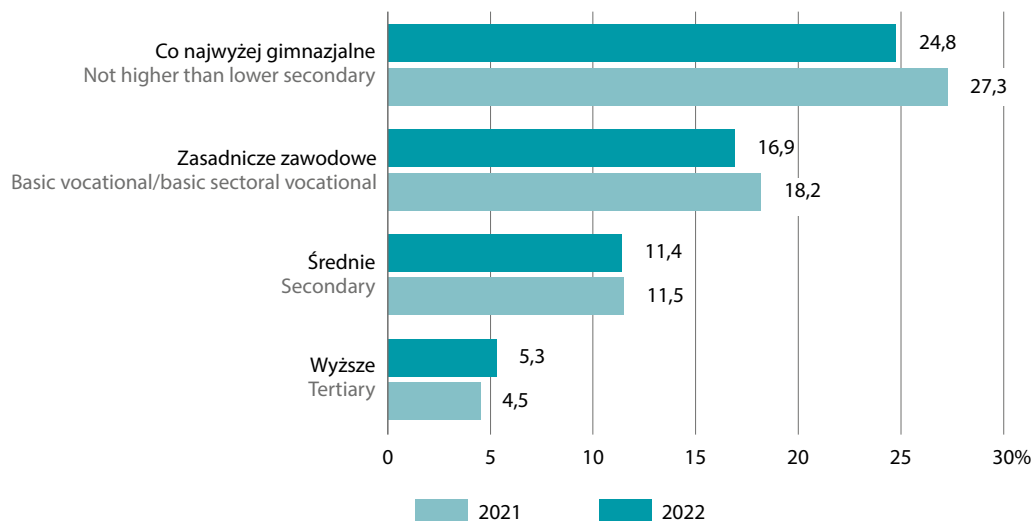
Wykres 1.7. Zasięg ubóstwa skrajnego według poziomu wykształcenia osoby odniesienia gospodarstwa domowego (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 1.7. Extreme poverty rate by education level of reference person of household (% of people in households)

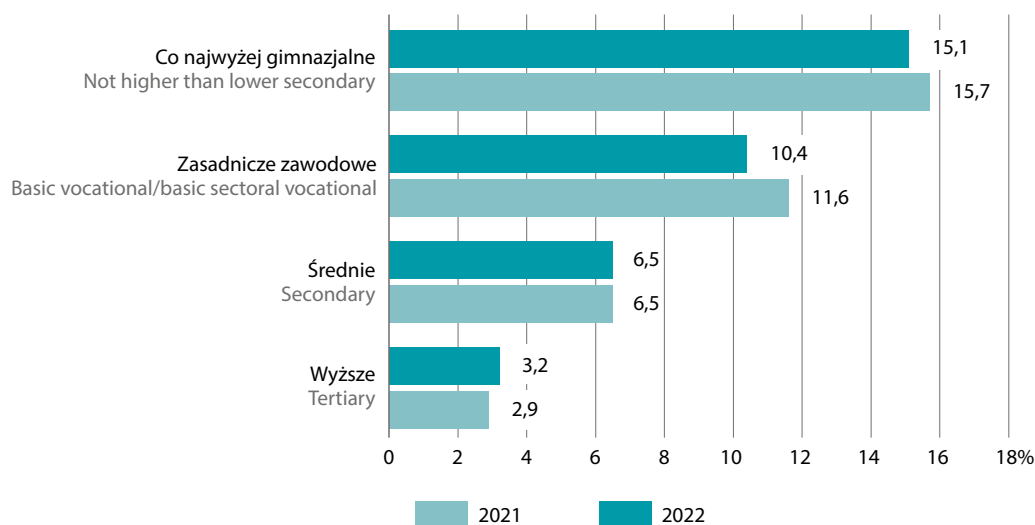
Wykres 1.8. Zasięg ubóstwa relatywnego według poziomu wykształcenia osoby odniesienia gospodarstwa domowego (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 1.8. Relative poverty rate by education level of reference person of household (% of people in households)

Wykres 1.9. Zasięg ubóstwa ustawowego według poziomu wykształcenia osoby odniesienia gospodarstwa domowego (% osób w gospodarstwach domowych)

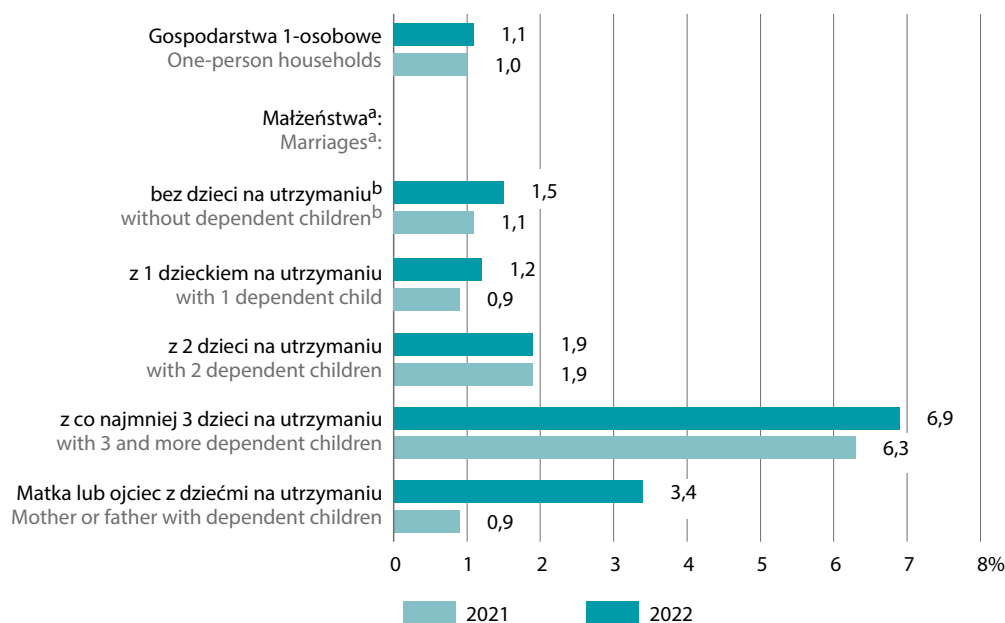
Chart 1.9. 'Legal' poverty rate by education level of reference person of household (% of people in households)

Od wielu lat, w tym w 2022 r. zasięgi ubóstwa ekonomicznego były wyraźnie wyższe od przeciętnych ogólnopolskich wśród osób z gospodarstw domowych z większą liczbą dzieci. Przykładowo, wśród osób z gospodarstw domowych z co najmniej trójką dzieci na utrzymaniu zasięg ubóstwa skrajnego w 2022 roku wyniósł prawie 7%, relatywnego ponad 17%, a ustawowego- ponad 14%. Przyjmując nieco inne kryterium – obecność osób w wieku 0–17 lat – to w gospodarstwach z co najmniej z 3 osobami w tym wieku zasięgi poszczególnych rodzajów ubóstwa wyniosły w 2022 r. odpowiednio: ponad 9% - ubóstwo skrajne, ok. 22% – ubóstwo relatywne, niecałe 19% – ubóstwo ustawowe. Najmniejsze zasięgi ubóstwa ekonomicznego, znacznie mniejsze od przeciętnych ogólnopolskich odnotowano w gospodarstwach jednoosobowych, wśród małżeństw bez dzieci lub z 1 dzieckiem na utrzymaniu, a także wśród gospodarstw domowych bez osób w wieku 0–17 lat. Przypomnijmy, że dla całej populacji badanej (osób w gospodarstwach domowych w Polsce) w 2022 r. zasięg ubóstwa skrajnego wyniósł ok. 5 %, ubóstwa relatywnego – ok. 12 %, ubóstwa ustawowego – ok. 7%.

Wykres 1.10. Zasięg ubóstwa skrajnego według typu gospodarstwa domowego (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 1.10. Extreme poverty rate by household type (% of people in households)

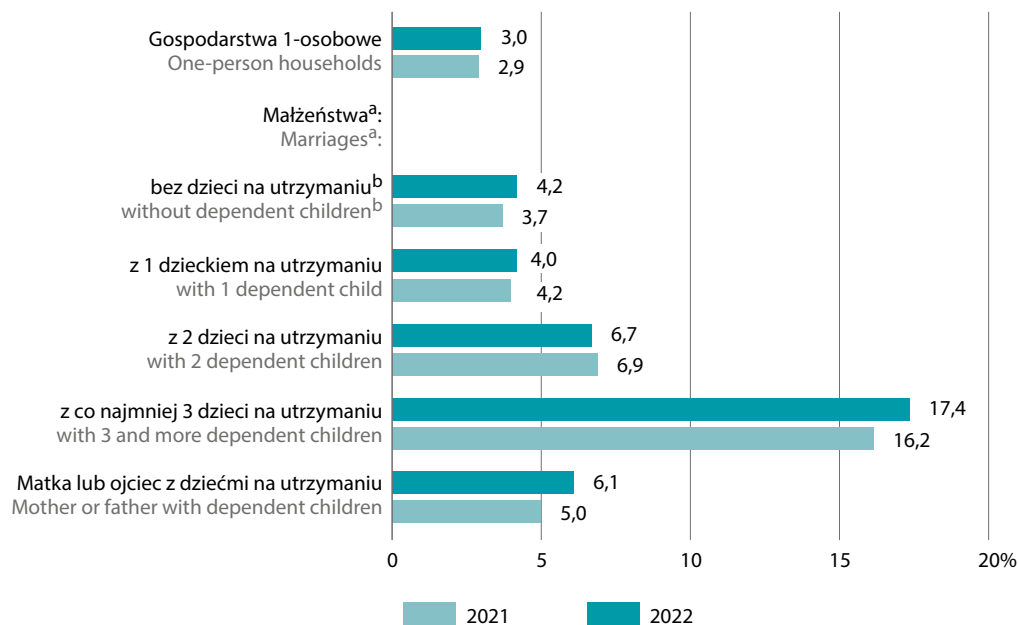

a W grupie małżeństw uwzględnione zostały także związki nieformalne. b Dziecko na utrzymaniu to osoba w wieku 0–14 lat będąca w składzie gospodarstwa domowego lub osoba w wieku 15–25 lat, o ile nie posiada własnego źródła utrzymania i nie pozostaje w związku małżeńskim lub związku nieformalnym.

a Cohabiting couple are included in marriages. b A dependent child is a person aged 0–14 or a person aged 15–25 with no own source of income and not married (or not living in cohabiting couple).

Wykres 1.11. Zasięg ubóstwa relatywnego według typu gospodarstwa domowego (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 1.11. Relative poverty rate by household type (% of people in households)

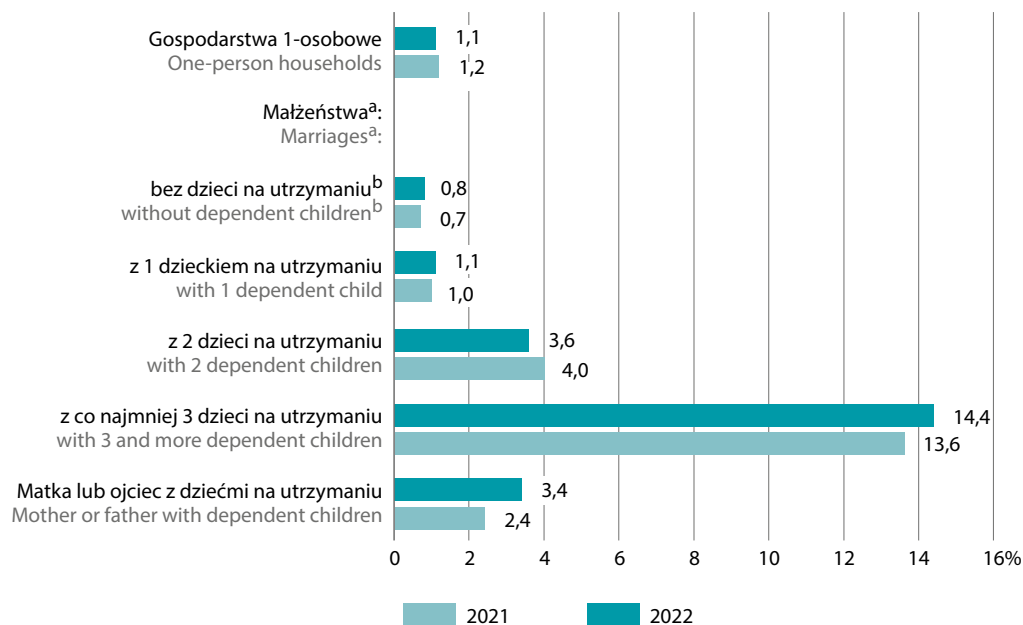

a W grupie małżeństw uwzględnione zostały także związki nieformalne. b Dziecko na utrzymaniu to osoba w wieku 0–14 lat będąca w składzie gospodarstwa domowego lub osoba w wieku 15–25 lat, o ile nie posiada własnego źródła utrzymania i nie pozostaje w związku małżeńskim lub związku nieformalnym.

a Cohabiting couple are included in marriages. b A dependent child is a person aged 0–14 or a person aged 15–25 with no own source of income and not married (or not living in cohabiting couple).

Wykres 1.12. Zasięg ubóstwa ustawowego według typu gospodarstwa domowego (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 1.12. 'Legal' poverty rate by household type (% of people in households)

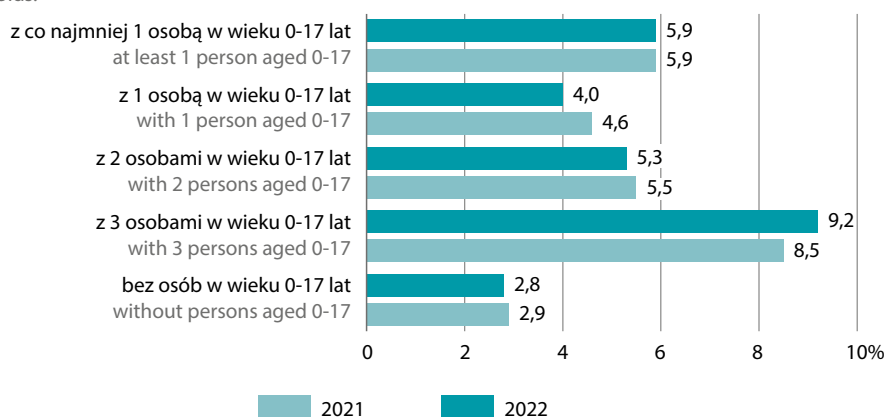
a W grupie małżeństw uwzględnione zostały także związki nieformalne. b Dziecko na utrzymaniu to osoba w wieku 0–14 lat będąca w składzie gospodarstwa domowego lub osoba w wieku 15–25 lat, o ile nie posiada własnego źródła utrzymania i nie pozostaje w związku małżeńskim lub związku nieformalnym.

a Cohabiting couple are included in marriages. b A dependent child is a person aged 0–14 or a person aged 15–25 with no own source of income and not married (or not living in cohabiting couple).

Wykres 1.13. Zasięg ubóstwa skrajnego w gospodarstwach domowych z osobami w wieku 0–17 lat^a (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 1.13. Extreme poverty rate in households with persons aged 0–17^a (% of people in households)

Gospodarstwa domowe:
Households:

a Dane odnoszą się do gospodarstw domowych z dziećmi (osobami) w wieku 0–17 lat, niezależnie od tego, czy są utrzymywane przez rodziców (lub innych członków gospodarstwa), czy mają własne źródło utrzymania, takie jak np. renta rodzinna lub alimenty. W skład tych gospodarstw oprócz rodziców i dzieci w wieku 0–17 lat mogą wchodzić także inne osoby, takie jak np. starsze rodzeństwo, dziadkowie, bracia lub siostry jednego z rodziców.

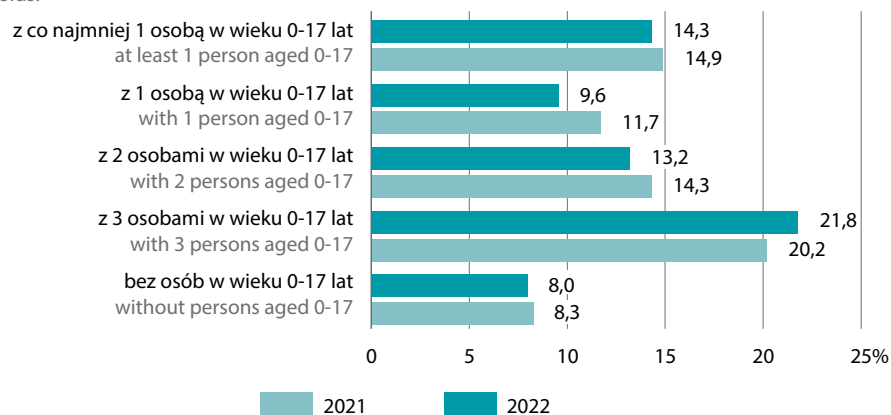
a The data refer to households with children (persons) aged 0–17, regardless of whether they are supported by parents (or other household members) or have their own source of income, such as a survivor's pension or alimony. Apart from parents and children aged 0–17, these households may also include other persons, such as older siblings, grandparents, brothers or sisters of one of the parents.

Wykres 1.14. Zasięg ubóstwa relatywnego w gospodarstwach domowych z osobami w wieku 0–17 lat^a (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 1.14. Relative poverty rate in households with children aged 0–17^a (% of people in households)

Gospodarstwa domowe:

Households:

a Dane odnoszą się do gospodarstw domowych z dziećmi (osobami) w wieku 0–17 lat, niezależnie od tego, czy są utrzymywane przez rodziców (lub innych członków gospodarstwa), czy mają własne źródło utrzymania, takie jak np. renta rodzinna lub alimenty. W skład tych gospodarstw oprócz rodziców i dzieci w wieku 0–17 lat mogą wchodzić także inne osoby, takie jak np. starsze rodzeństwo, dziadkowie, bracia lub siostry jednego z rodziców.

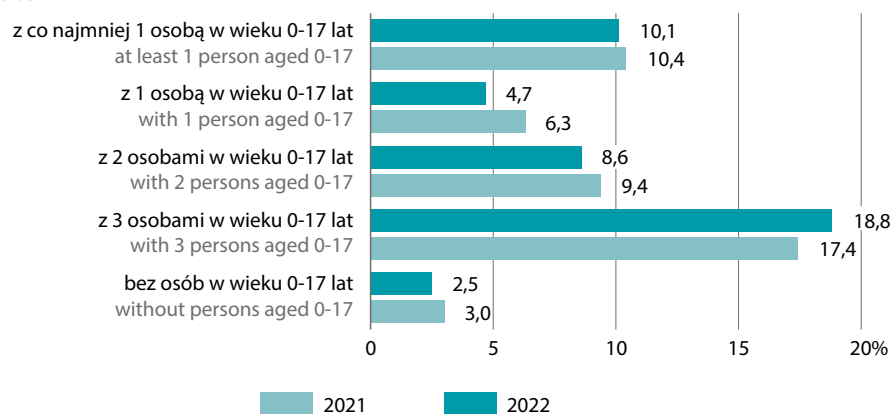
a The data refer to households with children (persons) aged 0–17, regardless of whether they are supported by parents (or other household members) or have their own source of income, such as a survivor's pension or alimony. Apart from parents and children aged 0–17, these households may also include other persons, such as older siblings, grandparents, brothers or sisters of one of the parents.

Wykres 1.15. Zasięg ubóstwa ustawowego w gospodarstwach domowych z osobami w wieku 0–17 lat^a (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 1.15. 'Legal' poverty rate in households with children aged 0–17^a (% of people in households)

Gospodarstwa domowe:

Households:

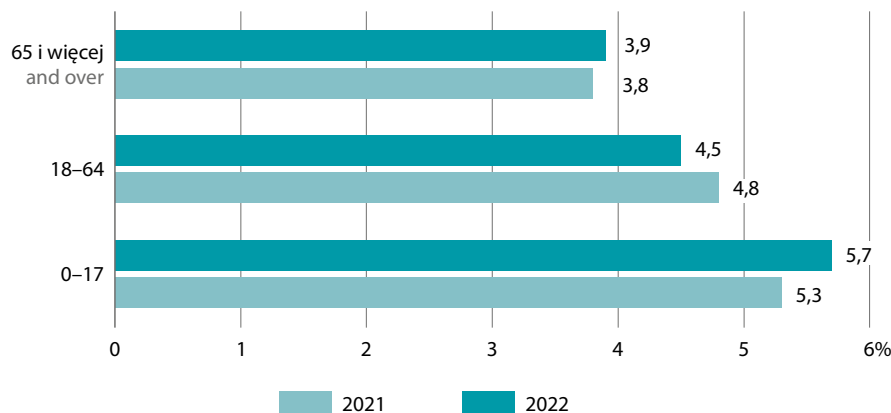
a Dane odnoszą się do gospodarstw domowych z dziećmi (osobami) w wieku 0–17 lat, niezależnie od tego, czy są utrzymywane przez rodziców (lub innych członków gospodarstwa), czy mają własne źródło utrzymania, takie jak np. renta rodzinna lub alimenty. W skład tych gospodarstw oprócz rodziców i dzieci w wieku 0–17 lat mogą wchodzić także inne osoby, takie jak np. starsze rodzeństwo, dziadkowie, bracia lub siostry jednego z rodziców.

a The data refer to households with children (persons) aged 0–17, regardless of whether they are supported by parents (or other household members) or have their own source of income, such as a survivor's pension or alimony. Apart from parents and children aged 0–17, these households may also include other persons, such as older siblings, grandparents, brothers or sisters of one of the parents.

Z Badania budżetów gospodarstw domowych wynika, że w Polsce, osoby z najmłodszej grupy wieku (0–17 lat) doświadczają częściej ubóstwa ekonomicznego niż osoby z pozostałych grup wieku. Odnotowany w 2022 r. zasięg ubóstwa skrajnego wśród osób w wieku 0–17 lat to niecałe 6%, relatywnego – ok.14 % a ustawowego ok. 10%. Dla porównania – wśród osób w wieku 18–64 lata analogiczne odsetki wyniosły: 4,5%; ponad 11% i ponad 6%. Z kolei wśród najstarszej grupy wieku (osoby – 65 lat i więcej), odnotowane odsetki przedstawiały się następująco :ok. 4% - ubóstwo skrajne, ok.10 % – ubóstwo relatywne, 4,5 % – ubóstwo ustawowe.

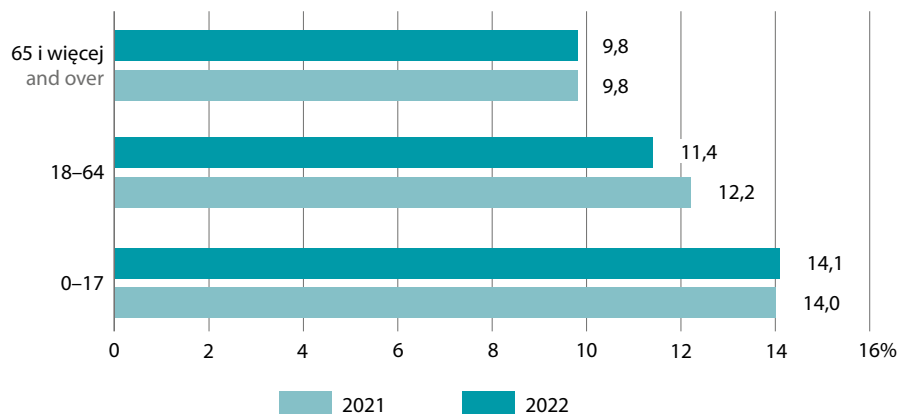
Wykres 1.16. Zasięg ubóstwa skrajnego według wieku (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 1.16. Extreme poverty rate by age (% of people in households)

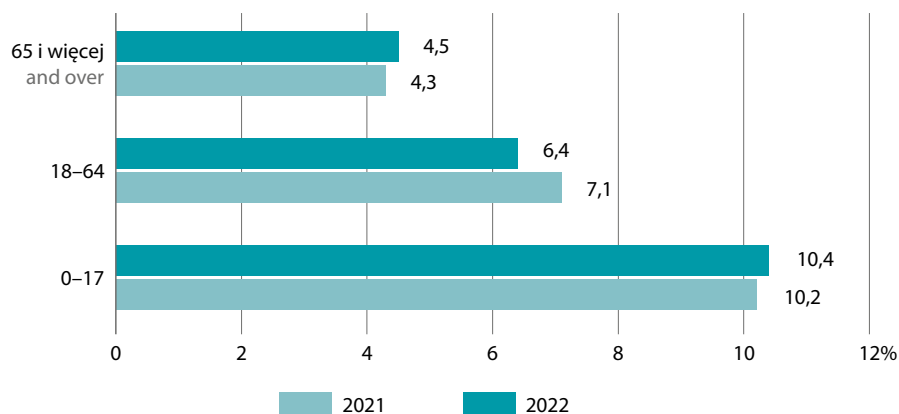

Wykres 1.17. Zasięg ubóstwa relatywnego według wieku (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 1.17. Relative poverty rate by age (% of people in households)

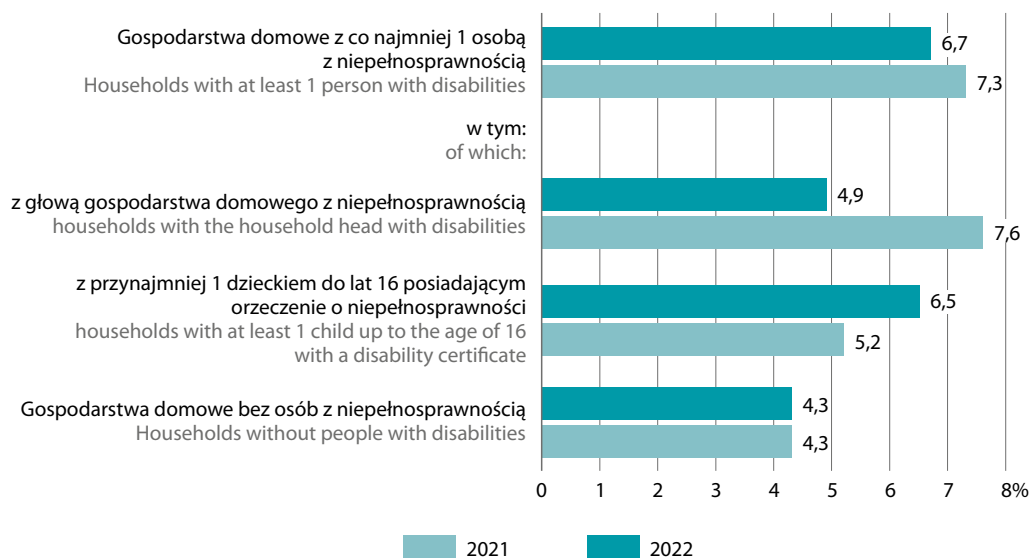
Wykres 1.18. Zasięg ubóstwa ustawowego według wieku (% osób w gospodarstwach domowych)
 Chart 1.18. 'Legal' poverty rate by age (% of people in households)

Nie sposób pominąć niepełnosprawności, jako czynnika zwiększającego ryzyko doświadczania ubóstwa, co stanowi niemałe wyzwanie dla polityki społecznej. Odzwierciedleniem takiego stanu rzeczy są następujące dane z 2022 roku. Wśród osób z gospodarstw domowych z co najmniej 1 osobą z niepełnosprawnością odsetki dotkniętych ubóstwem ekonomicznym, wyniosły – prawie 7% w przypadku ubóstwa skrajnego, ok.16% – ubóstwa relatywnego i prawie 10% – ubóstwa ustawowego. Dla porównania, analogiczne odsetki w 2022 r. dotyczące gospodarstw domowych bez osób z niepełnosprawnością były następujące: ok. 4%, 11% i niespełna 7%. Ich wartości były niższe od przeciętnych w Polsce (odnoszących się do ogółu badanej populacji).

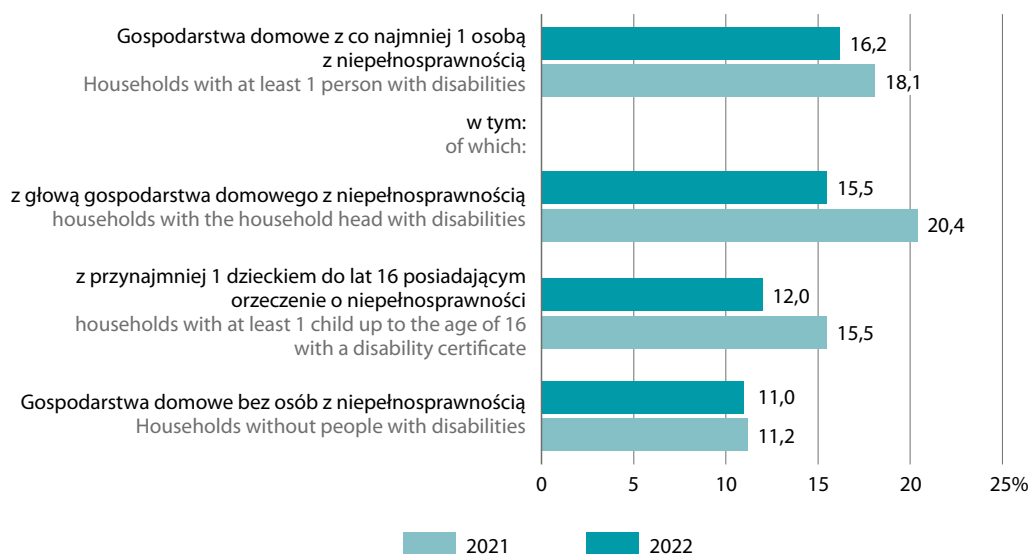
Wykres 1.19. Zasięg ubóstwa skrajnego według obecności osób z orzeczeniem o niepełnosprawności^a (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 1.19. Extreme poverty rate by presence of people with legally confirmed disabilities on a household^a (% of people in households)

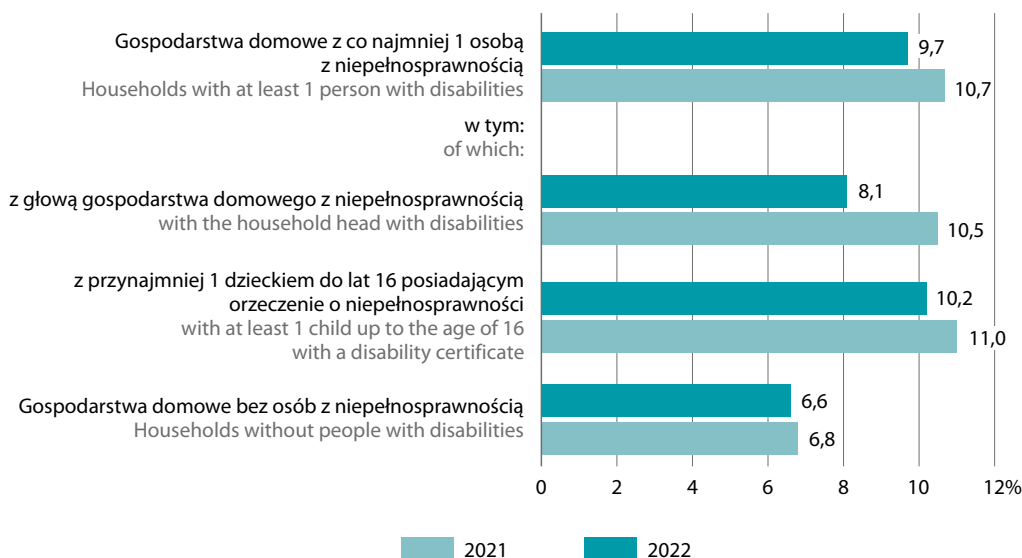
Wykres 1.20. Zasięg ubóstwa relatywnego według obecności osób z orzeczeniem o niepełnosprawności^a (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 1.20. Relative poverty rate by presence of people with legally confirmed disabilities on a household^a (% of people in households)

Wykres 1.21. Zasięg ubóstwa ustawowego według obecności osób z orzeczeniem o niepełnosprawności^a (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 1.21. 'Legal' poverty rate by presence of people with legally confirmed disabilities on a household^a (% of people in households)

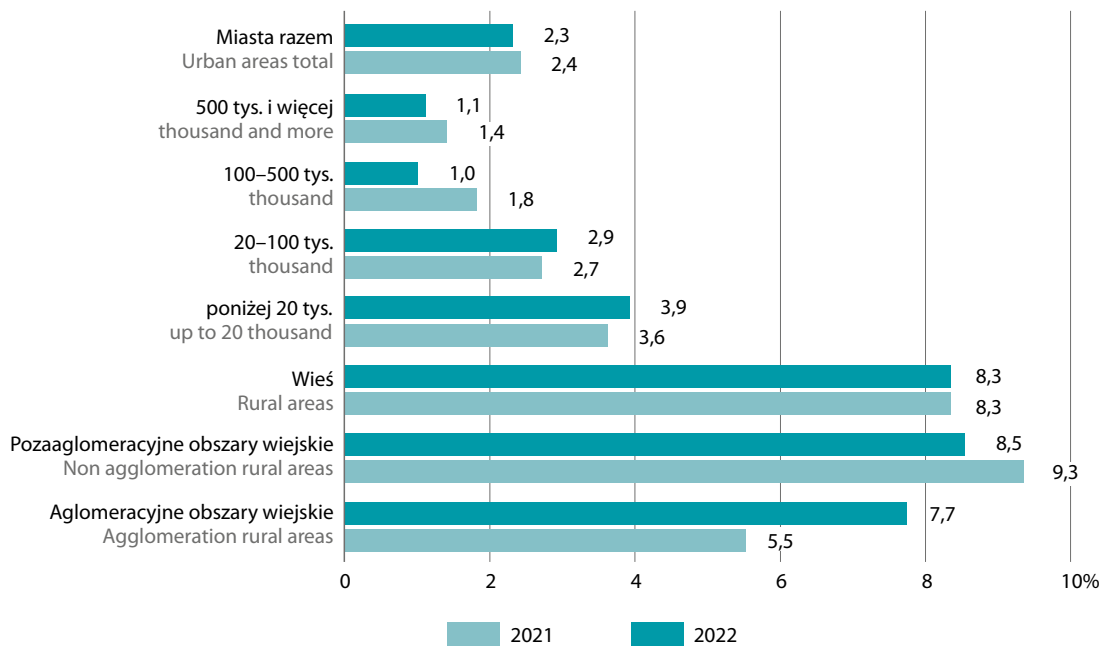
Jak wynika z wieloletniej obserwacji, istotnymi cechami różnicującym zasięgi ubóstwa ekonomicznego są też uwarunkowania terytorialne.

Mieszkańcy wsi zdecydowanie częściej zagrożeni byli ubóstwem ekonomicznym niż mieszkańcy miast. Wśród tych ostatnich odnotowuje się także zróżnicowanie zasięgów ubóstwa ekonomicznego w zależności od wielkości miast. Można powiedzieć, że im większe miasto tym na ogół zasięgi ubóstwa ekonomicznego mniejsze. Obrazując powyższe, warto przytoczyć stosowne dane z 2022 roku. Zasięg ubóstwa skrajnego wśród mieszkańców wsi wyniósł ok.8%, relatywnego ok. 18%, a ustawowego ok. 12%. Analogicznie odsetki wśród mieszkańców miast ogółem, wyniosły: ponad 2%, niecałe 8% oraz ok. 4%. Różnice w wartościach odsetek między osobami doświadczającymi ubóstwa w miastach największych (500 tys. mieszkańców lub więcej) a osobami z najmniejszych miast (poniżej 20 tys. mieszkańców), były przez wiele lat, włączając rok 2022 r., wyraźne. W najmniejszych miastach w 2022 roku stopa ubóstwa skrajnego wyniosła prawie 4 %, relatywnego - ponad 12%, ustawowego – niecałe 7%. Zasięg ubóstwa w największych miastach wyniósł odpowiednio – ok. 1% – ubóstwo skrajne, ok.4% – ubóstwo relatywne, ponad 1 % – ubóstwo ustawowe. W 2022 r. w niewielkim stopniu zaznaczyły się różnice w zasięgach ubóstwa ekonomicznego wśród mieszkańców wsi między osobami zamieszkującymi aglomeracyjne obszary wiejskie (niecałe 8% – skrajne, niecałe 16% – relatywne, 10% – ustawowe), a osobami zamieszkującymi pozaaglomeracyjne obszary wiejskie (8,5% – skrajne, ok. 19% – relatywne, niecałe 13% – ustawowe). W tych ostatnich zagrożenie ubóstwem ekonomicznym było nieco większe.

Wykres 1.22. Zasięg ubóstwa skrajnego według klasy miejscowości zamieszkania (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 1.22. Extreme poverty rate by class of place of residence (% of people in households)

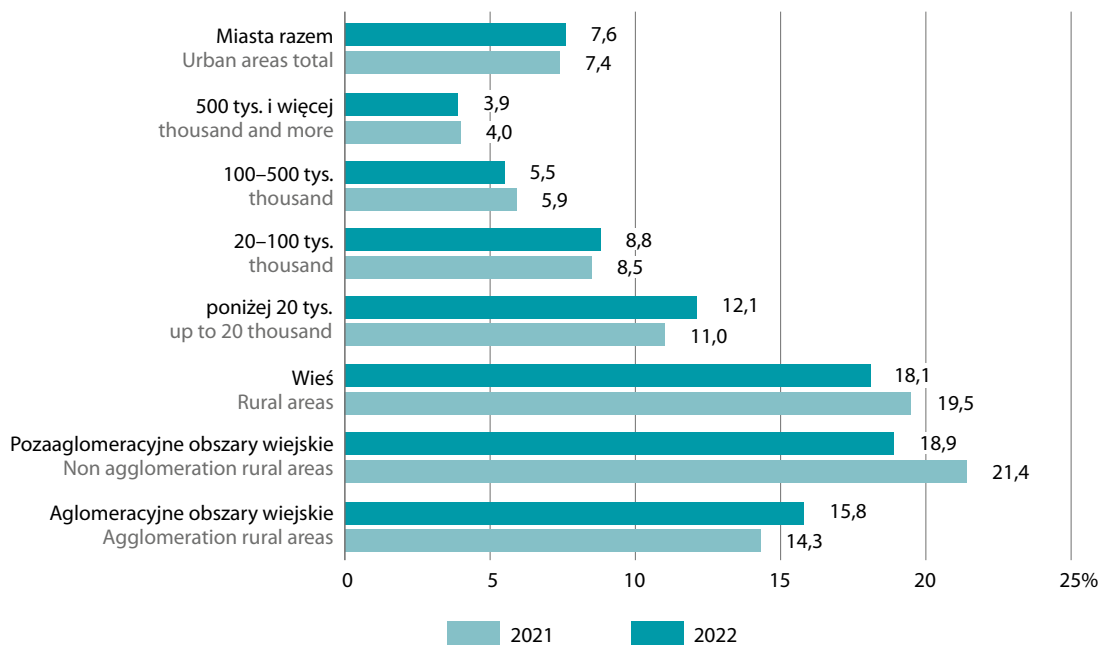
Miasta o liczbie mieszkańców
Urban areas by population

Wykres 1.23. Zasięg ubóstwa relatywnego według klasy miejscowości zamieszkania (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 1.23. Relative poverty rate by class of place of residence (% of people in households)

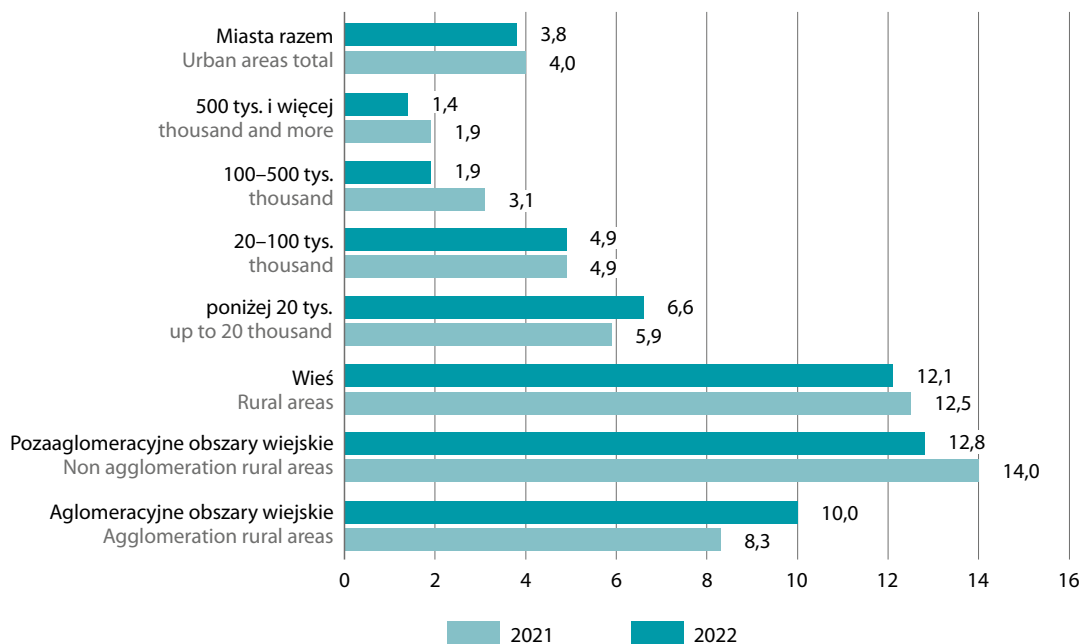
Miasta o liczbie mieszkańców
Urban areas by population

Wykres 1.24. Zasięg ubóstwa ustawowego według klasy miejscowości zamieszkania (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 1.24. 'Legal' poverty rate by class of place of residence (% of people in households)

Miasta o liczbie mieszkańców
Urban areas by population

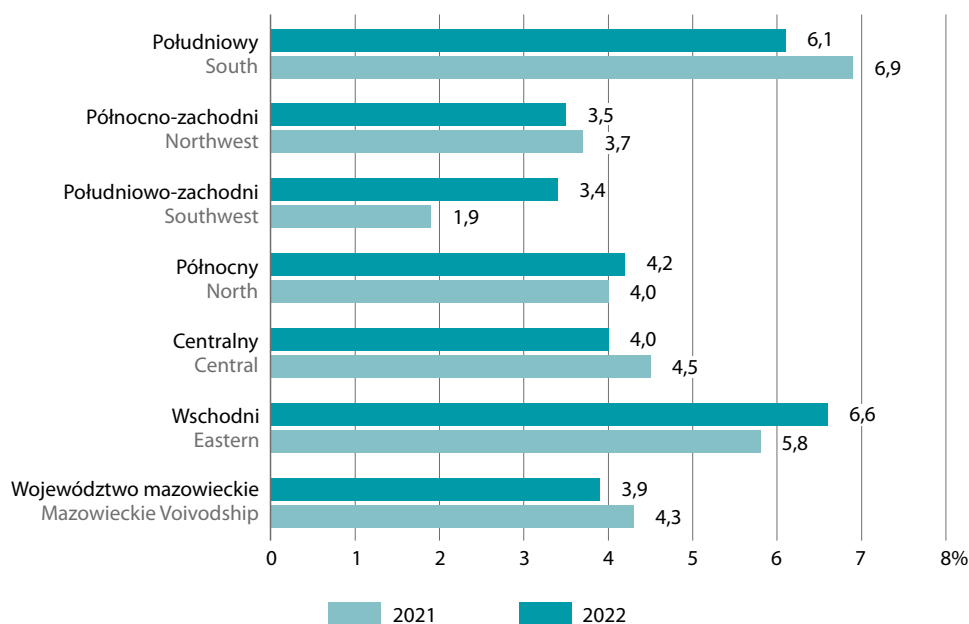

Polska jest krajem zróżnicowanym regionalnie⁶ pod względem ubóstwa ekonomicznego. Nieprzerwanie najbardziej zagrożonym ubóstwem ekonomicznym jest region wschodni. W tym regionie, w 2022 roku we wszystkich trzech rodzajach ubóstwa odnotowano najwyższe wartości wskaźników (tj. ubóstwo skrajne – niecałe 7%, ubóstwo relatywne – ok. 16%, tzw. ubóstwo „ustawowe – niecałe 9%). Stosunkowo wysokimi wartościami odsetek osób zagrożonych ubóstwem ekonomicznym przekraczającymi wartości przeciętne w Polsce, charakteryzował się też region południowy. Z kolei w regionie południowo – zachodnim odnotowano w 2022 roku najmniejsze zasięgi ubóstwa ekonomicznego (ubóstwo skrajne – ponad 3%, ubóstwo relatywne 9%, ubóstwo ustawowe ok. 4%).

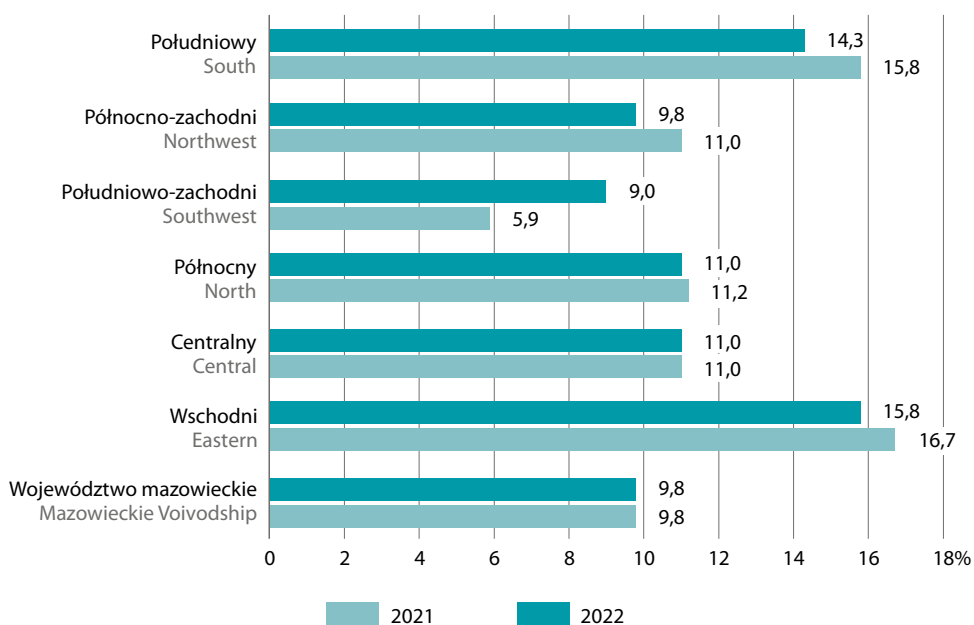
⁶ W analizach wzięto pod uwagę podział terytorialny NUTS-1:

- Makroregion południowy obejmuje województwa: małopolskie, śląskie.
- Makroregion północno – zachodni obejmuje województwa: wielkopolskie, zachodniopomorskie, lubuskie.
- Makroregion południowo – zachodni obejmuje województwa: dolnośląskie, opolskie.
- Makroregion północny obejmuje województwa: kujawsko-pomorskie, warmińsko- mazurskie, pomorskie.
- Makroregion centralny obejmuje województwa: łódzkie, świętokrzyskie.
- Makroregion wschodni obejmuje województwa: lubelskie, podkarpackie, podlaskie.
- Makroregion – województwo mazowieckie obejmuje: region warszawski stołeczny, mazowiecki regionalny.

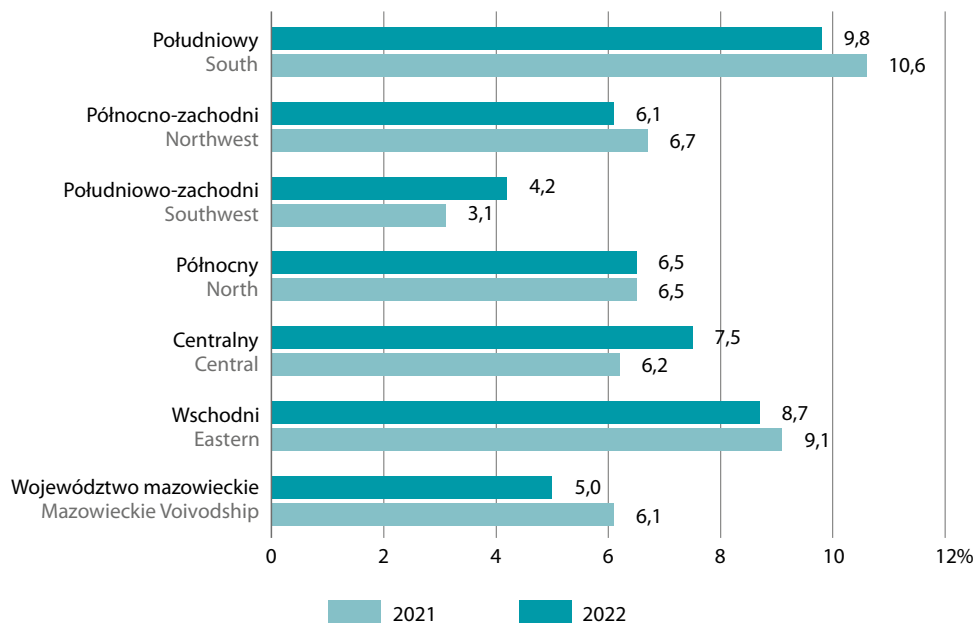
Wykres 1.25. Zasięg ubóstwa skrajnego według makroregionów (% osób w gospodarstwach domowych)
 Chart 1.25. Extreme poverty rates by macroregions (% of people in households)

Wykres 1.26. Zasięg ubóstwa relatywnego według makroregionów (% osób w gospodarstwach domowych)
 Chart 1.26. Relative poverty rates by macroregions (% of people in households)

Wykres 1.27. Zasięg ubóstwa ustawowego według makroregionów (% osób w gospodarstwach domowych)
 Chart 1.27. 'Legal' poverty rates by macroregions (% of people in households)

Tytułem podsumowania można powiedzieć, że rok 2022 nie przyniósł istotnych zmian rok do roku w zasięgach ubóstwa ekonomicznego w gospodarstwach domowych ogółem w Polsce. Odnotowane wartości odsetek osób doświadczających poszczególnych rodzajów ubóstwa ekonomicznego pozostały na tym samym lub podobnym poziomie co w 2021 roku, pomimo pogorszenia się przeciętnej sytuacji dochodowej w ujęciu realnym gospodarstw domowych spowodowanej wysoką inflacją. Społeczna mapa zróżnicowania ubóstwa w Polsce pomimo znaczącego spadku skali ubóstwa w okresie od 2010 do 2022 r., od lat pozostaje bez zmian, wskazując niezmiennie na te same grupy społeczno – demograficzne najbardziej jak i najmniej nim zagrożone. Wśród najbardziej zagrożonych możemy wymienić osoby pochodzące z gospodarstw domowych utrzymujących się z innych niż emerytura i renta niezarobkowych źródeł, gospodarstw rolniczych, gospodarstw domowych w których osoba odniesienia legitymowała się wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym, a także gospodarstw domowych rodzin wielodzietnych i gospodarstw domowych mieszkających na wsi.

Aneks tabelaryczny

Tabular annex

Tablica 1.1. Granice ubóstwa^a dla gospodarstw 1-osobowych (zł)
 Table 1.1. Poverty thresholds^a for 1-person households (PLN)

Wyszczególnienie Specification	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Ubóstwo skrajne Extreme poverty	466	495	519	551	540	545	550	582	595	614	640	692	835
Ubóstwo relatywne Relative poverty	668	692	693	706	713	734	770	799	810	858	799	891	1006
Ubóstwo ustawowe "Legal" poverty	477	477	542	542	542	634	634	634	701	701	701	701	776

a Średnio w miesiącu w IV kwartale. Zaokrąglono do pełnych złotych..

a On average per month in the 4th quarter. Rounded to the nearest PLN.

Tablica 1.2. Granice ubóstwa^a dla gospodarstw 4-osobowych (2 osoby dorosłe i 2 dzieci do 14 roku życia) (zł)
 Table 1.2. Poverty thresholds^a for 4-person households (2 adults and 2 children up to 14 years) (PLN)

Wyszczególnienie Specification	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Ubóstwo skrajne Extreme poverty	1257	1336	1401	1486	1458	1472	1486	1572	1606	1658	1727	1868	2254
Ubóstwo relatywne Relative poverty	1802	1868	1871	1906	1926	1982	2080	2157	2187	2317	2157	2406	2717
Ubóstwo ustawowe "Legal" poverty	1404	1404	1824	1824	1824	2056	2056	2056	2112	2112	2112	2112	2400

a Średnio w miesiącu w IV kwartale. Zaokrąglono do pełnych złotych.

a On average per month in the 4th quarter. Rounded to the nearest PLN.

Tablica 1.3. Wskaźniki zasięgu ubóstwa według grup społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych (% osób w gospodarstwach domowych)
 Table 1.3. Poverty rates by socio-economic groups of households (% of people in households)

Gospodarstwa domowe Households a – wartość wskaźnika indicator value s – błąd standardowy standard error	Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) skrajnego Extreme poverty rate				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) relatywnego Relative poverty rate				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) ustawowego "Legal" poverty rate			
	2021		2022		2021		2022		2021		2022	
	a	s	a	s	a	s	a	s	a	s	a	s
Ogółem Total	4,7	0,3	4,7	0,4	12,2	0,5	11,8	0,6	7,4	0,4	7,1	0,5
Pracowników Employees	4,3	0,4	4,5	0,4	11,6	0,6	11,5	0,7	7,1	0,5	6,9	0,6
Rolników Farmers	11,8	1,8	8,5	1,6	25,8	2,6	19,2	2,3	17,6	2,2	12,1	1,9
Pracujących na własny rachunek The self-employed	2,6	0,6	2,9	0,8	9,6	1,3	9,5	1,4	6,2	1,1	6,8	1,3
Emerytów Retirees	3,4	0,4	4,0	0,5	9,1	0,6	9,3	0,8	3,8	0,5	4,5	0,7
Rencistów Pensioners	6,7	2,0	5,8	1,9	16,8	2,4	15,1	2,4	6,9	2,1	6,5	2,4
Utrzymujących się z innych niezarobkowych źródeł Living on unearned sources	14,8	2,6	12,3	2,6	28,0	3,4	27,9	3,6	22,0	3,1	20,6	3,4

Tablica 1.4. Wskaźniki zasięgu ubóstwa według poziomu wykształcenia osoby odniesienia gospodarstwa domowego^a (% osób w gospodarstwach domowych)
 Table 1.4. Poverty rates by education level of reference person of household^a (% of people in households)

Gospodarstwa domowe Households a – wartość wskaźnika indicator value s – błąd standardowy standard error	Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) skrajnego Extreme poverty rate				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) relatywnego Relative poverty rate				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) ustawowego "Legal" poverty rate			
	2021		2022		2021		2022		2021		2022	
	a	s	a	s	a	s	a	s	a	s	a	s
Ogółem Total	4,7	0,3	4,7	0,4	12,2	0,5	11,8	0,6	7,4	0,4	7,1	0,5
Co najwyżej gimnazjalne Not higher than lower secondary	12,2	1,7	11,3	1,5	27,3	2,0	24,8	2,2	15,7	1,8	15,1	2,0
Zasadnicze zawodowe/ /branżowe Basic vocational/basic sectoral vocational	7,9	0,7	6,7	0,7	18,2	1,0	16,9	1,0	11,6	0,8	10,4	0,9
Średnie Secondary	3,7	0,4	4,5	0,6	11,5	0,7	11,4	0,8	6,5	0,5	6,5	0,7
Wyższe Tertiary	1,4	0,3	1,8	0,3	4,5	0,5	5,3	0,5	2,9	0,4	3,2	0,4

a Głowa gospodarstwa domowego (określana w Badaniu budżetów gospodarstw domowych jako osoba odniesienia) to osoba, która ukończyła 16 lat i osiąga stały w dłuższym okresie czasu, najwyższy dochód spośród wszystkich członków gospodarstwa domowego.
 a The head of the household (defined as a reference person in Household Budget Survey) is a person at the age of 16 and over who gains permanent in the longer time, the highest income of all the household members.

Tablica 1.5. Wskaźniki zasięgu ubóstwa według typów gospodarstw domowych (% osób w gospodarstwach domowych)

Table 1.5 Poverty rates by household types (% of people in households)

Gospodarstwa domowe Households a – wartość wskaźnika indicator value s – błąd standardowy standard error	Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) skrajnego Extreme poverty rate				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) relatywnego Relative poverty rate				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) ustawowego "Legal" poverty rate			
	2021		2022		2021		2022		2021		2022	
	a	s	a	s	a	s	a	s	a	s	a	s
Ogółem Total	4,7	0,3	4,7	0,4	12,2	0,5	11,8	0,6	7,4	0,4	7,1	0,5
1-osobowe One-person households	1,0	0,1	1,1	0,1	2,9	0,2	3,0	0,2	1,2	0,1	1,1	0,1
Małżeństwa ^a : Marriages ^a :												
bez dzieci na utrzymaniu ^b without dependent children ^b	1,1	0,1	1,5	0,2	3,7	0,3	4,2	0,3	0,7	0,1	0,8	0,1
z 1 dzieckiem na utrzymaniu with 1 dependent child	0,9	0,2	1,2	0,2	4,0	0,4	4,2	0,4	1,0	0,2	1,1	0,2
z 2 dziećmi na utrzymaniu with 2 dependent children	1,9	0,2	1,9	0,3	6,9	0,5	6,7	0,5	4,0	0,4	3,6	0,4
z co najmniej 3 dziećmi na utrzymaniu with 3 and more de- pendent children	6,3	1,0	6,9	1,0	16,2	1,5	17,4	1,7	13,6	1,4	14,4	1,6
Matka lub ojciec z dziećmi na utrzymaniu Mother or father with dependent children	0,9	0,5	3,4	2,3	5,0	1,1	6,1	2,4	2,4	0,9	3,4	2,3

a W grupie małżeństw uwzględniono również związki nieformalne. b Dziecko na utrzymaniu jest to osoba w wieku 0–14 lat (włącznie), będąca w składzie gospodarstwa domowego lub osoba w wieku 15–25 lat, o ile nie posiada własnego źródła utrzymania lub nie pozostaje w związku małżeńskim (lub związku nieformalnym).

a Including cohabiting couples. b A dependent child is a person up to the age of 14 or a person aged 15–25 with no own source of income and not married (or not living in cohabiting couple).

Tablica 1.6. Wskaźniki zasięgu ubóstwa w gospodarstwach domowych z osobami w wieku 0–17 lat^a (% osób w gospodarstwach domowych)

Table 1.6. Poverty rates in households with the persons aged 0–17^a (% of people in households)

Gospodarstwa domowe Households a – wartość wskaźnika indicator value s – błąd standardowy standard error	Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) skrajnego Extreme poverty rate				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) relatywnego Relative poverty rate				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) ustawowego "Legal" poverty rate			
	2021		2022		2021		2022		2021		2022	
	a	s	a	s	a	s	a	s	a	s	a	s
Ogółem Total	4,7	0,3	4,7	0,4	12,2	0,5	11,8	0,6	7,4	0,4	7,1	0,5
Z co najmniej 1 dzieckiem w wieku 0–17 lat with at least 1 child aged 0–17	5,9	0,5	5,9	0,5	14,9	0,7	14,3	0,8	10,4	0,6	10,1	0,8
z 1 dzieckiem w wieku 0–17 lat with 1 child aged 0–17	4,6	0,6	4,0	0,6	11,7	0,8	9,6	0,8	6,3	0,7	4,7	0,6
z 2 dziećmi w wieku 0–17 lat with 2 children aged 0–17	5,5	0,7	5,3	0,7	14,3	1,0	13,2	1,1	9,4	0,8	8,6	0,9
z co najmniej 3 dziećmi w wieku 0–17 lat with at least 3 children aged 0–17	8,5	1,1	9,2	1,3	20,2	1,5	21,8	1,9	17,4	1,5	18,8	1,8
bez dzieci w wieku 0–17 lat without children aged 0–17	2,9	0,2	2,8	0,2	8,3	0,4	8,0	0,4	3,0	0,2	2,5	0,2

a Dane odnoszą się do gospodarstw domowych z dziećmi (osobami) w wieku 0–17 lat, niezależnie od tego, czy są utrzymywane przez rodziców (lub innych członków gospodarstwa), czy mają własne źródło utrzymania, takie jak np. renta rodzinna lub alimenty. W skład tych gospodarstw oprócz rodziców i dzieci w wieku 0–17 lat mogą wchodzić także inne osoby, takie jak np. starsze rodzeństwo, dziadkowie, bracia lub siostry jednego z rodziców.

a The data refer to households with children (persons) aged 0–17, regardless of whether they are supported by parents (or other household members) or have their own source of income, such as a survivor's pension or alimony. Apart from parents and children aged 0–17, these households may also include other persons, such as older siblings, grandparents, brothers or sisters of one of the parents.

Tablica 1.7. Wskaźniki zasięgu ubóstwa według wieku (% osób w gospodarstwach domowych)

Table 1.7. Poverty rates by age (% of people in households)

Gospodarstwa domowe Households a – wartość wskaźnika indicator value s – błąd standardowy standard error	Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) skrajnego Extreme poverty rate				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) relatywnego Relative poverty rate				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) ustawowego "Legal" poverty rate			
	2021		2022		2021		2022		2021		2022	
	a	s	a	s	a	s	a	s	a	s	a	s
Ogółem Total	4,7	0,3	4,7	0,4	12,2	0,5	11,8	0,6	7,4	0,4	7,1	0,5
0–17	5,3	0,4	5,7	0,5	14,0	0,7	14,1	0,8	10,2	0,6	10,4	0,8
18–64	4,8	0,3	4,5	0,3	12,2	0,5	11,4	0,5	7,1	0,4	6,4	0,4
65 i więcej and over	3,8	0,3	3,9	0,3	9,8	0,4	9,8	0,5	4,3	0,3	4,5	0,4

Tablica 1.8. Wskaźniki zasięgu ubóstwa w gospodarstwach domowych według obecności osób z orzeczeniem o niepełnosprawności^a (% osób w gospodarstwach domowych)

Table 1.8. Poverty rates in households by presence of people with legally confirmed disabilities^a (% of people in households)

Gospodarstwa domowe Households a – wartość wskaźnika indicator value s – błąd standardowy standard error	Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) skrajnego Extreme poverty rate				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) relatywnego Relative poverty rate				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) ustawowego "Legal" poverty rate			
	2021		2022		2021		2022		2021		2022	
	a	s	a	s	a	s	a	s	a	s	a	s
Ogółem Total	4,7	0,3	4,7	0,4	12,2	0,5	11,8	0,6	7,4	0,4	7,1	0,5
Gospodarstwa domowe z co najmniej 1 osobą z niepełnosprawnością Households with at least 1 person with disabilities	7,3	0,8	6,7	0,9	18,1	1,2	16,2	1,3	10,7	1,0	9,7	1,1
w tym: of which:												
z głową gospodarstwa domowego z niepełnosprawnością with the household head with disabilities	7,6	1,6	4,9	0,9	20,4	2,5	15,5	2,0	10,5	2,2	8,1	1,8
z przynajmniej z 1 dzieckiem do lat 16 posiadającym orzeczenie o niepełnosprawności with at least 1 child up to the age of 16 with a disability certificate	5,2	2,2	6,5	2,1	15,5	3,7	12,0	2,7	11,0	3,3	10,2	2,7
Gospodarstwa domowe bez osób z niepełnosprawnością Households without people with disabilities	4,3	0,3	4,3	0,3	11,2	0,5	11,0	0,6	6,8	0,4	6,6	0,5

a W przypadku osób w wieku 16 lat i więcej za osobę z orzeczeniem o niepełnosprawności (z niepełnosprawnością prawną) uznawana jest osoba posiadająca orzeczenie o stopniu niepełnosprawności wydane przez odpowiedni organ. Osobom do 16 roku życia wydaje się orzeczenie o niepełnosprawności (bez orzekania o jej stopniu).

a In the case of people aged 16 and over as a person with disabilities is recognised a person who has a decision on the degree of disability issued by an appropriate adjudicating body. In the case of people up to the age of 16 as a person with disabilities is recognised a person who has a disability certificate (without deciding the degree).

Tablica 1.9. Wskaźniki zasięgu ubóstwa według klasy miejscowości zamieszkania (% osób w gospodarstwach)

Table 1.9. Poverty rates by class of place of residence (% of people in households)

Gospodarstwa domowe Households a – wartość wskaźnika indicator value s – błąd standardowy standard error	Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) skrajnego Extreme poverty rate				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) relatywnego Relative poverty rate				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) ustawowego "Legal" poverty rate			
	2021		2022		2021		2022		2021		2022	
	a	s	a	s	a	s	a	s	a	s	a	s
Ogółem Total	4,7	0,3	4,7	0,4	12,2	0,5	11,8	0,6	7,4	0,4	7,1	0,5
Miasta razem Urban areas total	2,4	0,3	2,3	0,3	7,4	0,5	7,6	0,5	4,0	0,4	3,8	0,4
Miasta o liczbie mieszkańców: Urban areas by population:												
500 tys. i więcej thousand and more	1,4	0,5	1,1	0,3	4,0	0,7	3,9	0,7	1,9	0,6	1,4	0,4
100–200 tys. thousand	1,8	0,5	1,0	0,3	5,9	0,8	5,5	0,8	3,1	0,6	1,9	0,5
20–100 tys. thousand	2,7	0,5	2,9	0,7	8,5	1,0	8,8	1,1	4,9	0,8	4,9	0,9
poniżej 20 tys. up to 20 thousand	3,6	1,0	3,9	0,8	11,0	1,5	12,1	1,4	5,9	1,2	6,6	1,2
Wieś Rural areas	8,3	0,6	8,3	0,7	19,5	0,9	18,1	1,1	12,5	0,7	12,1	1,0
Aglomeracyjne obszary wiejskie Agglomeration rural areas	5,5	0,9	7,7	1,7	14,3	1,7	15,8	2,2	8,3	1,2	10,0	1,9
Pozaaglomeracyjne obszary wiejskie Non – agglomeration rural areas	9,3	0,7	8,5	0,8	21,4	1,1	18,9	1,3	14,0	0,9	12,8	1,2

Tablica 1.10. Wskaźniki zasięgu ubóstwa według makroregionów (% osób w gospodarstwach domowych)
 Table 1.10. Poverty rates by macroregions (% of people in households)

Gospodarstwa domowe Households a – wartość wskaźnika indicator value s – błąd standardowy standard error	Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) skrajnego Extreme poverty rate				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) relatywnego Relative poverty rate				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) ustawowego "Legal" poverty rate			
	2021		2022		2021		2022		2021		2022	
	a	s	a	s	a	s	a	s	a	s	a	s
Ogółem Total	4,7	0,3	4,7	0,4	12,2	0,5	11,8	0,6	7,4	0,4	7,1	0,5
Południowy	6,9	0,9	6,1	0,9	15,8	1,3	14,3	1,5	10,6	1,0	9,8	1,4
Północno-zachodni	3,7	0,7	3,5	0,8	11,0	1,2	9,8	1,1	6,7	0,9	6,1	1,0
Południowo-zachodni	1,9	0,4	3,4	1,1	5,9	1,0	9,0	1,5	3,1	0,6	4,2	1,2
Północny	4,0	0,7	4,2	0,7	11,2	1,2	11,0	1,3	6,5	0,9	6,5	0,9
Centralny	4,5	0,9	4,0	0,9	11,0	1,4	11,0	1,6	6,2	1,0	7,5	1,4
Wschodni	5,8	0,8	6,6	0,9	16,7	1,3	15,8	1,6	9,1	1,0	8,7	1,2
Województwo mazowieckie	4,3	0,7	3,9	1,0	9,8	1,2	9,8	1,2	6,1	0,9	5,0	1,0

Tablica 1.11. Głębokość ubóstwa^a (%)
 Table 1.11. Poverty death^a (%)

Średnia luka wydatkowa (głębokość) The average expenditure gap (depth) a – wartość wskaźnika indicator value s – błąd standardowy standard error	2021		2022	
	a	s	a	s
Ubóstwa skrajnego Extreme poverty	15	0,0	15	0,0
Ubóstwa relatywnego Relative poverty	17	0,0	17	0,0
Ubóstwa ustawowego "Legal" poverty	17	0,0	16	0,0

^a Wskaźnik ten informuje o ile procent przeciętne wydatki osób ubogich są niższe od przyjętej granicy ubóstwa.

^a This indicator informs how much the average expenditure of the people living in poverty is below the adopted poverty threshold.

Rozdział 2

Chapter 2

Niedostatek a ubóstwo skrajne w Polsce na podstawie Badania budżetów gospodarstw domowych

Privation vs. extreme poverty in Poland based on the Household Budget Survey

2.1. Minimum egzystencji i minimum socjalne jako punkty wyjścia do określenia sfery ubóstwa skrajnego oraz sfery niedostatku

2.1. Subsistence minimum and social minimum as starting points for defining sphere of extreme poverty and sphere of deprivation

Szacowane przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych (IPISS) wartości minimum egzystencji oraz minimum socjalne, to odmienne, normatywne modele zaspokojenia potrzeb bytowo-konsumpcyjnych gospodarstw domowych. Minimum egzystencji wyznacza poziom zaspokojenia potrzeb konsumpcyjnych, poniżej którego występuje biologiczne zagrożenie życia i rozwoju psychofizycznego człowieka (zatem takich, których nie można odłożyć w czasie). Oznacza to, że kategoria ta może być uznana za dolną granicę ubóstwa. Stąd też minimum egzystencji wykorzystywane jest przez Główny Urząd Statystyczny do określania zasięgu ubóstwa skrajnego. W koszyku minimum socjalnego uwzględnia się natomiast dobra i usługi służące nie tylko zaspokojeniu potrzeb egzystencjalnych, ale także towary i usługi niezbędne do wykonywania pracy, kształcenia, utrzymywania więzi rodzinnych i kontaktów towarzyskich oraz do skromnego uczestnictwa w kulturze. Wydatki na poziomie minimum socjalnego z założenia mają umożliwić „minimalnie godziwy poziom życia” i w związku z tym minimum socjalne nie powinno być traktowane jako próg ubóstwa, lecz jako granica wyznaczająca sferę niedostatku, poniżej której następuje deprivacja integracyjnych potrzeb człowieka⁷. Oba wskaźniki – ubóstwo skrajne jak i sfera niedostatku służą diagnozie ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz mogą być pomocne przy tworzeniu i monitorowaniu efektów polityk publicznych nakierowanych na ograniczenie tych niekorzystnych zjawisk.

Różnice między koszykiem minimum egzystencji a koszykiem minimum socjalnego uwidacznia Tablica 2.1. Koszyk minimum egzystencji nie zawiera takich pozycji jak: edukacja, kultura i rekreacja, a także transport i łączność. Wartość całego koszyka minimum socjalnego jest mniej więcej dwa razy wyższa, bo obejmuje szerszy zakres dóbr w porównaniu z koszykiem minimum egzystencji. Z kolei koszty żywności oraz koszty związane z użytkowaniem mieszkania i zużywanej energii mają większy udział w koszyku minimum egzystencji.

7 Zob. m.in. Kurowski P. (2019), Rola progów minimalnej konsumpcji w polityce społecznej w Polsce, *Polityka Społeczna* nr 4/2019, dostęp na stronie IPISS: <https://polityka-spoeczna.ipiss.com.pl/resources/html/article/details?id=201426> oraz Golinowska S. Kurowski P. (2018) Koszykowe linie ubóstwa, w: Golinowska S. (2018), *O polskiej biedzie w latach 1990–20015. Definicje, miary i wyniki*, WN Scholar, Warszawa.

Tablica 2.1. Minimum egzystencji i minimum socjalne w latach 2021 i 2022 dla 1- osobowego gospodarstwa pracowniczego (na podstawie danych średniorocznych IPSS)

Table 2.1. Minimum subsistence and social minimum in 2021 and 2022 for a one-person employess household (compiled on the basis IPSS average data)

Wyszczególnienie Specification	Minimum egzystencji Minimum subsistence		Minimum socjalne Social minimum	
	2021	2022	2021	2022
Wartość w złotych ^a Value in PLN ^a	671	775	1329	1488
	Struktura koszyka minimum egzystencji The structure of the basket subsistence minimum		Struktura koszyka minimum socjalnego The structure of the basket social minimum	
	100%	100%	100%	100%
Ogółem Total				
w tym % of which %				
Żywność Food	40,2	42,4	25,3	26,6
Mieszkanie Dwelling	45,4	43,6	35,2	35,9
użytkowanie i energia usage and energy	42,5	40,7	29,9	30,4
Wyposażenie Equipment	2,9	2,9	5,3	5,5
Edukacja Education	0	0	1,5	1,7
Kultura i rekreacja Culture and recreation	0	0	12,0	10,4
Odzież i obuwie Clothing and footwear	4,2	4,1	4,4	4,3
Ochrona zdrowia (leki) Health Care (Medicines)	1,8	1,7	3,5	3,4
Higiena osobista Personal care	3,6	3,4	3,2	3,2
Transport i łączność Transport and communications	0	0	7,4	7,0
Pozostałe wydatki Other expenditures	4,8	4,8	7,4	7,4

a W zaokrągleniu do pełnych złotych

a Rounded to the nearest PLN

Opracowanie na podstawie:

Compiled from:

- Kurowski P.: Informacja o poziomie i strukturze minimum egzystencji w 2022 r. (na podstawie danych średniorocznych); dostęp 15.11.2023r. w: <https://www.ipiss.com.pl/wp-content/uploads/2023/04/MS-srednioroczne-2022-30-03-2023.pdf>.
- Kurowski P.: Informacja o poziomie i strukturze minimum egzystencji w 2021 r. (na podstawie danych średniorocznych); dostęp 15.11.2023r. w: <https://www.ipiss.com.pl/wp-content/uploads/2022/11/ME-srednioroczne-2021-final2.pdf>.
- Kurowski P.: Informacja o poziomie i strukturze minimum socjalnym w 2022 r. (na podstawie danych średniorocznych); dostęp 15.11.2023r. w: <https://www.ipiss.com.pl/wp-content/uploads/2023/04/MS-srednioroczne-2022-30-03-2023.pdf>.
- Kurowski P.: Informacja o poziomie i strukturze minimum socjalnym w 2021 r. (na podstawie danych średniorocznych); dostęp 15.11.2023r. w: <https://www.ipiss.com.pl/wp-content/uploads/2022/11/MS-srednioroczne-2021-final2.pdf>.

W analizach sfery niedostatku, analogicznie jak w przypadku ubóstwa za syntetyczną miarę dobrobytu ekonomicznego gospodarstwa domowego przyjęto poziom wydatków⁸. Gospodarstwo domowe (a tym samym wszystkie osoby wchodzące w jego skład) zostaje uznane za żyjące w sferze niedostatku, jeżeli poziom jego wydatków (łącznie z wartością artykułów otrzymanych nieodpłatnie oraz pobranych z indywidualnego gospodarstwa rolnego, działki, bądź z prowadzonej działalności na własny rachunek) jest niższy od wartości przyjętej za granicę (określaną także zamiennie jako próg lub linia) sfery niedostatku.

Za punkt wyjścia do ustalania granic sfery niedostatku bierze się poziom minimum socjalnego obliczony dla 1-osobowego gospodarstwa. W przypadku gospodarstw domowych wieloosobowych, mnoży się tę wartość przez liczbę „osób ekwiwalentnych”⁹. Przyjęcie tej reguły powoduje, że wartość granic sfery niedostatku różni się (z wyjątkiem 1-osobowego gospodarstwa pracowniczego i emeryckiego) od poziomu minimum socjalnego oszacowanego przez IPISS dla konkretnego typu gospodarstwa (np. dla 4-osobowego gospodarstwa pracowniczego złożonego z dwóch osób dorosłych i dwojga dzieci)¹⁰.

IPISS określa minimum egzystencji i minimum socjalne w ujęciu kwartalnym i średniorocznym. Przy określaniu granic ubóstwa skrajnego i strefy niedostatku brane są pod uwagę kwartalne wartości minimum egzystencji i minimum socjalnego. W 2021 i 2022 roku inflacja miała wpływ m.in. na wzrost granic ubóstwa skrajnego i sfery niedostatku w poszczególnych kwartałach (zob. Tablica 2.2.), ponieważ wzrost cen obejmował także dobra konsumpcyjne i usługi uwzględniane w koszyku minimum egzystencji i minimum socjalnego.

8 Podobnie jak w przypadku ubóstwa ekonomicznego, w tym skrajnego szacowanego w oparciu o wyniki Badania budżetów gospodarstw domowych.

9 Przy wyznaczaniu granicy sfery niedostatku bierze się również pod uwagę grupę społeczno-ekonomiczną gospodarstwa domowego, określaną na podstawie głównego źródła utrzymania. Punktem wyjścia przy obliczaniu progów niedostatku dla gospodarstw pracowników i pracujących na rachunek własny jest minimum socjalne dla 1-osobowego gospodarstwa pracowniczego. Natomiast w przypadku pozostałych grup społeczno-ekonomicznych (rolników, emerytów, rencistów i utrzymujących się z niezarobkowych źródeł) podstawę stanowi minimum socjalne obliczane dla 1-osobowego gospodarstwa emeryckiego.

10 Aby wyeliminować wpływ, jaki na koszty utrzymania gospodarstw domowych wywiera ich skład społeczno-demograficzny, zarówno przy obliczaniu poziomu wydatków w gospodarstwach domowych, jak i przy ustalaniu granicy sfery niedostatku zastosowano tzw. oryginalną skalę ekwiwalentności. Według tej skali wagę 1 przypisuje się pierwszej osobie w gospodarstwie domowym w wieku 14 lat i więcej; 0,7 – każdej następnej osobie w tym wieku; 0,5 – każdemu dziecku w wieku poniżej 14 lat. Oznacza to, że wartość granicy sfery niedostatku dla gospodarstwa 4-osobowego złożonego z dwóch osób dorosłych i dwojga dzieci w wieku poniżej 14 lat jest 2,7 razy wyższa niż dla gospodarstwa 1-osobowego. Przyjęte założenia metodologiczne dotyczące ustalania granic sfery niedostatku (podobnie jak w przypadku obliczania granic ubóstwa skrajnego) zostały opracowane we współpracy z IPISS.

Tablica 2.2. Kwartalne granice ubóstwa skrajnego i sfery niedostatku dla gospodarstw jednoosobowych w latach 2021–2022 (w zł)^aTable 2.2. Quarterly thresholds of extreme poverty and of privation for single-person households in 2021–2022 (in PLN)^a

	I kw. I Q 2021	II kw. II Q 2021	III kw. III Q 2021	IV kw. IV Q 2021	I kw. I Q 2022	II kw. II Q 2022	III kw. III Q 2022	IV kw. IV Q 2022
Ubóstwo skrajne (gosp. 1-osobowe) Extremy poverty (single-person households)	653	669	677	692	736	767	787	835
Granica stosowana dla gospodarstw pracowników oraz pracujących na własny rachunek oraz dla gospodarstw rolników, emerytów, rencistów, utrzymujących się z niezarobkowych źródeł Threshold used for employee and self-employed households, and for households of farmers, retirees, pensioners and those living from unearned sources								
Sfera niedostatku Privation (gosp. 1-osobowe pracownicze) (single-person households)	1268	1302	1310	1334	1392	1472	1509	1581
Granica stosowana dla gospodarstw pracowników oraz pracujących na własny rachunek Threshold used for employee and self-employed households								
Sfera niedostatku Privation (gosp. 1-osobowe emeryckie) (single-person households)	1255	1284	1295	1316	1377	1449	1484	1554
Granica stosowana dla gospodarstw rolników, emerytów, rencistów, utrzymujących się z niezarobkowych źródeł Threshold used for households of farmers, retirees, pensioners and those living from unearned sources								

a W zaokrągleniu do pełnych złotych
a Rounded to the nearest PLN

Przyjęte założenia metodologiczne dotyczące ustalania granic sfery niedostatku (podobnie jak w przypadku obliczania granic ubóstwa skrajnego) zostały opracowane we współpracy z IPISS.

Prezentowane w publikacji wskaźniki zasięgu ubóstwa (stopy ubóstwa) i sfery niedostatku dotyczą osób i są danymi średniorocznymi.

2.2. Zmiany zasięgu ubóstwa skrajnego i niedostatku w latach 2010–2022

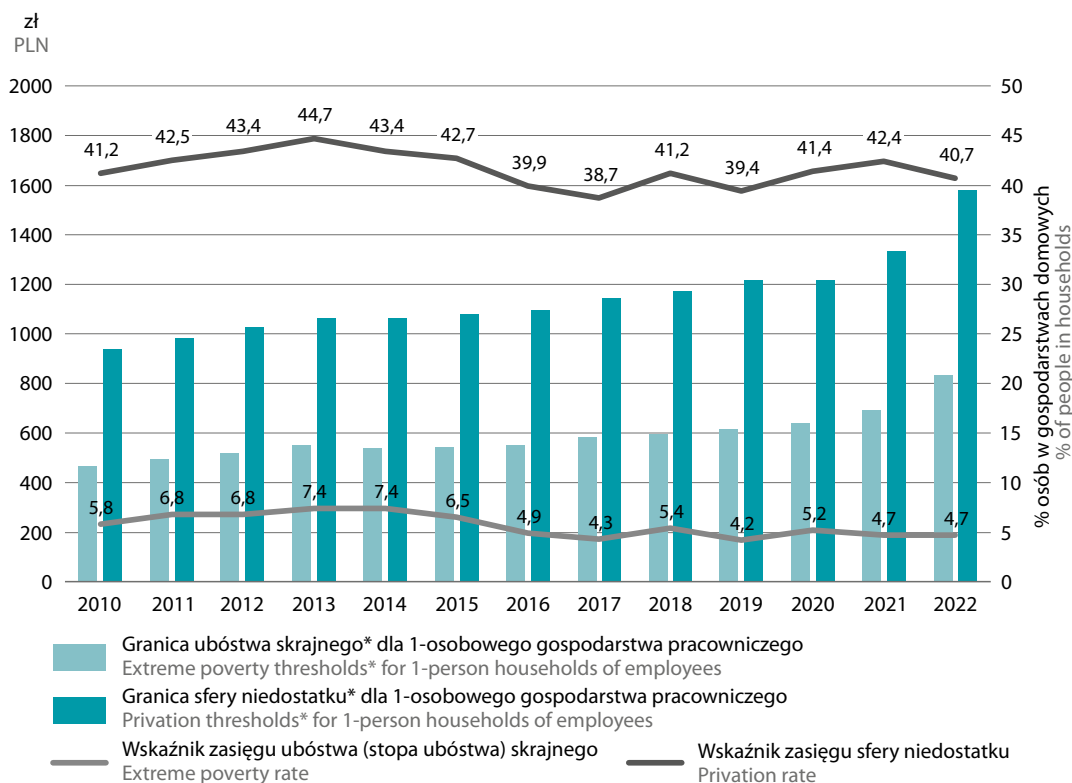
2.2. Changes in extreme poverty and privation rates in 2010–2022

Zasięg ubóstwa skrajnego i sfery niedostatku wśród osób w gospodarstwach domowych w 2022 roku wyniósł odpowiednio ok. 5% i 41%.

Na ogół te same czynniki, które sprzyjają zwiększeniu ryzyka ubóstwa, w tym ubóstwa skrajnego, powodują również zwiększenie prawdopodobieństwa trafienia do sfery niedostatku. Dlatego też kierunek zmian stóp sfery niedostatku w latach 2010–2022 był podobny, jak w przypadku ubóstwa skrajnego, którego zasięg w latach 2010–2015 wyniósł ok. 6–7%, a od 2016 do 2022 roku włącznie – ok. 4–5%.

Z kolei zasięgi sfery niedostatku, w latach 2010–2022 wahały się od ok. 39 do ok. 45%. Między 2010 a 2013 rokiem obserwowano wzrosty rok do roku stóp sfery niedostatku (z ok. 41% do 45%), z kolei od 2014 do 2017 r. – spadki (z ponad 43% do ok. 39%). W kolejnych latach (2018–2022) stopa sfery niedostatku podlegała wahaniom między 39% a ok. 42%, przy czym w 2022 r. wyniosła ok. 41% (Zob. Wykres 2.2.).

Wykres 2.1. Zasięg ubóstwa skrajnego oraz sfery niedostatku w Polsce w latach 2010–2022
Chart 2.1. Extreme poverty and privation rate in Poland in 2010–2022

* Średnio w miesiącu w IV kwartale.

* On average per month in the 4th quarter.

Warto zwrócić uwagę na lata 2015–2016. Nastąpił wówczas wyraźny spadek rok do roku zarówno zasięgu ubóstwa skrajnego, jak i sfery niedostatku m.in. wśród osób w wieku 0–17 lat (z 6,5% do niecałych 5% w przypadku ubóstwa skrajnego i z ok. 51% do niepełna 46% w przypadku sfery niedostatku) oraz wśród mieszkańców wsi (odpowiednio: z ponad 11% do 8% oraz z 56,5% do niecałych 53%). Znalazło to odzwierciedlenie w spadku ubóstwa skrajnego i niedostatku wśród osób z całej badanej populacji (ogółem). Niewątpliwie w dużej mierze spadki te można wiązać z wprowadzeniem Programu „Rodzina 500 Plus”.

2.3. Zróźnicowanie i zmiany zasięgu ubóstwa skrajnego i niedostatku w latach 2021–2022 według wybranych cech społeczno-demograficznych – najważniejsze wnioski

2.3. Diversity and changes of extreme poverty rates and privation rates in 2021–2022 by selected socio-demographic characteristics – key conclusions

Jak już wspomniano wcześniej, przeciętna sytuacja materialna gospodarstw domowych w Polsce w 2022 roku realnie pogorszyła się, m.in. z powodu inflacji¹¹. Wzrost cen dotyczył także towarów i usług uwzględnianych w koszykach minimum egzystencji i minimum socjalnego, co wpłynęło na wzrost wartości progów/granic ubóstwa skrajnego i niedostatku. Mimo tego, przy przyjętych granicach sfery niedostatku, jego zasięg wyniósł ok. 41%, czyli o ok. 2 p. proc. mniej niż w 2021 r. Z kolei zasięg ubóstwa skrajnego wśród całej populacji badanych (osób w gospodarstwach domowych) utrzymał się na takim samym poziomie, co w roku 2021 i wyniósł ok. 5%. Jak podkreślono w rozdziale pierwszym, wzrost cen towarów i usług konsumpcyjnych nie od razu musi się przekładać na wzrosty zasięgów ubóstwa ekonomicznego i niedostatku, ponieważ gospodarstwa domowe mogą w trudnym czasie korzystać m.in. ze swoich oszczędności, czy też z różnych działań osłonowych i niwelujących chociaż po części negatywne skutki inflacji.

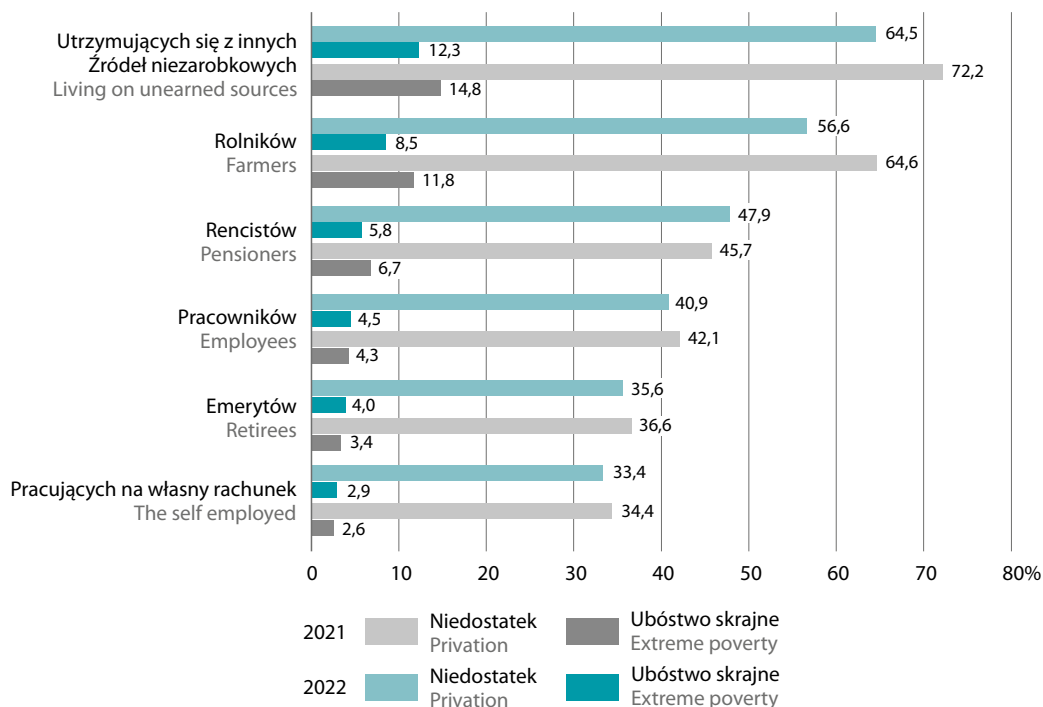
Niedostatku najczęściej doświadczają osoby należące do tych samych grup ludności co w przypadku ubóstwa ekonomicznego (w tym skrajnego). Jednocześnie grupy rzadziej doświadczające ubóstwa skrajnego rzadziej też doświadczają niedostatku. Do czynników „sprzyjających” doświadczaniu niedostatku niezmiennie od wielu lat możemy zaliczyć: niskie wykształcenie, niepełnosprawność, wielodzietność (3 i więcej dzieci w gospodarstwie domowym), młody wiek. Osoby z gospodarstw rolniczych, gospodarstw domowych, w których głównym źródłem dochodu były niezarobkowe źródła inne niż emerytura lub renta lub głównym źródłem dochodu była renta także relatywnie częściej doświadczają niedostatku. Cechami różnicującymi niedostatek o charakterze terytorialnym (podobnie jak w przypadku ubóstwa ekonomicznego, w tym skrajnego) są niewątpliwie zamieszkiwanie na wsi (w mniejszym stopniu) i w mniejszych miastach. Potwierdzają to dane z Badania budżetów gospodarstw domowych.

W 2022 r. najwyższe odsetki osób żyjących w sferze niedostatku odnotowano wśród gospodarstw domowych utrzymujących się z niezarobkowych źródeł innych niż emerytura i renty (64,5%), gospodarstw domowych, w których osoba odniesienia miała wykształcenie co najwyżej gimnazjalne (ok. 60%), w gospodarstwach z co najmniej 3 osobami w wieku 0–17 lat (58,5%) oraz wśród gospodarstw domowych rolników (prawie 57%). Relatywnie wyższymi zasięgami niedostatku charakteryzowały się częściej także osoby z gospodarstw rencistów (prawie 48%). Wśród tych grup ludności wartości odsetków osób doświadczających niedostatku korespondowały z wysokimi odsetkami ubóstwa skrajnego (analogicznie wymieniając: ok. 12% osób w gospodarstwach utrzymujących się z innych niezarobkowych źródeł, ok. 11 % osób w gospodarstwach domowych z osobą odniesienia z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym, ok. 9% osób z gospodarstw domowych z co najmniej 3 osobami w wieku 0–17 lat, 8,5% – wśród osób z gospodarstw rolniczych, blisko 6% – wśród osób z gospodarstw rencistów).

¹¹ Patrz: Informacja sygnałna „Sytuacja gospodarstw domowych w 2022 r. w świetle wyników badania budżetów gospodarstw domowych”

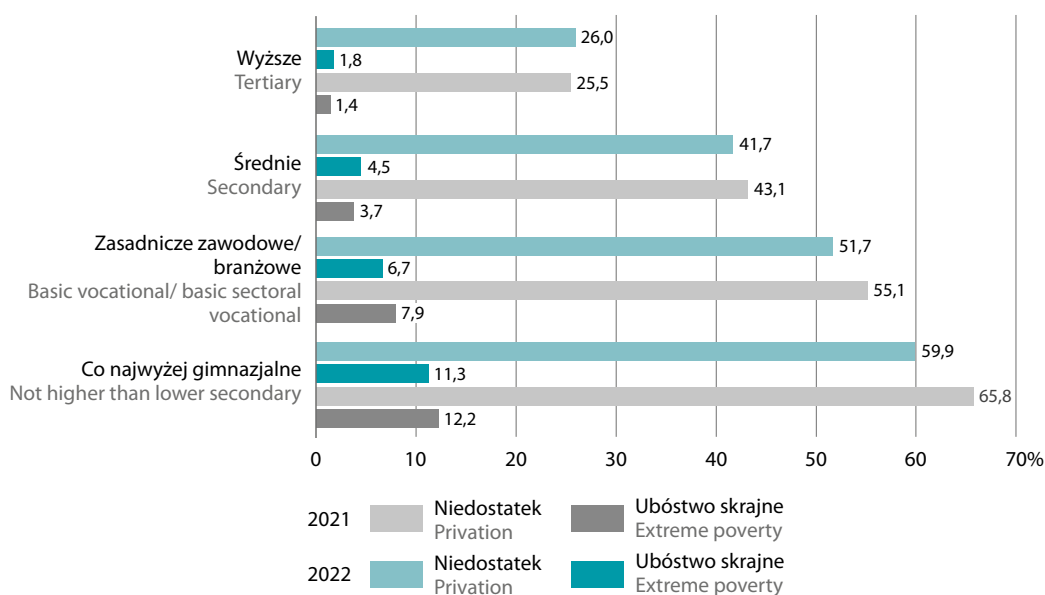
Wykres 2.2. Zasięg ubóstwa skrajnego i sfery niedostateku według grup społeczno-ekonomicznych (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 2.2. Extreme poverty rate and privation rate by socio-economic groups (% of people in households)

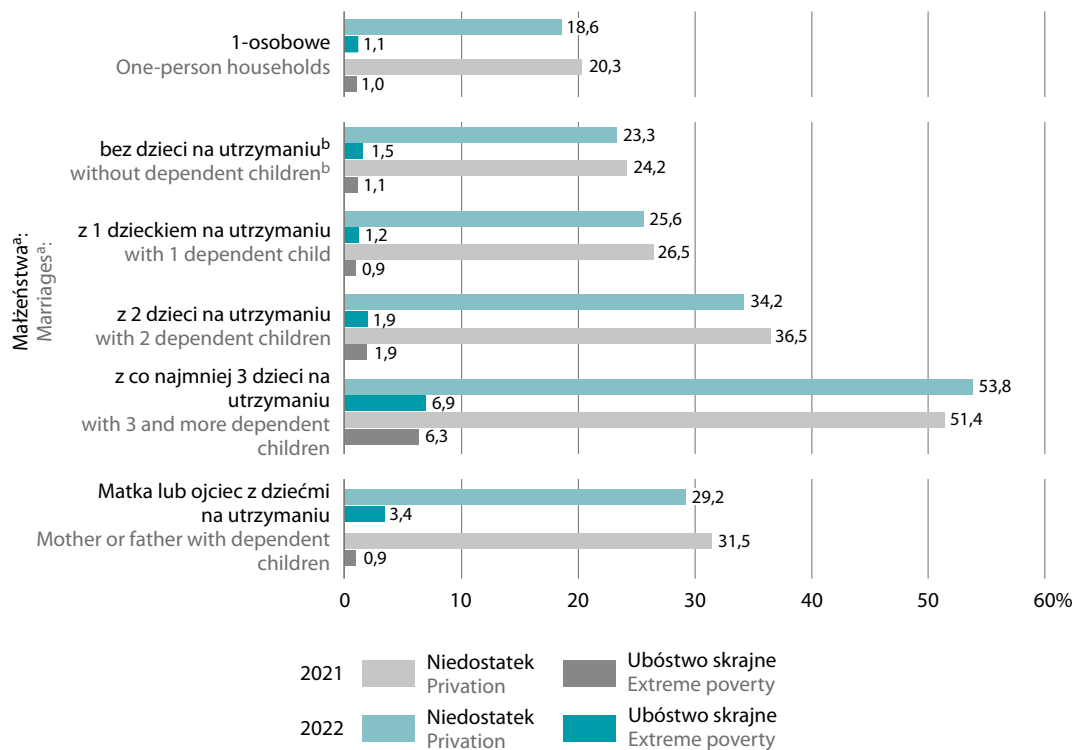
Wykres 2.3. Zasięg ubóstwa skrajnego i sfery niedostateku według poziomu wykształcenia osoby odniesienia gospodarstwa domowego (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 2.3. Extreme poverty rate and privation rate by education level of reference person of household (% of people in households)

Wykres 2.4. Zasięg ubóstwa skrajnego i sfery niedostateku według typu gospodarstwa domowego (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 2.4. Extreme poverty rate and privation rate by household type (% of people in households)

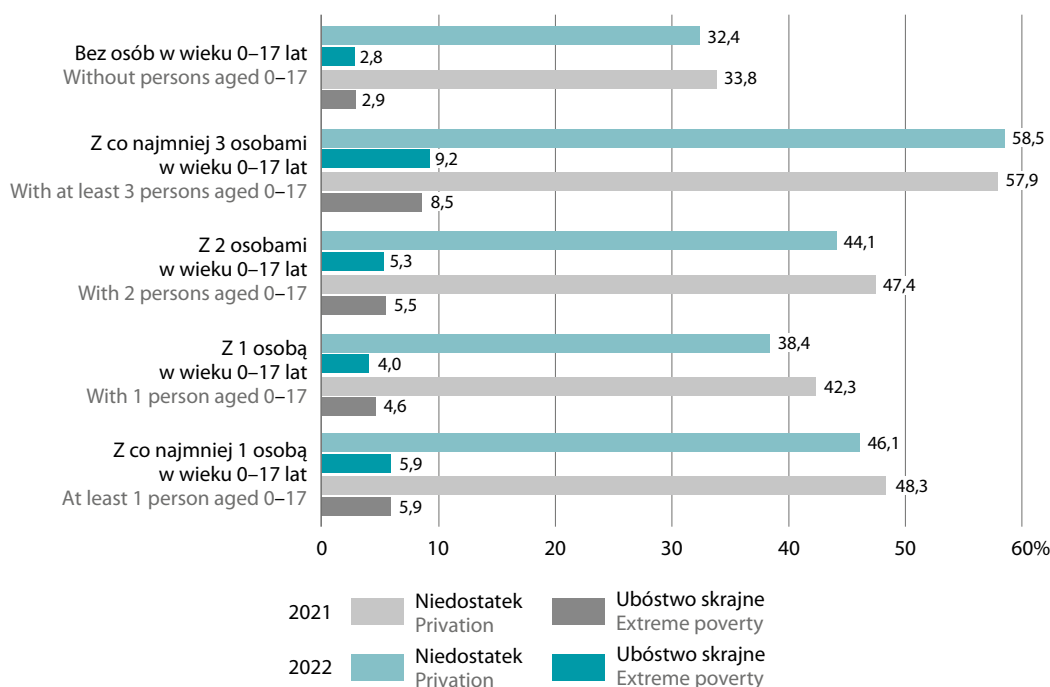

a W grupie małżeństw uwzględnione zostały także związki nieformalne. b Dziecko na utrzymaniu to osoba w wieku 0–14 lat będąca w składzie gospodarstwa domowego lub osoba w wieku 15–25 lat, o ile nie posiada własnego źródła utrzymania i nie pozostaje w związku małżeńskim lub związku nieformalnym.

a Cohabiting couple are included in marriages. b A dependent child is a person aged 0–14 or a person aged 15–25 with no own source of income and not married (or not living in cohabiting couple).

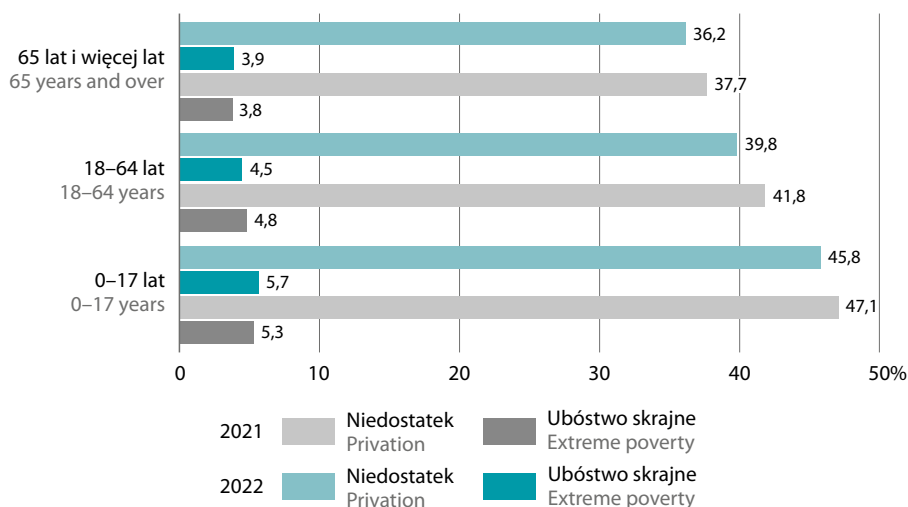
Wykres 2.5. Zasięg ubóstwa skrajnego i sfery niedostatku w gospodarstwach domowych z osobami w wieku 0–17 lat^a (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 2.5 Extreme poverty rate and privation rate in households with persons aged 0–17^a (% of people in households)

Wykres 2.6. Zasięg ubóstwa skrajnego według wieku (% osób w gospodarstwach domowych)

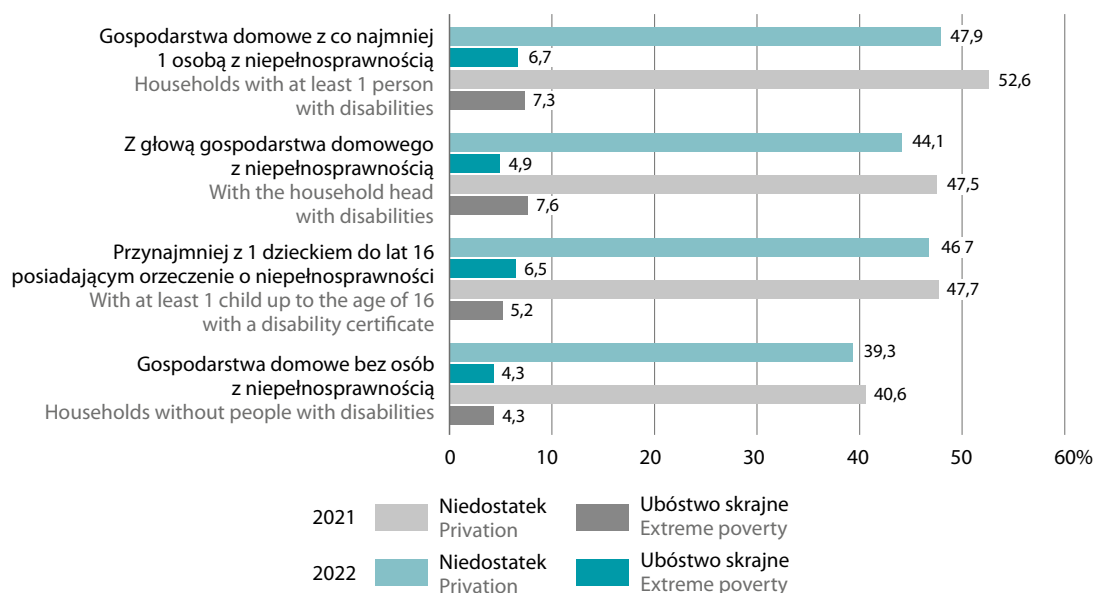
Chart 2.6 Extreme poverty rate and privation rate by age (% of people in households)

Wysoka wartość wskaźnika zasięgu sfery niedostatku wystąpiła także wśród osób w gospodarstwach domowych z co najmniej 1 osobą z niepełnosprawnością (niecałe 48%), co wyraźniej widać w zestawieniu z gospodarstwami bez takich osób (ponad 39%). Analogiczne odsetki dotyczące ubóstwa skrajnego w gospodarstwach z co najmniej 1 osobą z niepełnosprawnością wyniosły niecałe 7%, a w gospodarstwach bez takich osób – ok.4 %.

Wykres 2.7. Zasięg ubóstwa skrajnego i sfery niedostatku według obecności osób z orzeczeniem o niepełnosprawności (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 2.7. Extreme poverty rate and privation rate by presence of people with legally confirmed disabilities on a householda (% of people in households)

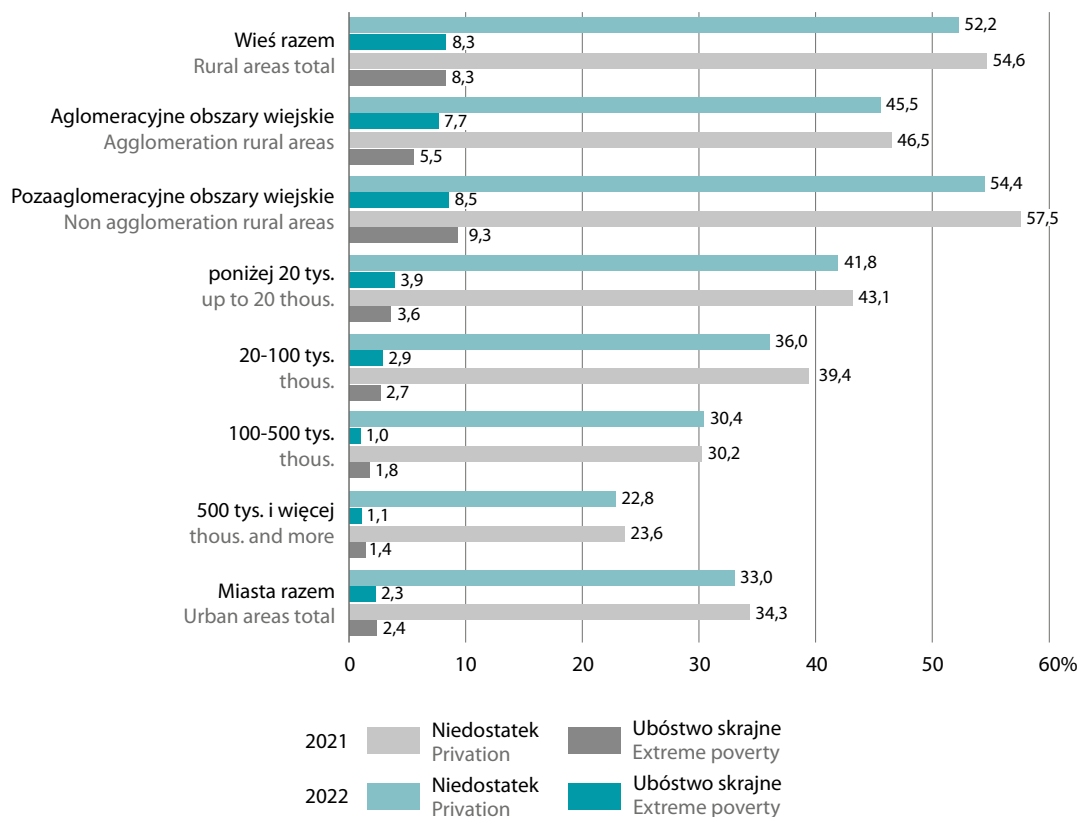
a W przypadku osób w wieku 16 lat i więcej za osobę z orzeczeniem o niepełnosprawności (z niepełnosprawnością prawną) uznana jest osoba posiadająca orzeczenie o stopniu niepełnosprawności wydane przez odpowiedni organ. Osobom do 16 roku życia wydaje się orzeczenie o niepełnosprawności (bez orzekania o jej stopniu).

a In the case of people aged 16 and over as a person with disabilities is recognised a person who has a decision on the degree of disability issued by an appropriate adjudicating body. In the case of people up to the age of 16 as a person with disabilities is recognized a person who has a disability certificate (without deciding the degree).

Zdecydowanie większy zasięg sfery niedostatku i ubóstwa skrajnego wystąpił na wsi (ponad 52% – niedostatek, ok. 8% – ubóstwo skrajne) niż w miastach (33% – niedostatek, ok. 2% – ubóstwo skrajne). W zależności od wielkości miasta odsetki niedostatku i ubóstwa skrajnego wyniosły odpowiednio od niecałych 23% i ok. 1% w największych miastach (co najmniej 500 tys. mieszkańców) do ok. 42% i ok. 4% w najmniejszych (poniżej 20 tys. mieszkańców). Osoby zamieszkujące wiejskie obszary aglomeracyjne relatywnie rzadziej doświadczają niedostatku (45,5%) i ubóstwa skrajnego (niecałe 8%) niż mieszkańcy pozaaglomeracyjnych obszarów wiejskich (ponad 54% – niedostatek, 8,5% – ubóstwo skrajne).

Wykres 2.8. Zasięg ubóstwa skrajnego i sfery niedostatku według klasy miejscowości zamieszkania (% osób w gospodarstwach domowych)

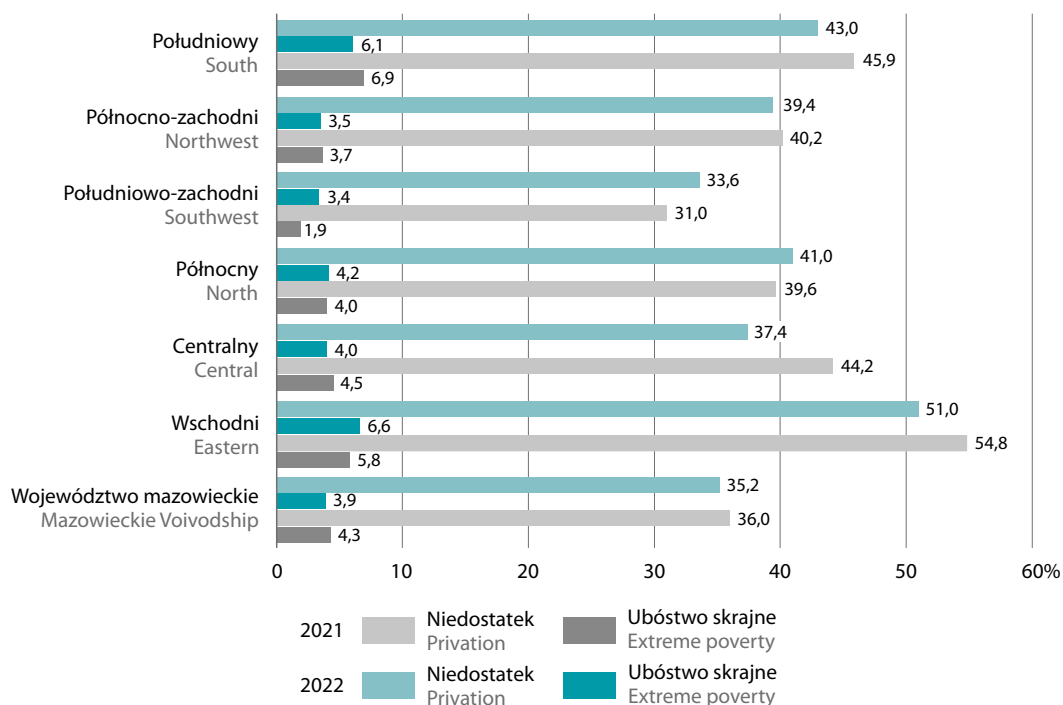
Chart 2.8. Extreme poverty rate and privation rate by class of place of residence (% of people in households)

W okresie 2021–2022 regiony – wschodni i południowy charakteryzowały się najwyższymi odsetkami osób doświadczających niedostatku i ubóstwa skrajnego. W 2022 roku w regionie wschodnim było ok. 7% osób doświadczających ubóstwa skrajnego i 51% osób doświadczających niedostatku, a w regionie południowym analogicznie ok. 6% i 43%. W regionie północnym ubóstwa skrajnego doświadczało ok. 4% osób, a niedostatku 41% osób w gospodarstwach domowych. Z drugiej strony najniższe odsetki ubóstwa skrajnego i niedostatku odnotowano w 2022 r. w regionie południowo-zachodnim, północno-zachodnim, w woj. mazowieckim i w regionie centralnym. Jeśli chodzi o ubóstwo skrajne – kształtowały się one tam między ponad 3 a 4%, a w przypadku niedostatku w przedziale od ok. 34% do niemal 39%.

Wykres 2.9. Zasięg ubóstwa skrajnego i sfery niedostateku według makroregionów (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 2.9. Extreme poverty rate and privation rate by macroregions (% of people in households)

Odnosząc się do zmian rok do roku w okresie 2021–2022 w zasięgach ubóstwa skrajnego i sfery niedostateku wśród poszczególnych grup ludności – należy podkreślić, że utrzymywały się one zazwyczaj na podobnym lub nieco niższym poziomie. Trzeba jednak zachować ostrożność przy jednoznacznej ocenie dynamiki zmian w zasięgach ubóstwa ekonomicznego i niedostateku, biorąc pod uwagę błędy standardowe pomiaru¹².

Największe jednoczesne spadki rok do roku zasięgu niedostateku i ubóstwa skrajnego dotyczyły osób z gospodarstw rolniczych (niedostatek - spadek o 8 p. proc. do niecałych 57% w 2022 r., ubóstwo skrajne – o ponad 3 p. proc. do 8,5 w 2022 r.), gospodarstw utrzymujących się z innych niezarobkowych źródeł (niedostatek – spadek o prawie 8 p. proc. do 64,5% w 2022 r., ubóstwo skrajne – spadek o 2,5 p. proc. do ponad 12% w 2022 r.).

Wśród osób z gospodarstw domowych z osobą odniesienia legitymującą się wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym odnotowano wyraźny spadek niedostateku rok do roku przy mniej wyraźnym spadku ubóstwa skrajnego (niedostatek – spadek o ok. 6 p. proc. do ok. 60 % w 2022 r., ubóstwo skrajne – spadek o 1 p. proc. do ok. 11 % w 2022 r.). Podobną sytuację odnotowano w regionie centralnym (niedostatek – spadek o ok. 7% p. proc. do ponad 37% w 2022 r., ubóstwo skrajne – spadek o 0,5 p. proc. do 4,% w 2022 r.), wśród osób z gospodarstw z 1 osobą w wieku 0–17 lat (niedostatek – spadek o ok. 4 p. proc. do ponad 38%, ubóstwo skrajne – spadek o niecały 1 p. proc. do 4 % w 2022 r.). Wśród osób z gospodarstw domowych z 2 osobami w wieku 0–17 lat odnotowano spadek zasięgu sfery niedostateku (o ok. 3 p. proc. do ok. 44% w 2022 r.), przy podobnym zasięgu ubóstwa skrajnego w roku 2021 i 2022 (spadek poniżej 0,5 p. proc. do ponad 5% w 2022 r.).

¹² Zamieszczone w Aneksach do Rozdziału I (dotyczy błędów standardowych w pomiarze zasięgów ubóstwa skrajnego) i Rozdziału II (dotyczy błędów standardowych w pomiarze zasięgów niedostateku).

Wyraźniejsze, choć już nie tak duże spadki (rok do roku) sfery niedostatku i ubóstwa skrajnego odnotowano m.in. w gospodarstwach z przynajmniej jedną osobą z niepełnosprawnością (zwłaszcza w porównaniu z gospodarstwami bez takich osób), w gospodarstwach z osobą odniesienia w wykształceniu zasadniczym / branżowym, wśród mieszkańców wsi (w tym w poza aglomeracyjnych obszarów wiejskich) oraz w regionie południowym.

Odnotowano też jednoczesne wzrosty rok do roku zasięgów sfery niedostatku i ubóstwa skrajnego. Miało to miejsce w regionie południowo – zachodnim (niedostatek - wzrost o niecałe 3 p. proc. do ok. 34% w 2022 r., ubóstwo skrajne – wzrost o 1,5 p. proc. do ponad 3% w 2022 r.), a w mniejszym wymiarze w regionie północnym i wśród osób z gospodarstw z co najmniej 3 osobami w wieku 0–17 lat oraz z gospodarstw z osobą odniesienia z wyższym wykształceniem.

Nie zawsze kierunek zmian (rok do roku) zasięgu niedostatku i zasięgu ubóstwa skrajnego był taki sam. Spadek zasięgu sfery niedostatku przy wzroście zasięgu ubóstwa skrajnego dotyczyła przede wszystkim regionu wschodniego (niedostatek – spadek o 4 p. proc. do 51 % w 2022 r., ubóstwo skrajne – wzrost o niecały p. proc. do niecałych 7% w 2022 r.). Nieco mniejsze wahania tego typu (spadek zasięgu sfery niedostatku i wzrost zasięgu ubóstwa skrajnego o ok. 1 p. proc.) odnotowano w grupie osób zamieszkujących aglomeracyjne obszary wiejskie oraz wśród gospodarstw z osobą odniesienia posiadającą wykształcenie średnie.

Można powiedzieć, że większe spadki zasięgu niedostatku czy ubóstwa skrajnego dotyczyły przede wszystkim grup relatywnie bardziej zagrożonych tymi formami wykluczenia. Zatem, odnosiło się to do osób z gospodarstw rolniczych, utrzymujących się ze źródeł niezarobkowych, gospodarstw, w których osoba odniesienia legitymowała się wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym, gospodarstw domowych z co najmniej 1 osobą z niepełnosprawnością, mieszkańców regionu wschodniego. Wyjątek stanowiły m.in. gospodarstwa domowe z co najmniej 3 osobami w wieku 0–17 lat, gdzie nastąpił wzrost rok do roku zasięgu ubóstwa skrajnego i niedostatku w 2022 r. w stosunku do roku poprzedniego.

Podsumowując niniejszy rozdział należy podkreślić, że obie miary – ubóstwa i niedostatku są oparte na minimalnych koszykach określonych dóbr, choć niedostatek uwzględnia także potrzeby wyższego rzędu, pozwalające na rozwój, kształcenie, utrzymywanie więzi społecznych i uczestnictwo w kulturze. Dlatego też obie miary są bardzo ważne z punktu widzenia diagnozy i prowadzenia działań w ramach polityki społecznej. Siłą rzeczy, osoby doświadczające ubóstwa skrajnego doświadczają też niedostatku.

Rok 2022 przyniósł spadek rok do roku zasięgu sfery niedostatku w gospodarstwach domowych ogółem w Polsce o niecałe 2 p. proc. (do niespełna 41%) przy zachowaniu takiego samego zasięgu ubóstwa skrajnego (ok. 5%), mimo wysokiej inflacji i pogorszonej przeciętnej sytuacji materialnej gospodarstw domowych. Spadek zasięgu sfery niedostatku i stabilizacja zasięgu ubóstwa skrajnego wystąpiły przy jednoczesnym wprowadzeniu różnych narzędzi w ramach tarczy antyinflacyjnej. Należy też pamiętać, że negatywne skutki społeczne inflacji są niekiedy odłożone w czasie, choćby z uwagi na to, że gospodarstwa domowe w początkowej fazie trudniejszego okresu czerpią np. z oszczędności zgromadzonych wcześniej. Podobnie jak w przypadku ubóstwa ekonomicznego, społeczna mapa niedostatku, pomimo zmian skali tego zjawiska, nie zmienia się od lat i jest w ogromnym stopniu podobna do mapy ubóstwa w Polsce. Do grup najbardziej zagrożonych ubóstwem skrajnym i niedostatkiem, niezmiennie można zaliczyć osoby z gospodarstw domowych utrzymujących się z innych niż emerytura lub renta niezarobkowych źródeł dochodu gospodarstw rolniczych, gospodarstw domowych, w których osoba odniesienia legitymowała się wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym oraz z gospodarstw domowych z przynajmniej 3 osobami w wieku 0–17 lat.

Aneks tabelaryczny

Tabular annex

Tablica 2.3. Granice sfery niedostatku^a dla wybranych typów gospodarstw domowych (zł)
Table 2.3. Privation thresholds^a for selected types of households (PLN)

Wyszczególnienie Specification	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Gospodarstwa pracowników i pracujących na własny rachunek Households of employees and self-employed													
1-osobowe 1-person	938	983	1027	1063	1062	1079	1094	1144	1171	1218	1215	1334	1581
4-osobowe (2 osoby dorosłe i 2 dzieci do 14 roku życia) 4-person households (2 adults and 2 children up to 14 years)	2352	2654	2772	2869	2867	2913	2954	3090	3163	3287	3280	3602	4269
Gospodarstwa pozostałych grup społeczno-ekonomicznych Households of other socio-economics groups													
1-osobowe 1-person	950	987	1046	1067	1062	1080	1091	1132	1155	1195	1201	1316	1554
4-osobowe (2 osoby dorosłe i 2 dzieci do 14 roku życia) 4-person households (2 adults and 2 children up to 14 years)	2566	2666	2824	2880	2867	2915	2497	3056	3118	3226	3244	3554	4195

a Średnio w miesiącu w IV kwartale. Zaokrąglono do pełnych złotych.

a On average per month in the 4th quarter. Rounded to the nearest PLN.

Tablica 2.4. Zasięgi sfery niedostatku według grup społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych (% osób w gospodarstwach domowych)
Table 2.4. Privation rates by socio-economic groups of households (% of people in households)

Gospodarstwa domowe Households of a – wartość wskaźnika indicator value s – błąd standardowy standard error	2021		2022	
	a	s	a	s
Ogółem Total	42,4	0,7	40,7	0,7
Pracowników Employees	42,1	0,8	40,9	0,9
Rolników Farmers	64,6	2,4	56,6	3,1
Pracujących na własny rachunek The self-employed	34,4	1,7	33,4	1,8
Emerytów Retirees	36,6	0,9	35,6	1,1
Rencistów Pensioners	45,7	2,5	47,9	2,7
Utrzymujących się z innych niezarobkowych źródeł Living on unearned sources	72,2	2,7	64,5	3,9

Tablica 2.5. Zasięgi sfery niedostatku według poziomu wykształcenia osoby odniesienia gospodarstwa domowego^a (% osób w gospodarstwach domowych)
 Table 2.5. Privation rates by education level of reference person of household^a (% of people in households)

Wyszczególnienie Specification a – wartość wskaźnika indicator value s – błąd standardowy standard error	2021		2022	
	a	s	a	s
Ogółem Total	42,4	0,7	40,7	0,7
Co najwyżej gimnazjalne Not higher than lower secondary	65,8	1,7	59,9	2,0
Zasadnicze zawodowe Basic vocational/basic sectoral vocational	55,1	1,1	51,7	1,3
Średnie Secondary	43,1	0,9	41,7	1,0
Wyższe Tertiary	25,5	0,9	26,0	1,0

a Głowa gospodarstwa domowego (określana w Badaniu budżetów gospodarstw domowych jako osoba odniesienia) to osoba, która ukończyła 16 lat i osiąga stały w dłuższym okresie czasu, najwyższy dochód spośród wszystkich członków gospodarstwa domowego.
 a The head of the household (defined as a reference person in Household Budget Survey) is a person at the age of 16 and over who gains permanent in the longer time, the highest income of all the household members.

Tablica 2.6. Zasięgi sfery niedostatku według typów gospodarstwa domowego (% osób w gospodarstwach domowych)
 Table 2.6. Privation rates by household types (% of people in households)

Gospodarstwa domowe Households of a – wartość wskaźnika indicator value s – błąd standardowy standard error	2021		2022	
	a	s	a	s
Ogółem Total	42,4	0,7	40,7	0,7
1-osobowe One-person households	20,3	0,6	18,6	0,6
Małżeństwa ^a : Marriages ^a :				
bez dzieci na utrzymaniu ^b without dependent children ^b	24,2	0,6	23,3	0,6
z 1 dzieckiem na utrzymaniu with 1 dependent child	26,5	1,0	25,6	1,0
z 2 dziećmi na utrzymaniu with 2 dependent children	36,5	1,0	34,2	1,0
z co najmniej 3 dziećmi na utrzymaniu with 3 and more dependent children	51,4	2,0	53,8	2,3
Matka lub ojciec z dziećmi na utrzymaniu Mother or father with dependent children	31,5	2,6	29,2	2,9

a W grupie małżeństw uwzględniono również związki nieformalne. b Dziecko na utrzymaniu jest to osoba w wieku 0–14 lat (włącznie), będąca w składzie gospodarstwa domowego lub osoba w wieku 15–25 lat, o ile nie posiada własnego źródła utrzymania lub nie pozostaje w związku małżeńskim (lub związku nieformalnym).

a Including cohabiting couples. b A dependent child is a person up to the age of 14 or a person aged 15–25 with no own source of income and not married (or not living in cohabiting couple).

Tablica 2.7. Zasięgi sfery niedostatku w gospodarstwach domowych z osobami w wieku 0–17 lat^a (% osób w gospodarstwach domowych)Table 2.7. Privation rates in households with the persons aged 0–17^a (% of people in households)

Gospodarstwa domowe Households a – wartość wskaźnika indicator value s – błąd standardowy standard error	2021		2022	
	a	s	a	s
Ogółem Total	42,4	0,7	40,7	0,7
Z co najmniej 1 dzieckiem w wieku 0–17 lat with at least 1 child aged 0–17	48,3	0,9	46,1	1,0
1 dzieckiem w wieku 0–17 lat with 1 child aged 0–17	42,3	1,1	38,4	1,2
z 2 dzieci w wieku 0–17 lat with 2 children aged 0–17	47,4	1,2	44,1	1,4
z co najmniej 3 dzieci w wieku 0–17 lat with at least 3 children aged 0–17	57,9	1,9	58,5	2,2
bez dzieci w wieku 0–17 lat without children aged 0–17	33,8	0,6	32,4	0,6

a Dane odnoszą się do gospodarstw domowych z dziećmi (osobami) w wieku 0–17 lat, niezależnie od tego, czy są utrzymywane przez rodziców (lub innych członków gospodarstwa), czy mają własne źródło utrzymania, takie jak np. renta rodzinna lub alimenty. W skład tych gospodarstw oprócz rodziców i dzieci w wieku 0–17 lat mogą wchodzić także inne osoby, takie jak np. starsze rodzeństwo, dziadkowie, czy bracia lub siostry jednego z rodziców.

a The data refer to households with children (persons) aged 0–17, regardless of whether they are supported by parents (or other household members) or have their own source of income, such as a survivor's pension or alimony. Apart from parents and children aged 0–17, these households may also include other persons, such as older siblings, grandparents, brothers or sisters of one of the parents.

Tablica 2.8. Zasięgi sfery niedostatku według wieku (% osób w gospodarstwach domowych)

Table 2.8. Privation rates in households by age (% of people in households)

Osoby w wieku (w latach) People in age (in years) a – wartość wskaźnika indicator value s – błąd standardowy standard error	2021		2022	
	a	s	a	s
Ogółem Total	42,4	0,7	40,7	0,7
0–17	47,1	1,0	45,8	1,1
18–64	41,8	0,7	39,8	0,7
65 i więcej and over	37,7	0,7	36,2	0,8

Tablica 2.9. Zasięgi sfery niedostatku w gospodarstwach domowych według obecności osób z orzeczeniem o niepełnosprawności^a (% osób w gospodarstwach domowych)Table 2.9. Privation rates in households by presence of people with legally confirmed disabilities^a (% of people in households)

Wyszczególnienie Specification a – wartość wskaźnika indicator value s – błąd standardowy standard error	2021		2022	
	a	s	a	s
Ogółem Total	42,4	0,7	40,7	0,7
Gospodarstwa domowe z co najmniej 1 osobą z niepełnosprawnością Households with at least 1 person with disabilities	52,6	1,4	47,9	1,5
w tym: of which:				
z głową gospodarstwa domowego z niepełnosprawnością with the household head with disabilities	47,5	2,1	44,1	2,1
z przynajmniej z 1 dzieckiem do lat 16 posiadającym orzeczenie o niepełnosprawności with at least 1 child up to the age of 16 with a disability certificate	47,7	4,3	46,7	4,3
Gospodarstwa domowe bez osób z niepełnosprawnością Households without people with disabilities	40,6	0,7	39,3	0,8

a W przypadku osób w wieku 16 lat i więcej za osobę z orzeczeniem o niepełnosprawności (z niepełnosprawnością prawną) uznawana jest osoba posiadająca orzeczenie o stopniu niepełnosprawności wydane przez odpowiedni organ. Osobom do 16 roku życia wydaje się orzeczenie o niepełnosprawności (bez orzekania o jej stopniu).

a In the case of people aged 16 and over as a person with disabilities is recognised a person who has a decision on the degree of disability issued by an appropriate adjudicating body. In the case of people up to the age of 16 as a person with disabilities is recognized a person who has a disability certificate (without deciding the degree).

Tablica 2.10. Zasięgi sfery niedostatku według klasy miejscowości zamieszkania (% osób w gospodarstwach domowych)

Table 2.10. Privation rates in households by class of place of residence (% of people in households)

Wyszczególnienie Specification a – wartość wskaźnika indicator value s – błąd standardowy standard error	2021		2022	
	a	s	a	s
Ogółem Total	42,4	0,7	40,7	0,7
Miasta razem Urban areas total	34,3	0,8	33,0	0,9
Miasta o liczbie mieszkańców: Urban areas by population:				
500 tys. i więcej thousand and more	23,6	1,6	22,8	1,5
100–500 tys. thousand	30,2	1,4	30,4	1,5
20–100 tys. thousand	39,4	1,6	36,0	1,7
poniżej 20 tys. up to 20 thousand	43,1	2,1	41,8	1,9
Wieś Rural areas	54,6	1,1	52,2	1,2
Aglomeracyjne obszary wiejskie Agglomeration rural areas	46,5	2,4	45,5	2,6
Pozaaglomeracyjne obszary wiejskie Non – agglomeration rural areas	57,5	1,3	54,4	1,4

Tablica 2.11. Wskaźniki zasięgu sfery niedostatku według makroregionów (% osób w gospodarstwach domowych)

Table 2.11. Privation rates by macroregions (% of people in households)

Wyszczególnienie Specification a – wartość wskaźnika indicator value s – błąd standardowy standard error	2021		2022	
	a	s	a	s
Ogółem Total	42,4	0,7	40,7	0,7
Południowy	45,9	1,5	43,0	1,8
Północno-zachodni	40,2	1,9	39,4	1,9
Południowo-zachodni	31,0	1,8	33,6	2,3
Północny	39,6	1,7	41,0	1,6
Centralny	44,2	2,0	37,4	1,9
Wschodni	54,8	1,7	51,0	1,8
Województwo mazowieckie	36,0	1,7	35,2	2,0

Tablica 2.12. Głębokość sfery niedostatku^a (%)Table 2.12. Privation depth^a (%)

Wyszczególnienie Specification a – wartość wskaźnika indicator value s – błąd standardowy standard error	2021		2022	
	a	s	a	s
Głębokość sfery niedostatku Privation depth	24	0,0	24	0,0

a Wskaźnik ten informuje o ile procent przeciętne wydatki osób żyjących w niedostatku są niższe od przyjętej granicy niedostatku.
a This indicator informs how much the average expenditure of the people living in privation is below the adopted privation threshold.

Rozdział 3

Chapter 3

Zagrożenie ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w Polsce i w Unii Europejskiej na podstawie badania EU-SILC

At risk of poverty or social exclusion in Poland and European Union based on the EU-SILC

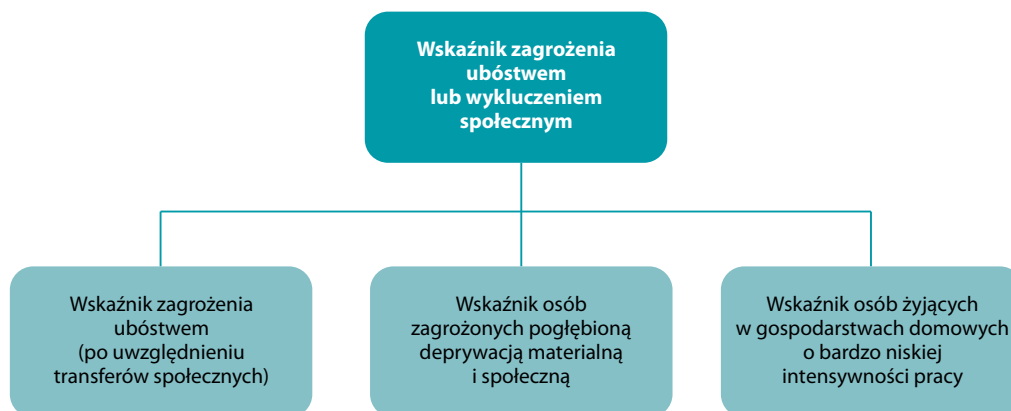
3.1. Przyjęte miary i ich interpretacja

3.1. Adopted measures and their interpretation

Ograniczenie skali ubóstwa i wykluczenia społecznego stanowi jeden z najważniejszych celów zawartych w kolejnych strategiach rozwoju społeczno-gospodarczego krajów członkowskich Unii Europejskiej. Obecnie postulat zmniejszenia liczby ludności zagrożonej ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w krajach Wspólnoty o 15 mln do 2030 r. zawarty jest w „Planie działania w ramach Europejskiego Filaru Praw Socjalnych”¹³. Głównym wskaźnikiem monitorującym realizację tego celu jest złożony wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym obliczany na podstawie Europejskiego badania dochodów i warunków życia ludności, zwanego w skrócie od angielskiej nazwy EU-SILC (EU Statistics on Income and Living Conditions). Wskaźnik ten obliczany jest w oparciu o trzy miary cząstkowe: wskaźnik zagrożenia ubóstwem (po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych), wskaźnik pogłębionej deprivacji materialnej i społecznej oraz wskaźnik bardzo niskiej intensywności pracy.

Schemat.1. Wskaźniki monitorujące realizację celów uwzględnionych w Planie działania w ramach Europejskiego Filaru Praw Socjalnych w oparciu o dane z badania EU-SILC

Diagram.1. Indicators monitoring the achievement of the objectives of the European Pillar of Social Rights Action Plan based on EU-SILC data

13 <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=pl&catId=1226>.

Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (określany w skrócie jako AROPE)¹⁴ definiowany jest jako odsetek osób zagrożonych ubóstwem relatywnym lub pogłębioną deprivacją materialną i społeczną, lub żyjących w gospodarstwach domowych o bardzo niskiej intensywności pracy. We wskaźniku tym osoby uwzględniane są tylko raz, nawet jeśli znajdują się w więcej niż jednej z tych trzech wymienionych sytuacji.

Wskaźnik zagrożenia ubóstwem (relatywnym) po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych¹⁵ oznacza odsetek osób żyjących w gospodarstwach domowych z rocznym ekwiwalentnym dochodem do dyspozycji¹⁶ poniżej granicy ubóstwa, która wynosi 60% krajowej mediany rocznych ekwiwalentnych dochodów do dyspozycji uwzględniających otrzymywane przez gospodarstwa domowe pieniężne transfery społeczne.

Wskaźniki pogłębionej deprivacji materialnej i społecznej (SMSD)¹⁷ informuje o odsetku osób, które ze względów finansowych nie mogły zaspokoić co najmniej 7 z 13 potrzeb materialnych i społecznych (6 potrzeb dotyczących poszczególnych osób i 7 ustalanych na poziomie gospodarstwa domowego), które w warunkach europejskich uznawane są za podstawowe dla zapewnienia godziwego poziomu życia.¹⁸

Wskaźnik bardzo niskiej intensywności pracy¹⁹ pokazuje odsetek osób w wieku 0–64 lata będących członkami gospodarstw domowych, w których osoby dorosłe w wieku 18–64 lata²⁰ przepracowały w roku odniesienia dla dochodów mniej niż 20% ich potencjalnego pełnego czasu pracy.

Przy prezentacji wartości złożonego wskaźnika zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym należy wskazać na pewne ograniczenia i trudności związane z jego jednoznaczną interpretacją. Po pierwsze, przy obliczaniu tego wskaźnika brane są pod uwagę dwa wskaźniki cząstkowe, które odnoszą się do całej populacji (tj. wskaźnik ubóstwa relatywnego oraz wskaźnik pogłębionej deprivacji) oraz jeden wskaźnik, który odnosi się jedynie do populacji w wieku 0–64 lata (wskaźnik bardzo niskiej intensywności pracy w gospodarstwach domowych). Po drugie, złożony charakter wskaźnika zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym powoduje, iż wahania wartości wskaźnika na przestrzeni lat nie zawsze mają te

14 Link: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:At_risk_of_poverty_or_social_exclusion_\(ARPE\)](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:At_risk_of_poverty_or_social_exclusion_(ARPE)).

15 https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:At-risk-of-poverty_rate.

16 Dochód do dyspozycji definiowany jest jako suma dochodów pieniężnych (w przypadku pracy najemnej uwzględniających dodatkowo korzyści niepieniężne związane z użytkowaniem samochodu służbowego) netto (po odliczeniu zaliczek na podatek dochodowy, podatków od dochodów z własności, składek na ubezpieczenie społeczne, zdrowotne) wszystkich członków gospodarstwa domowego pomniejszona o: podatki od nieruchomości, transfery pieniężne przekazane innym gospodarstwom domowym oraz saldo rozliczeń z urzędem skarbowym. W celu wyeliminowania wpływu, jaki na koszty utrzymania gospodarstw domowych wywiera ich struktura społeczno-demograficzna, przy ustalaniu granic ubóstwa zastosowano tzw. oryginalną skalę ekwiwalentności OECD. Według tej skali wagę 1 przypisuje się pierwszej osobie w gospodarstwie domowym w wieku 14 lat i więcej; 0,5 – każdej następnej osobie w tym wieku; 0,3 – każdemu dziecku w wieku poniżej 14 lat. Oznacza to, że granica ubóstwa dla gospodarstwa 4-osobowego złożonego z dwóch osób dorosłych i dwojga dzieci w wieku poniżej 14 lat jest 2,1 razy wyższa niż dla gospodarstwa 1-osobowego.

17 [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Severe_material_and_social_deprivation_rate_\(SMSD\)](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Severe_material_and_social_deprivation_rate_(SMSD))

18 Lista potrzeb :na poziomie gospodarstwa domowego obejmuje: opłacenie tygodniowego wyjazdu wszystkich członków gospodarstwa domowego na wypoczynek raz w roku, spożywanie mięsa, ryb (lub wegetariańskiego odpowiednika) co drugi dzień, ogrzewanie mieszkania odpowiednio do potrzeb, pokrycie niespodziewanego wydatku (w wysokości odpowiadającej miesięcznej wartości granicy ubóstwa relatywnego, przyjętej w danym kraju), terminowe regulowanie opłat związanych z mieszkaniem, spłatą rat i kredytów, posiadanie samochodu (w tym służbowego, firmowanego, wykorzystywanego do celów prywatnych), możliwość wymiany zniszczonych mebli. Lista potrzeb indywidualnych uwzględnia :wymianę zużytej odzieży na nową, posiadanie przynajmniej dwóch par odpowiednio dopasowanego obuwia, możliwość wydawanie raz w tygodniu niewielkiej sumy pieniędzy na własne potrzeby, regularne uczestnictwo w różnych formach spędzania czasu wolnego, potykanie się co najmniej raz w miesiącu z przyjaciółmi/rodziną na posiłku/drinku, posiadanie dostępu do Internetu;

19 https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Persons_living_in_households_with_low_work_intensity

20 Osoby dorosłe, to osoby w wieku 18–64 lata, nie wliczając:

- studentów w wieku 18–24 lata;
- osób, które określiły się jako osoby będące na emeryturze (samodzielnie określony status ekonomiczny);
- osób, które otrzymują jakiegokolwiek świadczenie emerytalne z tytułu ukończenia wieku uprawniającego do ich uzyskania (z wyjątkiem renty rodzinnej);
- osób w przedziale wiekowym 60-64 lata, które są nieaktywne zawodowo i mieszkają w gospodarstwie domowym, w którym głównym dochodem są emerytury (z wyjątkiem rent rodzinnych).

same uwarunkowania, gdyż każdy ze wskaźników cząstkowych odnosi się do innej sfery warunków życia gospodarstw domowych. Nie powinno się także zapominać o różnych okresach odniesienia poszczególnych mierników. Wskaźnik ubóstwa relatywnego szacowany jest na podstawie deklaracji dochodów do dyspozycji z roku poprzedzającego badanie; taki sam okres odniesienia dotyczy wskaźnika niskiej intensywności pracy, natomiast w przypadku wskaźnika pogłębionej deprivacji materialnej informacja dotyczy roku, w którym prowadzone jest badanie EU-SILC.

W niniejszym rozdziale omówione zostały podstawowe dane dotyczące zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w Polsce i Unii Europejskiej oparte na wynikach badania EU-SILC z 2022 r. Na etapie przygotowywania niniejszego opracowania, w listopadzie i grudniu 2023 r. w bazie danych Eurostatu nie wszystkie dane miały status danych ostatecznych stąd też mogą one się nieco różnić od informacji prezentowanych na ten temat przez Eurostat w późniejszym czasie

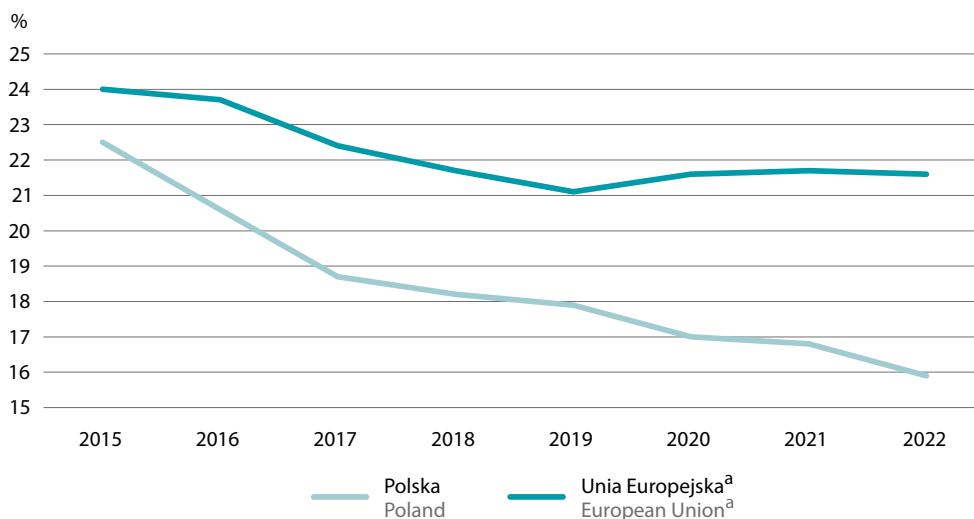
3.2. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym

3.2. At-risk-of-poverty or social exclusion rate

Z danych Eurostatu wynika, że wartość wskaźnika zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym zarówno w Polsce jak i średnio w Unii Europejskiej była w 2022 r. niższa niż w 2015 r. (wykres 3.1). W przypadku Polski tendencja spadkowa wskaźnika zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym utrzymywała się przez cały brany pod uwagę okres (spadek wartości wskaźnika z 22,5% w 2015 r. do ok. 18% w 2019 r. i niecałych 16% w 2022 r.) natomiast w przypadku Unii Europejskiej wartość tego wskaźnika malała do 2019 r. (z 24% do ok. 21%) i ponownie nieco wzrosła. Od 2020 r. utrzymuje się ona na poziomie niecałych 22%. W konsekwencji powiększyła się różnica w wartości tego wskaźnika pomiędzy Polską a całą UE na korzyść Polski z ok. 2 p. proc. w 2015 r. do prawie 6 p. proc w 2022 r.

Wykres 3.1. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym na podstawie badania EU-SILC 2015–2022 (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 3.1. At-risk-of-poverty or social exclusion rate based on EU-SILC 2015–2022 (% of people in households)

a Dane dla Unii Europejskiej – UE-27 (od 2020).

a Data for European Union – EU-27 (from 2020)

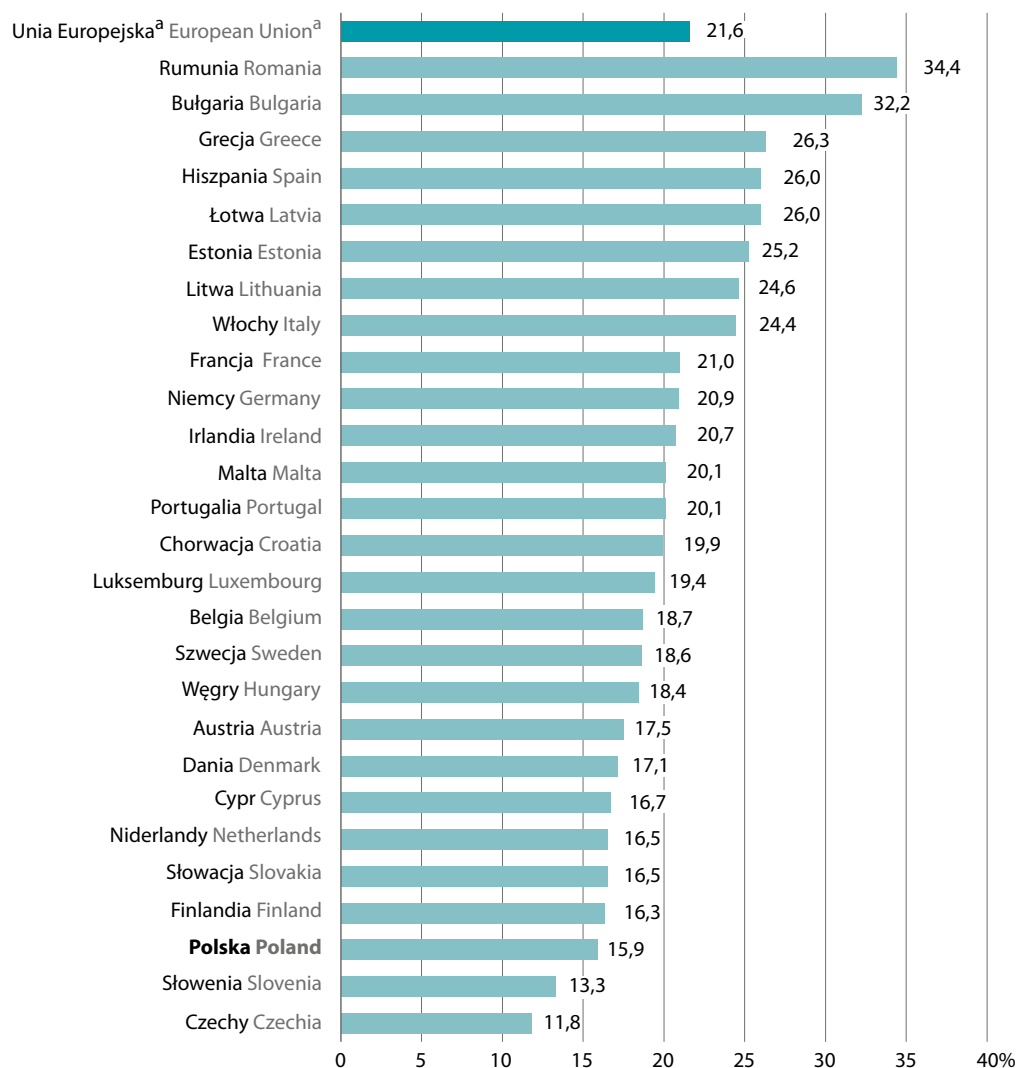
Źródło danych: dane Eurostatu.

Data sources: Eurostat data

Jak już wyżej wspomniano, na podstawie badania EU-SILC szacuje się, że w 2022 r. ubóstwem lub wykluczeniem społecznym dotkniętych było ok. 22% mieszkańców Unii Europejskiej, przy czym rozpiętość wartości wskaźnika AROPE była bardzo duża i wahała się od ok. 12% w Czechach, ok. 13% w Słowenii i niecałych 16% w Polsce do ok. 32% w Bułgarii i 36% w Rumunii. Polska należała do grupy krajów o najniższej wartości wskaźnika AROPE.

Wykres 3.2. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym na podstawie badania EU-SILC 2022 (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 3.2. At-risk-of-poverty or social exclusion rate based on EU-SILC 2022 (% of people in households)

^a Dane dla Unii Europejskiej: UE-27 (od 2020).

^a Data for European Union: EU-27 (from 2020).

Przypomnijmy, że aby obliczyć liczbę lub udział osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, łączy się trzy odrębne miary i obejmuje osoby, które znajdują się w co najmniej jednej z trzech sytuacji, to znaczy są zagrożone relatywnym ubóstwem dochodowym, doświadczają deprivacji potrzeb materialnych i społecznych, bądź żyją w gospodarstwach domowych, w których osoby dorosłe pracowały mniej niż 20 % swojego łącznego potencjalnego czasu pracy. Każde z tych zjawisk ma w poszczególnych krajach różny zasięg i w różnym stopniu wpływa na ogólną wartość złożonego wskaźnika zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym.

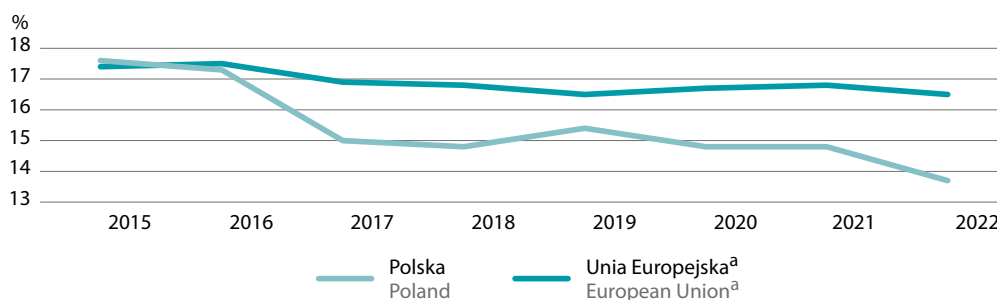
3.3. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem²¹

3.3. At-risk-of-poverty rate

Z porównania danych pochodzących z badań EU-SILC zrealizowanych w latach 2015–2022 wynika, że wartość stopy relatywnego ubóstwa dochodowego obliczona dla całej Unii Europejskiej kształtowała się w tych latach na w miarę zbliżonym poziomie 16,5–17,5%. W Polsce w tym okresie odnotowano natomiast spadek wartości tego wskaźnika z 17,6% w 2015 r. do ok. 15% w latach 2017–2021 i niecałych 14% w roku 2022. Należy przy tym pamiętać, że podane wartości wskaźników zostały obliczone w oparciu o sytuację dochodową gospodarstw domowych w latach poprzedzających badanie, a więc wskaźniki ubóstwa podawane np. dla roku 2022 odzwierciedlają de facto sytuację dochodową i poziom zagrożenia ubóstwem w 2021 r. Przedstawione dane nie obejmują więc okresu wojny w Ukrainie, która mogła mieć wpływ na poziom dochodów gospodarstw domowych, a tym samym i zasięg ubóstwa dochodowego odnoszącego się do 2022 roku (kalendarzowego).

Wykres 3.3. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym na podstawie badania EU-SILC 2015–2022^a (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 3.3. At-risk-of-poverty rate based on survey EU-SILC 2015–2022^a (% of people in households)

^a Dane dla Unii Europejskiej: UE-27 (od 2020).

^a Data for European Union: EU-27 (from 2020).

Źródło danych: dane Eurostatu.

Data sources: Eurostat data.

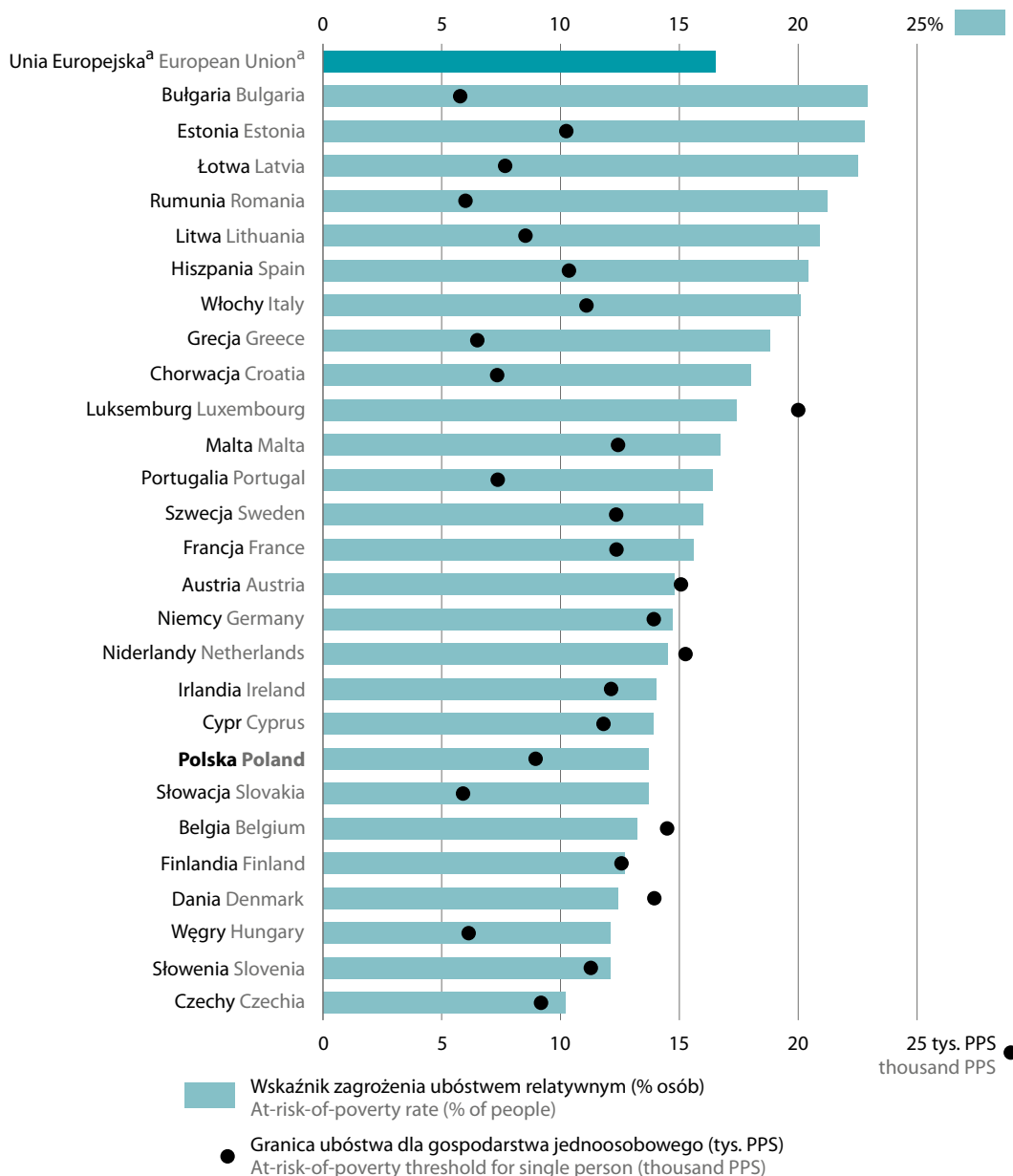
Jak już wspomniano, według przyjętej metodologii zasięg ubóstwa dochodowego w Unii Europejskiej obliczany jest w oparciu o granicę ubóstwa ustaloną na poziomie 60% mediany dochodu ekwiwalentnego w danym kraju, w związku z tym próg ubóstwa powiązany jest z rozkładem dochodów i standardem życia w poszczególnych krajach. Przyjęcie takiego samego procenta mediany dochodów w kraju o przeciętnie niskim i przeciętnym wysokim poziomie zamożności oznacza możliwość nabycia za kwotę stanowiącą próg ubóstwa zupełnie innego „koszyka dóbr i usług”.

Biorąc pod uwagę umowną walutę (PPS) uwzględniającą relacje cen towarów i usług konsumpcyjnych, jakie występują pomiędzy krajami, wartości szacowanych na podstawie wyników badania EU-SILC 2022 relatywnych granic ubóstwa (dla gospodarstwa jednoosobowego wahały się od ok. 5,8 tys. PPS rocznie w Bułgarii i ok. 6 tys. PPS w Rumunii do ok. 15 tys. PPS w Austrii i Niemczech oraz blisko 20 tys. w Luksemburgu. Próg ubóstwa dla jednoosobowego gospodarstwa domowego w Polsce wyniósł w tym czasie niecałe 9 tys. PPS, co odpowiadało ok. 24,5 tys. złotych dochodu ekwiwalentnego w ciągu roku.

²¹ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:At-risk-of-poverty_rate.

Według dostępnych w listopadzie 2023 r., szacunków Eurostatu relatywnym ubóstwem dochodowym w 2022 r. było zagrożonych 16,5 % mieszkańców Unii Europejskiej. Najwyższe wartości wskaźników zasięgu relatywnego ubóstwa dochodowego – ok.23% – odnotowano w Bułgarii, Estonii i Łotwie a najniższe w Czechach (ok. 10%) oraz w Słowenii, Węgrzech i w Danii (ok. 12%). W Polsce w gospodarstwach domowych o dochodach poniżej relatywnego progu ubóstwa żyło niecałe 14% osób, czyli o bez mała 3 p. proc. mniej niż przeciętnie w Unii Europejskiej i o prawie 4 p. proc. mniej niż w Luksemburgu, czyli kraju o najwyższym poziomie mediany dochodów, a tym samym najwyższej wartości granicy ubóstwa relatywnego wśród krajów UE (zobacz wykres 3.4.).

Wykres 3.4. Wskaźniki zagrożenia ubóstwem oraz granice ubóstwa na podstawie badania EU-SILC 2022
Chart 3.4. At-risk-of-poverty rates and at-risk-of-poverty thresholds based on EU-SILC 2022

^a Dane dla Unii Europejskiej: UE-27 (od 2020). Źródło danych: dane Eurostatu.
^a Data for European Union: EU-27 (from 2020). Data sources: Eurostat data.

3.4. Wskaźnik pogłębionej deprivacji materialnej i społecznej²²

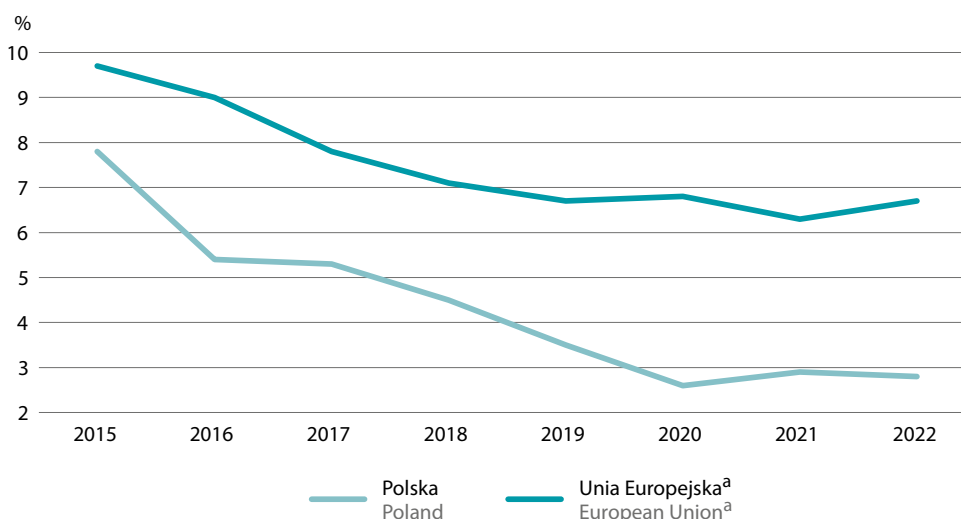
3.4. Severe material and social deprivation rate

Przypomnijmy iż wskaźnik pogłębionej deprivacji materialnej i społecznej definiowany jest jako odsetek osób, które ze względu na sytuację finansową nie mają możliwości zaspokojenia co najmniej 7 z 13 potrzeb materialnych i społecznych, które w warunkach europejskich są uznawane za podstawowe. Wskaźnik ten bywa traktowany jako absolutna miara ubóstwa niemonetarnego. W odróżnieniu od wskaźnika zagrożenia ubóstwem dochodowym okresem odniesienia dla tej miary jest rok, w którym prowadzone jest badanie EU-SILC. Przy tym należy pamiętać, że Badanie EU-SILC realizowane było w poszczególnych krajach w różnych miesiącach, co mogło także wpłynąć na oceny możliwości zaspokojenia potrzeb przez gospodarstwa domowe. Dotyczy to szczególnie „lat nietypowych”, przykładem których mogą być lata 2020–2022, w których mieliśmy do czynienia zarówno z pandemią COVID 19 jak i następstwami wojny na Ukrainie.

W 2022 r. w porównaniu do 2015 r. zarówno w Polsce jak i wśród ogółu mieszkańców Unii Europejskiej odnotowano wyraźnie niższy odsetek osób zagrożonych pogłębioną deprivacją materialną i społeczną. W Polsce w okresie 2015–2022 wartość wskaźnika deprivacji zmniejszyła się z ok. 8% do niecałych 3% a w Unii Europejskiej z ok. 10% do niecałych 7%. Przy czym tendencję spadkową wartości wskaźnika obserwowano w zasadzie do roku 2019. Od roku 2019 wartość wskaźnika pogłębionej deprivacji materialnej i społecznej dla całej Unii kształtowała się na poziomie ok. 6–7% a w Polsce na poziomie ok. 3–3,5%.

Wykres 3.5. Wskaźnik pogłębionej deprivacji materialnej i społecznej na podstawie badania EU-SILC 2015–2022

Chart 3.5. Severe material and social deprivation rate based on EU-SILC 2015–2022

^a Dane dla Unii Europejskiej: UE-27 (od 2020).

^a Data for European Union: EU-27 (from 2020).

Źródło danych: dane Eurostatu.

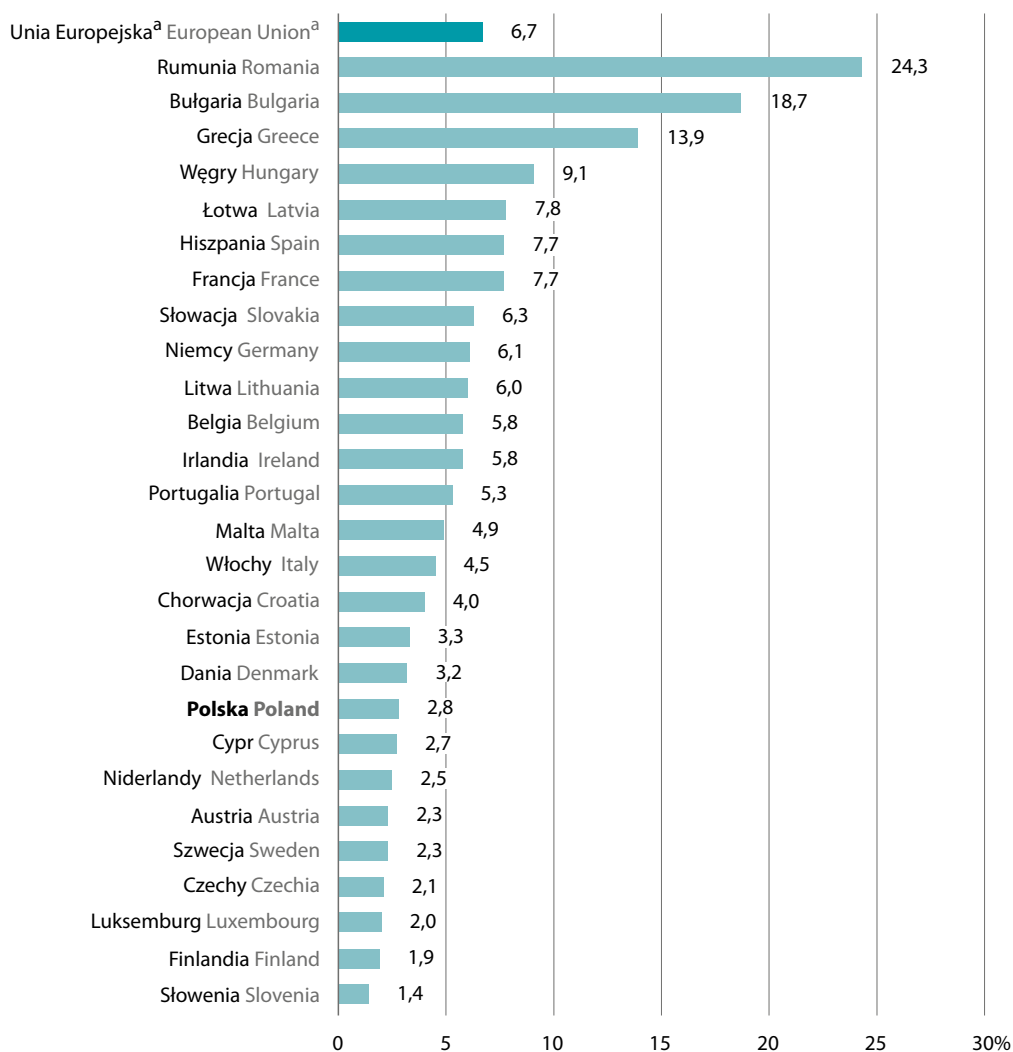
Data sources: Eurostat data.

²² [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Severe_material_and_social_deprivation_rate_\(SMDS\)](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Severe_material_and_social_deprivation_rate_(SMDS)).

Z danych Eurostatu wynika, że w 2022 r. pogłębionej deprivacji materialnej i społecznej (według przyjętych kryteriów) doświadczyło ok. 7% mieszkańców Unii Europejskiej, przy czym wartość tego wskaźnika była bardzo zróżnicowana pomiędzy poszczególnymi krajami członkowskimi. Najrzadziej pogłębioną deprivacją materialną i społeczną dotknięci byli mieszkańcy Słowenii (ok. 1%) oraz Finlandii, Luksemburga, Szwecji, Czech i Austrii (ok. 2%). Najczęściej natomiast braku możliwości zaspokojenia z przyczyn finansowych swoich potrzeb ujętych we wskaźniku doświadczali mieszkańcy Rumunii (ok. 24%), Bułgarii (ok. 19%) oraz Grecji (ok. 14%). Polska (niecałe 3% osób dotkniętych deprivacją, czyli o ponad 4 p. proc. mniej niż dla całej UE), należała do grupy krajów o najniższych w UE wartościach wskaźnika pogłębionej deprivacji materialnej i społecznej.

Wykres 3.6. Wskaźnik pogłębionej deprivacji materialnej i społecznej na podstawie badania EU-SILC 2022^a (% osób w gospodarstwach domowych)

Chart 3.6. Severe material and social deprivation rate based on EU-SILC 2022^a (% of people in households)

a Dane dla Unii Europejskiej: UE-27 (od 2020).

a Data for European Union: EU-27 (from 2020).

Źródło danych: dane Eurostatu.

Data sources: Eurostat data.

3.5. Wskaźnik bardzo niskiej intensywności pracy²³

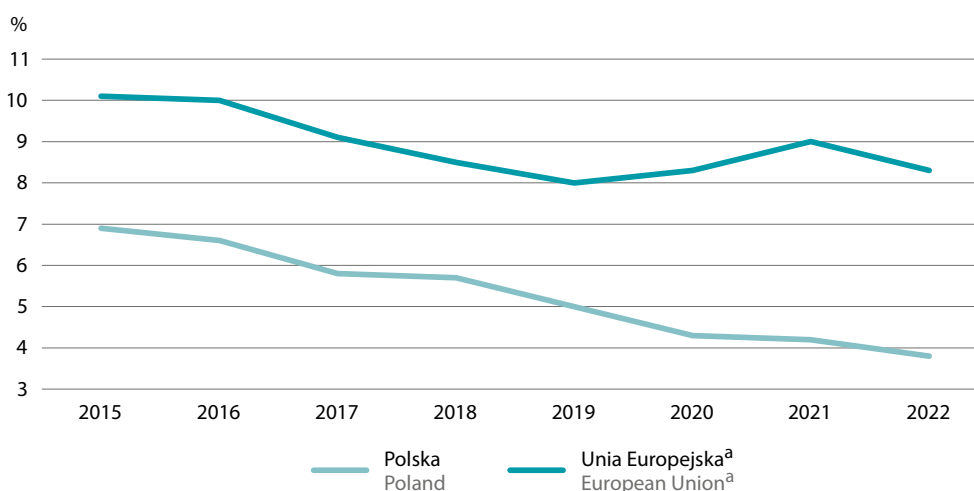
3.5. Very low work intensity rate

Wskaźnik bardzo niskiej intensywności pracy, w odróżnieniu od wskaźnika ubóstwa oraz wskaźnika pogłębianej deprivacji materialnej i społecznej nie uwzględnia całej populacji a dotyczy jedynie osób poniżej 65 roku życia. Przypomnijmy, że jest on definiowany jako odsetek osób w wieku 0–64 lata będących członkami gospodarstw domowych, w których osoby dorosłe w wieku 18–64 lata przepracowały w roku odniesienia dla dochodów (a więc w roku poprzedzającym realizację badania EU-SILC) mniej niż 20% ich potencjalnego pełnego czasu pracy.

Podobnie jak w przypadku dwu wcześniej omówionych wskaźników częściowych składających się na ogólny wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, tak również w przypadku wskaźnika bardzo niskiej intensywności pracy, w analizowanym okresie (na podstawie EU-SILC 2015–2022) odnotowano pozytywne zmiany, zarówno na poziomie danych dotyczących całej Unii Europejskiej, jak i w przypadku Polski. Przy czym w przypadku Polski można mówić w zasadzie o utrzymaniu się tendencji spadkowej w całym tym okresie (spadek wartości wskaźnika z niecałych 7% dla badania z roku 2015 do niecałych 3% w badaniu z roku 2022) natomiast w przypadku wskaźnika obliczanego dla wszystkich krajów Wspólnoty łącznie, wartość wskaźnika spadała z ok.10% do 8% w 2019 roku (a biorąc pod uwagę obowiązujący okres odniesienia – czyli rok poprzedzający badanie – de facto do roku 2018). W kolejnych latach odsetek osób w wieku poniżej 65 lat będących członkami gospodarstw domowych o bardzo niskiej intensywności pracy kształtował się bowiem na poziomie ok. 8–9%.

Wykres 3.7. Udział osób w wieku poniżej 65 lat żyjących w gospodarstwach domowych o bardzo niskiej intensywności pracy na podstawie badania EU-SILC 2015–2022^a (%)

Chart 3.7. Share of people aged less than 65 living in households with very low work intensity based on EU-SILC 2015–2022^a (%)

a Dane dla Unii Europejskiej: UE-27 (od 2020).

a Data for European Union: EU-27 (from 2020).

Źródło danych: dane Eurostatu.

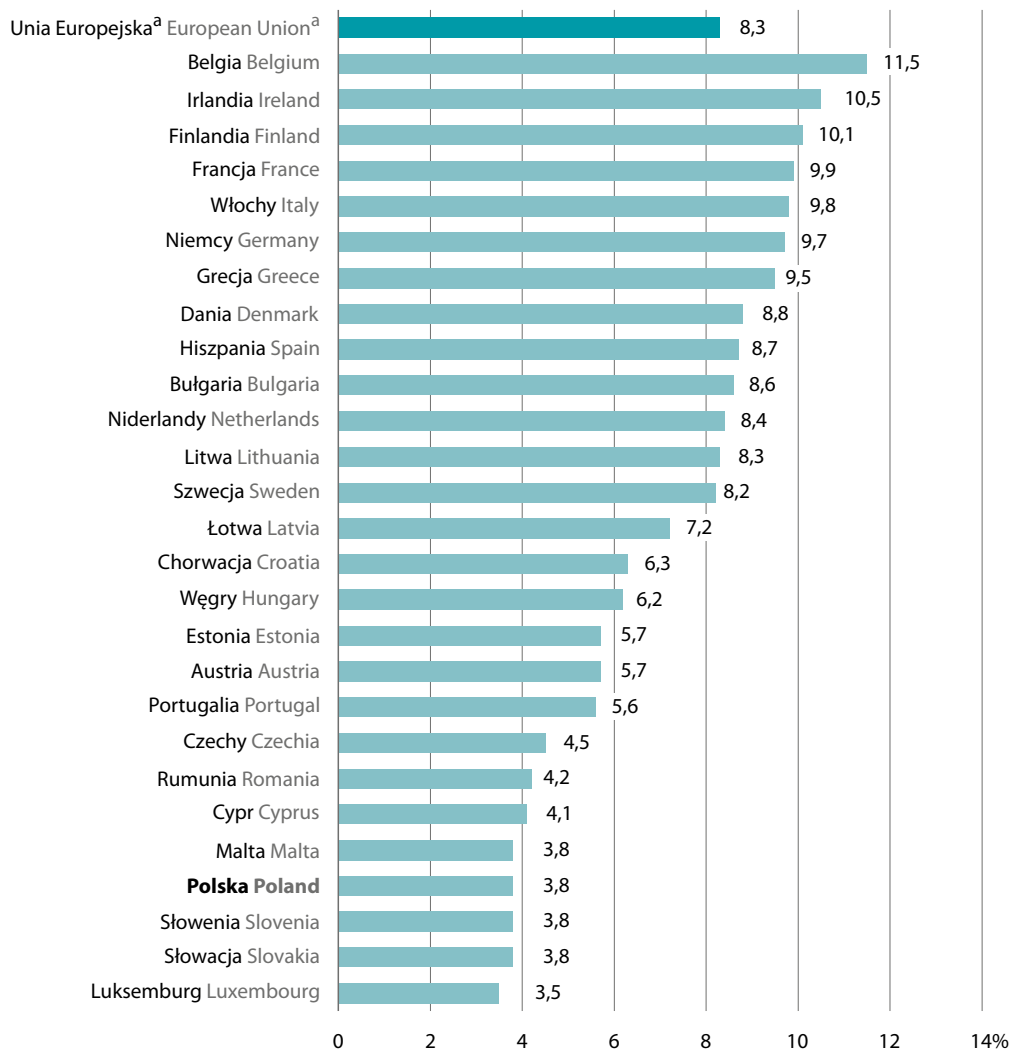
Data sources: Eurostat data.

²³ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Persons_living_in_households_with_low_work_intensity.

Z badania EU-SILC 2022 wynika, że Polska wraz z takimi krajami jak Luksemburg, Słowacja, Słowenia i Malta należały do grupy krajów o najniższym odsetku osób żyjących w gospodarstwach domowych o bardzo niskiej intensywności pracy (niecałe 4%). Najwyższą wartość wskaźnika bardzo niskiej intensywności pracy odnotowano w natomiast w Belgii (11,5%) i Irlandii (10,5%). Na wysokim poziomie – ok.10% – kształtował się też w tym czasie udział osób żyjących w gospodarstwach domowych o bardzo niskiej intensywności pracy w takich krajach jak Finlandia, Francja, Włochy, Niemcy i Grecja.

Wykres 3.8. Udział osób w wieku poniżej 65 lat żyjących w gospodarstwach domowych o bardzo niskiej intensywności pracy na podstawie badania EU-SILC 2022 (%)

Chart 3.8. Share of people aged less than 65 living in households with very low work intensity based on EU-SILC 2022 (%)

^a Dane dla Unii Europejskiej: UE-27 (od 2020).

^a Data for European Union: EU-27 (from 2020).

Źródło danych: dane Eurostatu.

Data sources: Eurostat data.

3.6. Uzupelniające miary ubóstwa

3.6. Supplementary poverty measures

Przedstawione powyżej informacje dotyczyły wiodących wskaźników wykorzystywanych w monitorowaniu zjawiska ubóstwa i wykluczenia społecznego w Unii Europejskiej. Na podstawie wyników europejskiego badania dochodów i warunków życia (EU-SILC) obliczane są także inne wskaźniki pozwalające na pełniejszą ocenę tych zjawisk społecznych. W dalszej części rozdziału omówiono kilka z takich wskaźników. Przy czym w przypadku tych wskaźników skoncentrowano się na omówieniu danych dotyczących sytuacji w Polsce, bez odnoszenia się do danych dotyczących Unii Europejskiej.

Trwałość ubóstwa relatywnego

Persistence of relative poverty

Zarówno indywidualne, jak i społeczne skutki ubóstwa zależą w dużym stopniu od tego czy mamy do czynienia tylko z krótkotrwałym epizodem czy też z utrwaloną złą sytuacją materialną gospodarstwa domowego. Aby analizować trwałość ubóstwa konieczne jest przyjęcie dłuższego okresu obserwacji tego zjawiska. Obserwacje zmian sytuacji bytowej tej samej grupy gospodarstw domowych na przestrzeni lat możliwe są dzięki badaniom panelowym. Analizy przekrojowe uwzględniają bowiem zarówno te osoby ubogie, które w danym roku trafiły do sfery ubóstwa po raz pierwszy, jak również i te, które znajdują się w trudnej sytuacji materialnej od wielu lat.

Na podstawie panelowego badania EU-SILC możliwa jest ocena trwałości relatywnego ubóstwa dochodowego w oparciu o czteroletni okres obserwacji tych samych osób. Na podstawie analizy danych panelowych z lat 2019–2022 szacuje się, że w ciągu tych 4 lat przynajmniej przez rok w sferze relatywnego ubóstwa dochodowego, za granicę którego przyjęto 60% mediany ekwiwalentnego dochodu do dyspozycji w danym roku (czyli roku poprzedzającym rok badania) było ok. 27% mieszkańców Polski, w tym 7% przez 2 lata, ok. 5% przez 3 lata i ok. 6% osób przez cały analizowany okres (czyli przez 4 lata).

Tablica 3.1. Rozkład populacji według liczby lat spędzonych w ubóstwie relatywnym* w okresie czterech lat (Polska, % osób w gospodarstwach domowych)

Table 3.1. Distribution of population by number of years spent in relative poverty within a four-year period (Poland, % of people in households)

Wyszczególnienie Specification	2019	2020	2021	2022
Nigdy Never	72,5	72,3	71,3	72,8
1 rok year	10,4	11,6	11,2	9,7
2 lata years	7,0	6,4	7,2	7,0
3 lata years	4,5	4,8	5,0	4,8
4 lata years	5,6	4,8	5,3	5,7

*Granica ubóstwa relatywnego – 60% mediany dochodu ekwiwalentnego

*At risk of poverty threshold – 60% of median equivalised income

Aby umożliwić porównywanie zmian trwałości ubóstwa w czasie, został skonstruowany specjalny miernik nazywany wskaźnikiem ubóstwa trwałego. Za zagrożone ubóstwem trwałym uważa się osoby w gospodarstwach domowych, których poziom dochodu ekwiwalentnego do dyspozycji w roku badania i przynajmniej w ciągu dwóch z trzech poprzednich lat był niższy od przyjętego dla danego roku proggu ubóstwa relatywnego. Z badania EU-SILC 2022 wynika, że przy przyjętych kryteriach ubóstwem trwałym zagrożonych było w tym roku 9% mieszkańców Polski.

W największym stopniu trwałym relatywnym ubóstwem dochodowym były w tym czasie zagrożone osoby starsze mające co najmniej 65 lat – ok. 12%. Wśród osób w wieku 18–64 lata analogiczny wskaźnik osiągnął wartość 8,5%, a wśród dzieci i młodzieży do 18 roku życia – niecałe 7%.

W 2022 r. w porównaniu z rokiem 2019 nie odnotowano w Polsce znaczących różnic w wartości wskaźnika zagrożenia ubóstwem trwałym wśród ogółu ludności (w gospodarstwach domowych). W latach 2019–2022 zagrożonych ubóstwem trwałym było ok. 8–9% osób. W tym czasie zaobserwowano natomiast wzrost zagrożenia ubóstwem trwałym (z ok. 10% do ok. 12%) osób starszych (w wieku co najmniej 65 lat).

Tablica 3.2. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem trwałym w Polsce według wieku (% osób w gospodarstwach domowych)

Table 3.2. Persistent at-risk-of-poverty rate in Poland by age (% of people in households)

Grupy wieku Age class	2019	2020	2021	2022
Ogółem Total	8,6	7,9	9,0	9,0
0–17	6,3	5,6	6,2	6,8
18–64	8,7	7,6	8,7	8,5
65 lub więcej or over	10,3	10,6	12,0	11,8

„Ubóstwo zakotwiczone w czasie”

At-risk-of-poverty rate anchored at a fixed moment in time

Przypomnijmy, że obliczony na podstawie badania EU-SILC 2022 wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym wyniósł w Polsce ok.14%, czyli jego wartość była o niecałe 2 p. proc. niższa niż wskazują na to wyniki badania z 2019 r.

Jednak w związku z tym, że poziom relatywnych granic ubóstwa szacowany jest w oparciu o medianę dochodu w konkretnym roku, to teoretycznie spadek zasięgu relatywnego ubóstwa dochodowego (który odzwierciedla zmiany w rozkładzie dochodów) mógł nastąpić zarówno przy poprawie sytuacji dochodowej ogółu gospodarstw domowych w kraju, jak i przy pogorszeniu się tej sytuacji. Dlatego, aby pokazać wpływ zmian sytuacji ekonomicznej na poziom zagrożenia ubóstwem dochodowym, oblicza się też dodatkowo wskaźniki ubóstwa według realnej, a nie nominalnej wartości granicy ubóstwa z danego roku²⁴ („wskaźnik zagrożenia ubóstwem zakotwiczonym w czasie”). W niniejszym opracowaniu uwzględniono realną wartość granicy ubóstwa dla badania z 2019 r.

Przy przyjęciu w 2022 r. za próg ubóstwa stałej realnej wartości granicy ubóstwa dla badania z 2019 r. poziom zagrożenia ubóstwem w Polsce oszacowano na ok.8%. Oznacza to, że w porównaniu z rokiem odniesienia nastąpiła poprawa sytuacji osób o najniższych dochodach. Poprawę tę odnotowano wśród wszystkich trzech analizowanych grup wieku (zob. tablica 3.3.).

²⁴ Szacowanej w oparciu o wskaźnik wzrostu cen towarów i usług (CPI).

Tablica 3.3. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem wg realnej wartości progu ubóstwa z 2019 r. („ubóstwo zakotwiczone w czasie”) według wieku (% osób w gospodarstwach domowych)

Table 3.3. At-risk-of-poverty rate in Poland anchored at a fixed moment in time (2019) by age (% of people in households)

Grupy wieku Age class	2019	2020	2021	2022
Ogółem Total	15,4	10,9	9,7	7,9
0–17	13,4	9,6	8,8	8,4
18–64	15,5	10,8	9,7	8,0
65 i więcej and over	17,4	12,4	10,8	7,7

Wpływ transferów społecznych na zasięg ubóstwa relatywnego

Impact of social transfers on the extent of relative poverty

Zasięg ubóstwa relatywnego na podstawie badania EU-SILC szacuje się w oparciu o dochody pieniężne gospodarstw domowych. Istotną część budżetów niektórych gospodarstw domowych stanowią transfery społeczne otrzymywane w postaci pomocy instytucjonalnej. Do tych transferów zaliczane są m.in. takie świadczenia jak: zasiłki dla bezrobotnych, świadczenia dotyczące rodziny, emerytury, renty itp. Transfery te w wielu przypadkach stanowią istotną, a czasami podstawową część dochodów gospodarstwa domowego i mogą w istotny sposób przyczynić się do redukcji zasięgu ubóstwa. W celu oceny wpływu transferów społecznych na wartość wskaźników ubóstwa relatywnego obliczane są „hipotetyczne” wskaźniki zagrożenia ubóstwem bez uwzględniania w dochodach pieniężnych transferów społecznych otrzymywanych przez gospodarstwa domowe.

Do oceny skuteczności polityki społecznej w ograniczaniu skali ubóstwa najczęściej stosowany jest wskaźnik ubóstwa szacowany w oparciu o dochody gospodarstw domowych pomniejszone o wartość otrzymywanych transferów społecznych niż świadczenia związane z wiekiem i renty rodzinne.

Tablica 3.4 Wskaźniki zagrożenia ubóstwem (z i bez transferów społecznych) według grup wieku (Polska, % osób w gospodarstwach domowych)

Table. 3.4. At-risk-of-poverty rates (after and before social transfers) by age group (Poland,% of people of households)

Grupy wieku Age class	2019	2020	2021	2022
Ogółem Total				
po uwzględnieniu transferów społecznych after social transfers	15,4	14,8	14,8	13,7
bez uwzględnienia transferów społecznych before social transfers	24,4	23,4	23,0	22,3
0–17				
po uwzględnieniu transferów społecznych after social transfers	13,4	13,5	14,6	14,3
bez uwzględnienia transferów społecznych before social transfers	30,3	28,1	29,0	29,9
18–64				
po uwzględnieniu transferów społecznych after social transfers	15,5	14,2	14,0	13,0
bez uwzględnienia transferów społecznych before social transfers	23,6	22,5	21,8	20,9
65 lub więcej or over				
po uwzględnieniu transferów społecznych after social transfers	17,4	18,2	17,5	15,2
bez uwzględnienia transferów społecznych before social transfers	21,1	21,6	20,9	19,2

Gdyby z dochodów gospodarstw domowych wyłączone zostały wszystkie transfery społeczne z wyjątkiem świadczeń związanych z wiekiem (emerytur) i rent rodzinnych to zasięg ubóstwa dochodowego (przy utrzymaniu progu ubóstwa na poziomie 60% mediany całkowitych dochodów do dyspozycji) w Polsce szacowany na podstawie badania EU-SILC 2022 zwiększyłby się o ok. 9 p. proc., obejmując tym samym ponad 22% populacji. Porównanie wskaźników ubóstwa w poszczególnych grupach wieku wskazują, iż wpływ transferów społecznych innych niż związanych z wiekiem na redukcję biedy różni się w każdej z subpopulacji. W przypadku nieuwzględniania w dochodach gospodarstw domowych wszystkich transferów społecznych, z wyłączeniem świadczeń związanych z wiekiem, stopa ubóstwa dochodowego obliczanego na podstawie EU-SILC 2022 wśród dzieci i młodzieży do lat 18 wzrosłaby o ok. 16 p. proc. (ok. 4% do ok. 30%), natomiast wśród osób starszych (w wieku 65 lat lub więcej) o 4 p. proc. (z ok. 15% do ok. 19%). W grupie wieku 18–64 lata zaobserwowano natomiast wzrost stopy ubóstwa z 13% do niecałych 21%.

Na podstawie danych z badań EU-SILC 2019–2022 (Tablica 3.4) można wnioskować, że wpływ otrzymywanych przez gospodarstwa domowe świadczeń społecznych innych niż związanych z wiekiem na poziom ubóstwa w tym czasie nie zmienił się istotnie.

Podsumowując – z danych dotyczących wiodących wskaźników wykorzystywanych w monitorowaniu zjawiska ubóstwa i wykluczenia społecznego w Unii Europejskiej wynika, że w 2022 r. Polska należała w EU do grupy krajów o najniższej wartości złożonego wskaźnika zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Przy przyjętych kryteriach w Polsce zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym było

ok. 16% osób (wobec 22% w całej EU). Wartości niższe od przeciętnych dla 27 krajów Unii Europejskiej odnotowano w Polsce w przypadku wszystkich trzech wskaźników cząstkowych, tzn. wskaźnika zagrożenia ubóstwem (ok. 14% w Polsce, 16,5% w EU) wskaźnika pogłębionej deprivacji materialnej i społecznej (Polska ok. 3%, EU – 6,7%) oraz wskaźnika niskiej intensywności pracy w gospodarstwach domowych (odpowiednio ok. 4% i ok. 8%). Przy czym porównując poziom ubóstwa dochodowego w Polsce z innymi krajami należy pamiętać o relatywnym charakterze przyjętej miary i różnym poziomie granic ubóstwa w poszczególnych krajach. Porównanie danych pochodzących z badań EU-SILC zrealizowanych w latach 2015–2022 pokazuje także, że w Polsce wartości wszystkich składowych wskaźnika zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym były w 2022 r. wyraźnie niższe niż w 2015 r. Chociaż tendencja spadkowa wartości tych miar utrzymywała się w zasadzie przez cały analizowany okres, to największe, pozytywne zmiany w tym zakresie zachodziły w latach 2015–2019.

Rozdział 4

Chapter 4

Terytorialne zróżnicowanie relatywnego ubóstwa dochodowego i subiektywnej oceny sytuacji materialnej w Polsce na podstawie badania EU-SILC 2019 i 2022

Territorial diversity of relative income poverty and subjective assessment of the material situation in Poland based on the EU-SILC 2019 and 2022

4.1. Przyjęte miary i ich interpretacja

4.1. Adopted measures and their interpretation

Ubóstwo jest zjawiskiem złożonym, a wszelkie oceny dotyczące jego rozmiarów zależą od przyjętych definicji, zastosowanych rozwiązań metodologicznych oraz źródeł danych. Każda z przyjętych miar skupia się na konkretnym wymiarze ubóstwa i ma odmienną interpretację.

Celem niniejszego rozdziału jest z jednej strony uzupełnienie obrazu obiektywnego ubóstwa dochodowego w Polsce, zaprezentowanego w rozdziale 3, a z drugiej strony przedstawienie subiektywnej oceny sytuacji materialnej gospodarstw domowych. Podstawę prezentowanych w tej części danych stanowią wyniki 2 polskich edycji Europejskiego badania dochodów i warunków życia ludności (EU-SILC) zrealizowanych przez GUS w 2019 oraz 2022 roku. Obie edycje tego badania były prowadzone w drugim kwartale danego roku.

Za miarę ubóstwa dochodowego przyjęto omawiany już wcześniej w rozdziale 3 wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym. Pokazuje on odsetek osób żyjących w gospodarstwach domowych, w których roczny poziom dochodów do dyspozycji jest niższy od granicy ubóstwa, przyjętej na poziomie 60% krajowej mediany dochodów do dyspozycji (z uwzględnieniem otrzymywanych przez gospodarstwa domowe pieniężnych transferów społecznych).

Punktem wyjścia do analizy sytuacji subiektywnej były odpowiedzi na pytanie, w którym gospodarstwa domowe oceniały możliwość „wiązania końca z końcem”, czyli pokrycia ze swoich aktualnych dochodów niezbędnych wydatków związanych z funkcjonowaniem gospodarstwa domowego. W kontekście analiz ubóstwa bierze się pod uwagę przede wszystkim gospodarstwa domowe, które wskazują na trudności w „wiązaniu końca z końcem”. Odsetek gospodarstw domowych lub osób w gospodarstwach domowych, które deklarują, że biorąc pod uwagę całkowity aktualny dochód netto gospodarstwa domowego, „wiążą koniec z końcem z trudnością lub z wielką trudnością” traktowany bywa jako „wskaźnik stresu ekonomicznego gospodarstw domowych” i jedna z pośrednich miar ubóstwa subiektywnego. Uwzględniony w opracowaniu wskaźnik stresu ekonomicznego, dla zachowania porównywalności ze wskaźnikiem zagrożenia relatywnym ubóstwem dochodowym, przedstawiony został jako odsetek osób.

Interpretując wyniki badania EU-SILC dotyczące poziomu i zróżnicowania zasięgu ubóstwa dochodowego należy pamiętać, że prezentowane wartości wskaźników z badania EU-SILC zrealizowanego w 2019 r. obliczone zostały w oparciu o dochody uzyskane przez te gospodarstwa w roku 2018, a w przypadku badania EU-SILC 2022 – o dochody gospodarstw domowych z 2021 r. Wskaźnik stresu ekonomicznego został natomiast obliczony w oparciu o subiektywne oceny możliwości „wiązania przez gospodarstwa domowe końca z końcem” w czasie, kiedy były realizowane te badania. Należy więc założyć, że prezentowane w tym rozdziale wskaźniki stresu ekonomicznego odzwierciedlają (pod tym względem) sytuację gospodarstw domowych w Polsce w drugim kwartale 2019 i 2022 r.

Tablica 4.1. Subiektywna ocena możliwości „związania końca z końcem” oraz wskaźnik subiektywnego stresu ekonomicznego w Polsce na podstawie badania EU-SILC 2019 oraz 2022 (% osób w gospodarstwach domowych)

Table 4.1. Subjective assessments of ability 'to make ends meet' and economic stress indicator) in Poland based on EU-SILC 2019 and 2022 (% of people in households)

Gospodarstwa domowe: Households:	EU-SILC 2019	EU-SILC 2022
wiążące koniec z końcem z wielką trudnością making ends meet with great difficulty	4,5	3,7
wiążące koniec z końcem z trudnością making ends meet with difficulty	11,2	11,7
wiążące koniec z końcem z niewielką (pewną) trudnością making ends meet with some difficulty	34,7	39,8
wiążące koniec z końcem dość łatwo making ends meet fairly easily dość łatwo	34,4	33,1
wiążące koniec z końcem z łatwością making ends meet easily	11,6	9,6
wiążące koniec z końcem bardzo łatwo making ends meet very easily	3,6	2,0
Wskaźnik stresu ekonomicznego* Economic stress indicator*	15,7	15,4

*Wskaźnik stresu ekonomicznego – odsetek osób domowych żyjących w gospodarstwach domowych wiążących koniec z końcem z trudnością lub z wielką trudnością

*Economic stress indicator – share of people living in households making ends meet with difficulty or great difficulty

W 2022 r. wskaźnik stresu ekonomicznego (przyjmowanego jako pośrednia miara ubóstwa subiektywnego) osiągnął w Polsce wartość ponad 15%. Oznacza to, że nieco więcej niż 15 na każde 100 osób żyło w gospodarstwach domowych deklarujących trudności lub wielkie trudności „w związaniu końca z końcem”.

W porównaniu z rokiem 2019 w 2022 r. nie odnotowano wyraźnych zmian wartości wskaźnika stresu ekonomicznego. W 2019 r. wyniósł on bowiem niecałe 16%. Znacząco (z ok. 35% do prawie 40%) zwiększyła się natomiast grupa osób żyjących w gospodarstwach domowych deklarujących niewielkie (pewne) trudności „w wiązaniu końca z końcem”. Zmalała także liczba osób (z ponad 15% w 2019 r do ok. 12% 2022 r.) w gospodarstwach domowych, które z łatwością lub wielką łatwością były w stanie pokryć ze swoich aktualnych dochodów wydatki niezbędne dla funkcjonowania gospodarstwa domowego.

4.2. Terytorialny rozkład wskaźnika ubóstwa dochodowego i wskaźnika stresu ekonomicznego

4.2. Territorial distribution of income poverty and economic stress rates

Według badania EU-SILC z 2022 r. w Polsce w gospodarstwach domowych o dochodach poniżej relatywnego progu ubóstwa żyło niecałe 14% osób, czyli nieco mniej niż w gospodarstwach domowych deklarujących trudności lub wielkie trudności w „wiązaniu końca z końcem” (ponad 15%). Przy czym dane z badania potwierdzają występowanie w Polsce wyraźnych różnic terytorialnych dotyczących zasięgu relatywnego ubóstwa dochodowego jak i ubóstwa subiektywnego mierzonego wskaźnikiem stresu ekonomicznego gospodarstw domowych.

Różnice w poziomie obu form ubóstwa obserwuje się zarówno ze względu na klasę miejscowości jak i region zamieszkania (województwo).

Tablica.4.2. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem oraz wskaźnik stresu ekonomicznego w Polsce według klasy miejscowości zamieszkania na podstawie EU-SILC 2019 i 2022 (% osób w gospodarstwach domowych)

Table 4.2. At-risk of poverty rate and economic stress indicator by class of place of residence, based on EU-SILC 2019 and 2022 (% of people in households)

Klasa miejscowości zamieszkania Klass of place of residence	Wskaźnik zagrożenia ubóstwem AT risk of poverty rate		Wskaźnik stresu ekonomicznego Economic stress indicator	
	EU-SILC 2019	EU_SILC 2022	EU-SILC 2019	EU-SILC 2022
Ogółem Total	15,4	13,7	15,7	15,4
Miasta razem Urban areas total	11,1	9,8	14,6	14,9
Miasta o liczbie mieszkańców: Urban areas by population:				
500 tys. i więcej thousand and more	9,2	5,9	11,9	11,4
100– 500 tys. thousand	10,3	9,1	14,5	13,7
20–100 tys. thousand	11,9	10,2	16,0	15,4
poniżej 20 tys up to 20 thousand.	12,9	13,5	15,1	18,8
Wieś Rural areas	21,9	19,2	17,4	16,0

Odsetek ludności w gospodarstwach domowych żyjących w miastach o dochodach niższych od granicy ubóstwa przyjętej na poziomie 60% krajowej mediany dochodów do dyspozycji, wahał się od ok. 6–9% w grupach miast największych, liczących nie mniej niż 100 tys. mieszkańców do 13,5% wśród mieszkańców najmniejszych ośrodków miejskich (poniżej 20 tys. mieszkańców). Najczęściej ubóstwem relatywnym zagrożeni byli mieszkańcy wsi. Na wsi wskaźnik relatywnego ubóstwa dochodowego wyniósł ok. 19%, czyli był prawie dwukrotnie wyższy niż wśród ogółu mieszkańców miast (ok. 10%).

Klasa miejscowości zamieszkania różnicowała także wartość wskaźnika stresu ekonomicznego. W II kwartale 2022 r., wartości odsetek osób deklarujących trudności lub duże trudności w „wiązanu końca z końcem” w miastach oscyływały między 11% (w miastach największych – liczących co najmniej 500 tys. mieszkańców) a prawie 19% (w miastach najmniejszych – poniżej 20 tys. mieszkańców). Ogólnie można powiedzieć, że poczucie stresu ekonomicznego rosło wraz z malejącą wielkością miast (mierzonych liczbą mieszkańców). Na wsi wskaźnik stresu ekonomicznego osiągnął wartość 16% czyli o ok. 3 proc. niższą niż w miastach najmniejszych i tylko nieznacznie wyższą (poniżej 1 p. proc.) niż w miastach o wielkości między 20–100 tys. mieszkańców. Należy przy tym zwrócić uwagę, że jedynie w przypadku wsi wartość wskaźnika subiektywnego ubóstwa, przy przyjętych kryteriach, był niższy od stopy relatywnego ubóstwa dochodowego, traktowanego jako tzw. obiektywna miara ubóstwa.

W Polsce obserwuje się także duże różnice regionalne w zasięgu zarówno relatywnego ubóstwa dochodowego jak i wskaźnika stresu ekonomicznego opracowanego w oparciu o subiektywną ocenę gospodarstw domowych dotyczących „możliwości związania końca z końcem (zob. Mapa 4.1 oraz Tablica 4.3.).

Według badania EU-SILC z 2022 r, zasięg relatywnego ubóstwa dochodowego wahał się od ok. 8–11% w województwach śląskim, dolnośląskim i mazowieckim do ok. 21 – 23% w województwach warmińsko-mazurskim, lubelskim i podlaskim.

Województwa o najniższym zasięgu ubóstwa dochodowego odznaczały się także najniższymi odsetkami osób w gospodarstwach domowych deklarujących duże lub bardzo duże problemy w możliwości „związania końca z końcem”. Wartość wskaźnika stresu ekonomicznego wyniosła bowiem ok. 10-11% w województwach dolnośląskim oraz mazowieckim oraz ok. 13% w woj. śląskim. Najwyższe wartości wskaźnika stresu ekonomicznego – na poziomie ok. 20-22% odnotowano natomiast w woj. podkarpackim, wielkopolskim oraz łódzkim, czyli innych niż te z najwyższą stopą ubóstwa relatywnego.

Z porównania wartości wskaźników ubóstwa dochodowego i wskaźników stresu ekonomicznego wynika, że w województwach o relatywnie niższych stopach ubóstwa dochodowego wartość wskaźnika stresu ekonomicznego była na ogół podobna lub wyższa od odnotowanego w tych województwach poziomu ubóstwa dochodowego. Najmniejsze różnice w tym zakresie, to znaczy bardzo zbliżone wielkości obu wskaźników odnotowano w 2022 r. w woj. mazowieckim (oba wskaźniki na poziomie ok. 11%) oraz w woj. świętokrzyskim (wskaźnik stresu ekonomicznego 14% a wskaźnik ubóstwa niecałe 15%). Natomiast w województwach o najwyższym odsetku osób żyjących w dochodowym ubóstwie relatywnym wskaźnik stresu ekonomicznego był wyraźnie niższy od stóp ubóstwa dochodowego – w woj. warmińsko-mazurskim o 4 p. proc, w woj. lubelskim o ok. 6 p. proc., a w podlaskim – o prawie 10 p. proc.

Interpretując dane na poziomie województw należy pamiętać o wewnętrznym zróżnicowaniu sytuacji w poszczególnych województwach. Przy tym poziom wewnętrznym zróżnicowań może być różny w zależności od analizowanego zjawiska. Przykładem tego jest woj. mazowieckie, w którym wartość wskaźnika zagrożenia ubóstwem w regionie mazowieckim była ponad dwukrotnie wyższa niż w regionie stołecznym i wynosiła wg. danych z badania EU-SILC 2022 odpowiednio ok. 16% i ok. 7%, natomiast wartość wskaźnika stresu ekonomicznego w obu tych regionach była bardzo zbliżona i wynosiła ok. 11%.

Zaobserwowane w oparciu o dane z roku 2022 zależności między ocenami ubóstwa o charakterze obiektywnym i subiektywnym z uwzględnieniem czynnika terytorialnego, znajdują także generalnie potwierdzenie w danych z roku 2019.

Tablica.4.3. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem oraz wskaźnik stresu ekonomicznego według województw na podstawie EU-SILC 2019 i 2022 (% osób w gospodarstwach domowych)

Table 4.3. At-risk of poverty rate and economic stress indicator by voivodships, based on EU-SILC 2019 and 2022 (% of people in households)

Województwo Voivodship	Wskaźnik zagrożenia ubóstwem AT risk of poverty rate		Wskaźnik stresu ekonomicznego Economic stress indicator	
	EU-SILC 2019	EU_SILC 2022	EU-SILC 2019	EU-SILC 2022
Ogółem Total	15,4	13,7	15,7	15,4
Dolnośląskie	11,0	9,2	14,0	10,3
Kujawsko-pomorskie	19,7	17,7-	19,2	19,4
Lubelskie	26,5	22,6	20,7	16,2
Lubuskie	11,6	13,3	14,3	17,5
Łódzkie	14,3	14,1	19,2	21,9
Małopolskie	16,0	13,6_	13,3	15,3
Mazowieckie	15,1	10,6	13,2	11,0
Opolskie	14,6	12,1	12,7	14,2
Podkarpackie	19,4	17,4	17,9	19,5
Podlaskie	18,8	23,4	13,6	13,6
Pomorskie	12,8	13,7	16,4	15,3
Śląskie	10,7	7,8	13,2	12,7
Świętokrzyskie	18,1	14,8	15,8	14,0
Warmińsko-mazurskie	19,9	20,6	14,8	16,6
Wielkopolskie	14,6	14,4	17,6	20,0
Zachodniopomorskie	12,7	13,5	19,4	16,7

Podsumowując można powiedzieć, że oceny dotyczące zróżnicowania ubóstwa oparte o kryteria uznawane za obiektywne (np. dochód) mogą się nie pokrywać z subiektywnymi ocenami własnej sytuacji materialnej, co potwierdzają przedstawione powyżej dane. Pokazuje to, że w zależności od przyjętej koncepcji pomiaru ubóstwa, mamy do czynienia z nieco innymi uwarunkowaniami wpływającymi na kształtowanie się tych zjawisk.

Przy interpretacji danych o charakterze subiektywnym dotyczących poziomu życia, w tym ubóstwa, należy mieć na uwadze, że nie mogą one zastępować miar obiektywnych. Stanowią jednak ich ważne uzupełnienie. Miary subiektywne pokazują bowiem analizowane zjawiska z perspektywy samych zainteresowanych z uwzględnieniem m.in. ich indywidualnych potrzeb, oczekiwań, a także własnej percepcji zewnętrznych uwarunkowań społecznych i ekonomicznych.